

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KORUMA ALANLARININ YÖNETİMİ VE
YÖNETİM PLANI SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Şehir Plancısı İrem AYRANCI
(502041805)**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 7 Mayıs 2007
Tezin Savunulduğu Tarih : 12 Haziran 2007**

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nuran ZEREN GÜLERSOY

Diğer Jüri Üyeleri Prof.Dr. Zeynep AHUNBAY

Prof.Dr. Mehmet OCAKÇI

HAZİRAN 2007

ÖNSÖZ

Tezin hazırlanması sürecinde bana en büyük desteği veren, çalışmayı yönlendiren, her zaman örnek aldığım hocam Sayın Prof. Dr. Nuran ZEREN GÜLERSOY'a, tüm sabrı, yardımları ve emeği için en içten teşekkürlerimi sunarım.

Tez çalışmam süresince değerli katkılarından ve yardımlarından dolayı Sayın Prof. Dr. Zeynep AHUNBAY'a teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmalarım sırasında beni yönlendiren ve her konuda destek olan arkadaşlarım Uzman Doktor A. Buket ÖNEM'e, Arş. Gör. Kerem Y. Arslanlı'ya, Arş. Gör. H. Serdar KAYA'ya, Mimar Pınar ABACILAR'a ve Şehir Plancısı Esra YAZICI'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca her türlü zorluğu ve sorunu aşmamda en büyük desteğim olan Barış GÖZÜAK'a, tez çalışmam süresince de hep yanımda olduğu ve bana destek olduğu için teşekkür ederim.

Son olarak tüm eğitim hayatım boyunca olduğu gibi bu çalışmanın tamamlanmasında da her türlü maddi, manevi yardım ve desteği benden hiçbir zaman esirgemeyen aileme, sonsuz sabrı için teşekkür ediyorum.

Haziran, 2007

İrem AYRANCI

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
TABLO LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
ÖZET	x
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	2
1.2 Çalışmanın Kapsamı	3
1.3 Çalışmada İzlenen Yöntem	3
2. GENEL KAVRAMLAR	6
2.1 Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Kavramı	6
2.2 Koruma Kavramı	10
2.3 Koruma Anlayışının Gelişimi	13
2.3.1 Dünya'da Koruma Anlayışının Gelişimi	13
2.3.2 Türkiye'de Koruma Anlayışının Gelişimi	19
2.4 Bölüm Değerlendirmesi	23
3. TARİHİ ALANLARIN YÖNETİMİ	24
3.1 Yönetim Planı Tanımları ve İlkeler	25
3.1.1 Yönetim Planlaması	25
3.1.2 Yönetim Planı	27
3.2 Tarihi Alanların Yönetimi İle İlgili Temel Çalışmalar	29
3.2.1 "Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi", ICCROM	30
3.2.1.1 "Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi"ne Göre Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi	30
3.2.1.2 "Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi"ne Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci	31
3.2.1.3 "Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi"ne Göre Yönetim Planı İçeriği	33
3.2.2 "Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi", IUCN	36
3.2.2.1 "Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi"ne Göre Koruma Alanlarının Yönetimi	36
3.2.2.2 "Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi"ne Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci	36
3.2.2.3 "Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi"ne Göre Yönetim Planı İçeriği	40
3.2.3 Tarihi Çevrelerin Yönetimi, ICOMOS-UK	41
3.2.3.1 "Tarihi Çevrelerin Yönetimi" Çalışmasına Göre İlkelerin Belirlenmesi	42
3.2.3.2 "Tarihi Çevrelerin Yönetimi" Çalışmasına Göre Yönetim Planının Hazırlanması	43
3.2.3.3 "Tarihi Çevrelerin Yönetimi" Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği	44
3.3 Yönetim Planı Hazırlanması	44
3.3.1 Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi	47
3.3.2 Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi	50
3.3.3 Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme	53

3.3.3.1	Uygulama	54
3.3.3.2	İzleme ve gözden geçirme	55
3.3.3.3	Bütçe Hazırlama	57
3.4	Bölüm Değerlendirmesi	58
4.	TARİHİ ALANLARDA YÖNETİM PLANI UYGULAMALARI	61
4.1	Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı	62
4.1.1	Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nın Yapısı	63
4.1.2	DKK Yönetim Planı'nın Hazırlanma Amacı	64
4.1.3	DKK Yönetim Planı'nın Evreleri	65
4.1.3.1	Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi	65
4.1.3.2	Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi	66
4.1.3.3	Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme	69
4.2	Bath Şehri Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı	73
4.2.1	Bath Şehri Yönetim Planı'nın Yapısı	74
4.2.2	Bath Şehri Yönetim Planı'nın Amaç ve Hedefleri	75
4.2.3	Bath Şehri Yönetim Planı'nın Evreleri	75
4.2.3.1	Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi	75
4.2.3.2	Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi	76
4.2.3.3	Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme	79
4.3	Bölüm Değerlendirmesi	88
5.	TARİHİ YARIMADA YÖNETİM PLANI ÖNERİSİ	89
5.1	Giriş	90
5.2	Tarihi Yarımada Yönetim Planı Hazırlanma Amacı ve İlkeleri	93
5.3	Tarihi Yarımada Yönetim Planı Organizasyon Yapısı	93
	Tarihi Yarımada Alan	94
5.3.1.1	Başkanı ve Yönetim Ekibi	94
	Tarihi Yarımada	95
5.3.1.2	Danışma Kurulu	95
5.3.1.3	Tarihi Yarımada Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu	95
5.3.1.4	Tarihi Yarımada Denetim Birimi	95
5.4	Alanın Tanımlanması	98
5.4.1	Konum ve Sınırlar	98
5.4.2	Tarihsel Gelişim	99
5.4.2.1	İlk Yerleşmeler	99
5.4.2.2	Byzantion Dönemi	100
5.4.2.3	Constantin Dönemi	101
5.4.2.4	Osmanlı Dönemi	102
5.4.2.5	Cumhuriyet Dönemi	104
5.4.2.6	1950 Sonrası Dönem	105
5.4.3	Alanda Yapılmış Planlama Çalışmaları	107
5.4.4	Alanın Mevcut Koruma Statüsü	109
5.4.5	Tarihi Yarımada'da Yer Alan Değerlerin Belirlenmesi	116
5.4.6	Tarihi Yarımada ile İlgili Doğal, Fiziksel ve Sosyo-Ekonomik Yapı Analizleri	116
5.4.6.1	Doğal Yapı Analizleri	117
5.4.6.2	Fiziksel Yapı Analizleri	118
5.4.6.3	Sosyo-Ekonomik Yapı Analizleri	119
5.5	Değerlendirme ve Yönetim Seçeneklerinin ve Hedeflerinin Belirlenmesi	119
5.5.1	Değerlendirme	120
5.5.2	Koruma Politikalarının Belirlenmesi	123
5.6	Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme	125
5.6.1	Uygulama	125
5.6.2	İzleme ve Gözden Geçirme	137

6. DEĞERLENDİRME	139
KAYNAKLAR	141
ÖZGEÇMİŞ	147

KISALTMALAR

BYP	: Bath Şehri Yönetim Planı
CIAM	: Uluslararası Modern Mimarlık Kongreleri
DKK	: Durham Katedrali ve Kalesi
DMA	: Dünya Mirası Alanı
GEEAYK	: Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
ICOMOS-UK	: İngiltere Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
IUCN	: Dünya Doğayı Koruma Birliği
KUDEB	: Koruma, Uygulama ve Denetim Büroları
ICCROM	: Uluslararası Kültürel Varlıkların Restorasyonu ve Korunması Çalışmaları Merkezi
PİM	: Planlama ve İmar Müdürlüğü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
WHC	: Dünya Mirası Merkezi

TABLO LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Tablo 4.1 :Durham Yönetim Planı Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler [1]	71
Tablo 4.2 :Durham Yönetim Planı Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler [2].....	72
Tablo 4.3 :Bath Şehri Yönetim Planı, Değişim Yönetilmesi Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler.....	83
Tablo 4.4 :Bath Şehri Yönetim Planı, Koruma Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler.....	84
Tablo 4.5 :Bath Şehri Yönetim Planı, Yorum, Eğitim ve Araştırma Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler.....	85
Tablo 4.6 :Bath Şehri Yönetim Planı, Fiziksel Erişim Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler.....	86
Tablo 4.7 :Bath Şehri Yönetim Planı, Ziyaretçi Yönetimi Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler.....	87
Tablo 5.1 :Tarihi Yarımada'da Dünya Mirası Listesine Girmiş Alanlar.....	90
Tablo 5.2 :Alanın Güçlü ve Zayıf Yönlerinin, Fırsatlar ve Tehditlerinin Değerlendirilmesi	120
Tablo 5.3 :Tarihi Yarımada Yönetim Planı Önerisi Eylem Programı.....	131

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1.1 :Tezin Akış Şeması.....	5
Şekil 3.1 :Yönetim Planı Akış Diyagramı.....	29
Şekil 3.2 :“Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi”ne Göre Yönetim Planı İçeriği.....	35
Şekil 3.3 :“Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi”ne Göre Yönetim Planı İçeriği	41
Şekil 3.4 :“Tarihi Çevrelerin Yönetimi” Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği.....	44
Şekil 3.5 :Yönetmeliğe Göre Yönetim Planının Bölümleri.....	46
Şekil 3.6 :Yönetim Planının Evreleri.....	47
Şekil 3.7 :Örnek Yönetim Planı İçeriği	60
Şekil 4.1 :Tarihi Alanlarda Yönetim Planlarının İncelenmesi	61
Şekil 4.2 :Durham Dünya Mirası Alanı.....	63
Şekil 4.3 :Durham Kalesi.....	63
Şekil 4.4 :Alanın Konumu.....	65
Şekil 4.5 :Alanın Sınırları.....	65
Şekil 4.6 :Ortaçağ Sonu Durham.....	66
Şekil 4.7 :Durham 1611.....	66
Şekil 4.8 :Durham 1754.....	66
Şekil 4.9 :Durham 1865.....	66
Şekil 4.10 :“The Royal Crecent” in Farklı Görünüşleri	74
Şekil 4.11 :Bath Şehrinin Konumu	75
Şekil 4.12 :Bath Yönetim Planı’nın Sınırları.....	75
Şekil 4.13 :Bath Şehri.....	76
Şekil 4.14 :Roma Banyoları	76
Şekil 4.15 :BYP’de Konular, Hedefler ve Eylemler Arasındaki İlişki.....	78
Şekil 5.1 :Tarihi Yarımada Yönetim Planı Hazırlama Süreci	92
Şekil 5.2 :Tarihi Yarımada Yönetim Planı Organizasyon Şeması.....	94
Şekil 5.3 :Tarihi Yarımada Yönetim Planı Sürecinde Organizasyon.....	96
Şekil.5.4 :YapısıTarihi Yarımada Yönetim Planı İçeriği.....	97
Şekil.5.5 :Yarımada Uydu Görüntüsü.....	98
Şekil.5.6 :İstanbul İçindeki Konumu.....	98
Şekil.5.7 :Tarihi Yarımada’ da Yer Alan Mahalleler.....	99
Şekil 5.8 :Bizantion ve Konstantinopolis’in Gelişimi	100
Şekil 5.9 :Konstantinopolis Planı 450 – 1453.....	102
Şekil 5.10 :Fetih Sonrası Tarihi Yarımada Planı 1453 – 1520.....	103
Şekil 5.11 :Tarihi Yarımada Planı 1520 – 1603 Arası.....	103
Şekil 5.12 :Tarihi Yarımada Planı 1730 – 1789 Arası.....	103
Şekil 5.13 :Tarihi Yarımada Planı 1923 – 1950 Arası.....	105
Şekil 5.14 :1950 – 1960 Arası Yarımada Planı	107
Şekil 5.15 :Tarihi Yarımada Dünya Mirası Alanları	110
Şekil 5.16 :Sultanahmet Arkeolojik Park Alanı	113
Şekil 5.17 :Süleymaniye Camii	114

Şekil 5.18 :Zeyrek Camii (Pantokrator)	115
Şekil 5.19 :Zeyrek' ten Ahşap Mimari	115
Şekil 5.20 :İstanbul Kara Surları	116

KORUMA ALANLARININ YÖNETİMİ VE YÖNETİM PLANI SÜRECİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Dünyada kent kimliğini belirleyici öğelerin başında gelen tarihi alanların önemi gün geçtikçe artmaktadır. Artan önemle birlikte koruma yaklaşımları da gelişim göstermekte ve etkin koruma için alan yönetimi gündeme gelmektedir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin Dünya Mirası Listesine yer alma koşullarından biri olarak yönetim planı talep etmesi ile birlikte, koruma alanları için yönetim planlarının hazırlanması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu çalışmada, korumada çağdaş yaklaşımın bir ürünü olan yönetim planı kavramı doğrultusunda, hazırlama ve uygulama sürecinde yaşanan sorunları dikkate alarak, koruma alanlarının etkin yönetimi için yönetim planlama sürecinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmada öncelikle amaca uygun olarak tarihi çevre ve kültürel miras kavramı ele alınmış, koruma anlayışının dünyada ve Türkiye'de gelişimi ortaya konulmuş ve yönetim planının günümüz koruma anlayışı içindeki yeri değerlendirilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, koruma alanlarının yönetiminde, UNESCO, ICOMOS ve IUCN gibi koruma konusunda dünyada söz sahibi olan kurum ve kuruluşlar tarafından yayınlanmış temel çalışmalar olarak kabul edilebilecek "rehberler" ayrıntılı olarak incelenmiştir. İnceleme sonucunda yönetim planı hazırlama süreci belirlenmiş ve öneri yönetim planı içeriği oluşturulmuştur. Dördüncü bölümde, farklı karakterdeki alanlar için hazırlanan başarılı yönetim planları, belirlenen süreç doğrultusunda ayrıntılı olarak incelenmiş ve yönetim planı hazırlık sürecinin temelde aynı kaldığı sonucuna varılmıştır.

Son olarak belirlenen yönetim planı süreci ve incelenen örnekler dikkate alınarak ve mevcut yönetmelik doğrultusunda, Tarihi Yarımada için çağdaş koruma yaklaşımını yansıtan bir yönetim planı önerisi getirilmiştir. Ayrıca çalışmanın bütünü değerlendirilip tarihi alanların etkin korunmasının sağlanması için yönetim planlarının gerekliliği vurgulanmıştır.

MANAGEMENT OF CONSERVATION AREAS AND EVALUATION OF THE MANAGEMENT PLAN PROCESS

SUMMARY

The importance of historical areas, which are one of the most significant elements of city identity, has been constantly increasing in the world. Along with this increased importance, protective actions have been improving and area management, which envisages an effective protection, is now on the agenda. UNESCO World Heritage Center urges countries that are planning to be on the list of World Heritage should have a management plan. This is the reason why the preparation of management plans is now an important requirement. In this study, in line with a contemporary management plan, it is aimed to determine the management plan process so as to effectively protect conservation areas. And also problems faced during the preparation and application steps, were taken into account.

In the study, the concept of historical environment and cultural heritage has been discussed, the improvement of conservation concept in Turkey and also in the world has been put forward and finally the management planning has been discussed in terms of today's conservation policy. In the third part of the study, fundamental work which has been published by such institutions as UNESCO, ICOMOS, and IUCN has been thoroughly investigated. The management plan and three phases are proposed in the third chapter. In the fourth chapter of the study, successful management plans created for areas with different characteristics have been studied in detail in line with established process and it has been concluded that preparation process for the management planning remained unchanged. Finally, considering established management planning process and studied examples, and also in line with the current regulations, a management planning proposal, which reflects an up-to-date conservation action for the Historical Peninsula, has been made. Moreover, each section of this study has been evaluated taking the entire study into account, and the requirement for the management planning has been emphasized to ensure that an effective protection is carried out for historical areas.

1. GİRİŞ

Tarihi alanlar şehirlerin kimliğini belirleyen en önemli unsurlardandır. Kendine özgü kimliğini kaybeden kentin herhangi bir yerleşimden farkı kalmaz. Bu nedenle kent kimliğini belirleyici öğelerin başında gelen tarihi alanların önemi tüm dünyada giderek daha da artmaktadır.

Tarihi çevreler sadece taşıdıkları sanatsal değerlerle değil, aynı zamanda toplumların geçmişteki yaşamları hakkında bilgi verici olmalarıyla da ilgi çekicidirler. Toplumların ve bireylerin tarihi çevrelere olan ilgisi, tarihi çevrelerin taşıdıkları değer açısından korunmasının aynı zamanda gelişimi de beraberinde getirdiğinin anlaşılması üzerine artmıştır. Toplumların ilgisi sonucu kentsel koruma anlayışı yeni bir boyut kazanmış, tarihi alanların bütüncül ve katılımcı bir yaklaşımla korunmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesi sürecine girilmiştir.

Tarihi kentler için bütüncül kentsel yönetim stratejilerinin, koruma planlarının, yenileme faaliyetlerine yönelik finansal mekanizmaların, anlaşılır turizm planlarının geliştirmesi gibi konuların tartışıldığı günümüzde "yönetim planı" kentsel koruma yaklaşımında önemli bir yer almıştır.

Ülkemizde ise korumanın yasal çerçevesi son yıllarda yapılan çalışmalarla yeniden düzenlenmiştir. 1983 yılında çıkarılan, 1987 yılında değişiklik yapılan ve 2004 yılında son halini alan koruma yasası, günümüzde koruma çalışmalarına yasal bir yön vermektedir (<http://kvmgm.turizm.gov.tr>).

Dünya Mirasına aday olarak gösterilen alanlardan yönetim planı istenmesiyle birlikte tarihi alanlar için yönetim planlaması Kültür Bakanlığımız açısından önem kazanan bir sorun haline almıştır (Ahunbay,2005) . UNESCO'nun 2004 yılında İstanbul'u "Dünya Mirası" listesinden çıkarıp "Tehdit Altındaki Dünya Mirası" listesine almak konusundaki uyarısıyla Yönetim Planı hazırlanması koruma gündeminde önemli bir yere oturmuştur.

1.1 Çalışmanın Amacı

Çalışmanın başlangıç noktası “Tarihi alanların yönetiminin önem kazandığı günümüzde yönetim planlarında yaşanan kavram karmaşası ve buna bağlı olarak uygulamada yaşanan sorunlar” olarak tanımlanmaktadır. Tanımlanan soruna göre alt problemler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Koruma alanlarının yönetimi konusunda, yeni yaklaşımlara ayak uydurulamaması ve alan koruma açısından yetersiz kalınması;
- Günümüz koruma anlayışının gösterdiği değişim sonucu tarihi alanların yönetiminde gereklilik halini alan yönetim planlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında sorunlar yaşanması;
- UNESCO’nun Dünya Mirası Listesindeki alanlar için Yönetim Planı talebine Türkiye’nin karşılık veremeyişi sonucu birçok alanın Dünya Mirası Listesinde yer alamayışı ve listede yer alanların da çıkarılma tehdidiyle karşı karşıya kalmış olması.

Yukarıda sıralanan problemlere dayanarak çalışmanın amacı;

Koruma alanlarının etkin yönetimi için, yönetim planı sürecinin çağdaş koruma anlayışına uygun olarak belirlenmesidir.

Bu amaç doğrultusunda, örnek alan olarak seçilen Tarihi Yarımada için çağdaş koruma yaklaşımını yansıtan yönetim planı önerisi getirilmektedir.

Çalışmaya yön verecek konular ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- “Tarihi çevre” ve “tarihi miras” kavramlarının günümüz koruma yaklaşımı içinde ele alınması;
- Tarihi çevre koruma yaklaşımlarının gelişiminin incelenerek günümüz koruma yaklaşımında gelinecek noktanın ortaya konulması;
- Koruma çevreleri için yeni sayılabilecek yönetim planı kavramını incelenmesi;
- Tarihi çevrenin korunması ile yönetim planı arasındaki etkileşimin ortaya konulması;
- Dünya Kültür Mirasını oluşturan tarihi alanların korunması ve yönetimi için geçerli olacak yeni ve güncel tanımlamaların yapılması;

- Tarihi alanların yönetiminde temel alınan rehberlerin incelenerek, yönetim planı hazırlama sürecinin belirlenmesi;
- Yurtdışından farklı yönetim planı uygulamaları incelenerek genel yönetim planı yaklaşımının ortaya konulması;
- Belirlenen yönetim planı hazırlama süreci ve incelenen uygulamalara dayanarak Tarihi Yarımada için Yönetim Planı önerisinin getirilmesi.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

Temelde beş ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde konuya giriş yapılarak, tezin amacı, hedefleri ve çalışmada izlenen yöntem belirtilmiştir.

İkinci bölümde ilk olarak tarihi çevre, tarihi miras ve koruma kavramları incelenerek koruma hareketinin gelişimi ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde tarihi çevreler için yönetim planı kavramı tanımlanarak, bu konuda temel alınan rehberler incelenmiştir. Daha sonra temel rehberler ve tanımlar doğrultusunda belirlenen yöntemle, yönetim planlaması süreci incelenmiş ve son olarak da yönetim planı hazırlanması için model belirlenmiştir.

Dördüncü bölümde kentsel alanlar için yönetim planı uygulamalarına yer verilerek Türkiye'deki kentsel sitlere uygun olabilecek örnekler, yönetim planı hazırlanması için bir önceki bölümde yer alan rehber doğrultusunda incelenmiştir.

Son bölümde örnek alan olarak belirlenen Tarihi Yarımada için üçüncü ve dördüncü bölümde belirlenen yöntem ve incelenen örnekler doğrultusunda Yönetim Planı önerisi getirilmiştir.

Şekil 1'de, çalışmanın akış şeması yer almaktadır.

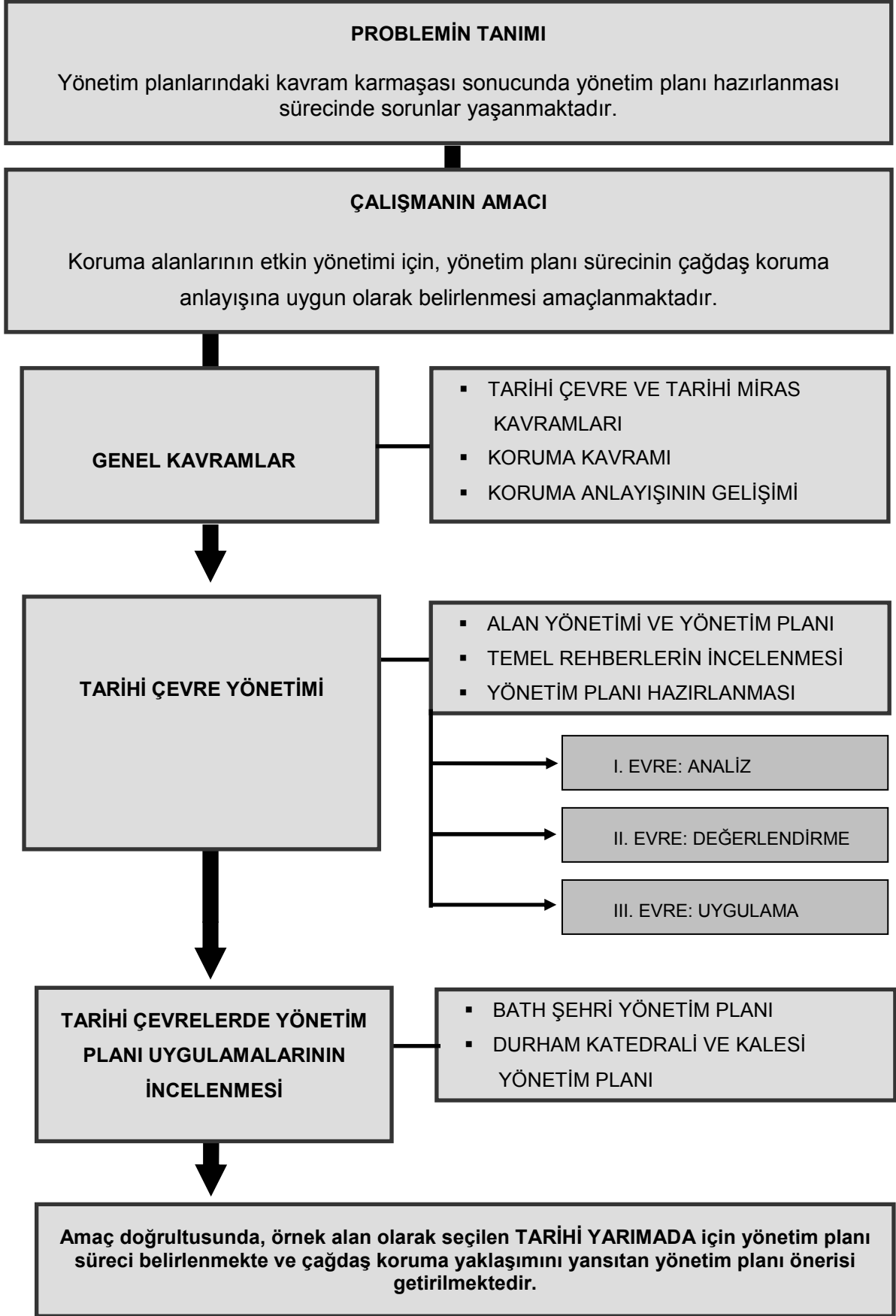
1.3 Çalışmada İzlenen Yöntem

Çalışmada ilk olarak kapsamlı bir literatür taraması yapılarak tarihi çevre, kültürel miras ve koruma kavramları ile ilgili genel bilgiler derlenmiştir. Ayrıca, koruma kavramının gelişimi incelenerek tarihi çevrelerde yönetim planı gereksinimi saptanmaya çalışılmıştır.

Daha sonra Tarihi evrede Yönetim Planları ile ilgili olan çalışmalar da incelenerek, konuyla ilgili rehberlerin karşılaştırılması sonucunda Yönetim Planı evreleri belirlenmiştir.

Belirlenen Yönetim Planı evrelerine göre, yurtdışından örnek oluşturabilecek iki yönetim planı incelenerek, daha sonra ortak bir değerlendirme yapılmıştır.

Son olarak da Türkiye’den Tarihi Yarımada için amaca uygun olarak bütüncül yaklaşımlı bir yönetim planı önerisi getirilmiştir.

Şekil 1.1: Tezin Akış Şeması

2. GENEL KAVRAMLAR

2.1 Tarihi Çevre ve Kültürel Miras Kavramı

Tarihi çevre ve kültürel miras kavramlarının önemi artıkça, uluslararası çevrelerde daha sık gündeme gelmiş ve yapılan çalışmalar sonucu ortak tanımlar üzerinde uzlaşmıştır.

Tarihi çevre kavramına ilk olarak Venedik Tüzüğü'nde dikkat çekilmektedir. Tek yapı düzeyindeki mimari çalışmaların yanında, geçmişteki uygarlıklara, önemli gelişmelere ve tarihi olaylara tanıklık eden kentsel ve kırsal yerleşimlerin de tarihi değerler olarak kabul edilmesi sonucu "tarihi çevre" kavramı ön plana çıkmaktadır (ICOMOS, 1964).

Tüzüğün 5.maddesinde, anıtları toplumsal amaçla kullanmanın korumayı kolaylaştırıcı etkisinden bahsedilirken, tüzüğün 6. maddesinde ise, bütünlüğün korunması açısından, anıtların çevreleri ile birlikte bakımlarının yapılması gerektiği vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1964). Böylelikle tarihi çevre kavramına dikkat çekilirken, aynı zamanda tarihi çevrenin önemi de ortaya konmaktadır.

Korumanın temel sorunlarından biri korunacak değerlerin belirlenmesidir. Tarihten günümüze ulaşan seçkin dini yapılar, mezar anıtları, ya da işlevsel binalar bugün dünya mimari mirasının öğeleri olarak korunmaya değer bulunmaktadır (Ahunbay, 1996).

Washington Tüzüğü'ne göre, korunması gereken değerler kentin ve kentsel alanın tarihi karakteri ile bu karakteri oluşturan maddi ve tinsel bileşenlerdir, özellikle:

- Parsel ve sokakların tanımlandığı kent dokuları,
- Binalarla yeşil ve açık alanlar arasındaki ilişkiler,
- Binaların ölçek, boyut, üslup, yapım tekniği, kullanılan malzemeler, renk ve bezemeler ile tanımlanan biçimleri, iç ve dış görünüşleri,
- Kent veya kentsel alanın doğal ve insan yapısı çevresi ile arasındaki ilişki,

- Kent veya kentsel alanın zaman içinde yüklendiği değişik işlevler korunacak değerler olarak vurgulanmaktadır (ICOMOS, 1987).

2863 sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu' na göre, korunması gerekli taşınmaz kùltür ve tabiat varlıkları aşığıdaki gibi tanımlanmaktadır:

- a) Korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar;
- b) Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kùltür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görùlen taşınmazlar;
- c) Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kùltür varlıkları;
- d) Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tespit edilecek alanlar ile Mustafa Kemal Atatürk tarafından kullanılmış evler.

Zeren, korunacak değerleri “Tarihten önceki devirlerle tarihsel devirlere ait olup, doğa, bilim, kùltür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan yer üstünde, yer atında veya su içindeki bütün yapılar, taşınır ve taşınmaz mallar ve aynı nitelikteki her türlü belgeler” olarak tanımlamaktadır. Korunacak değerler doğal değerler ve kùltürel değerler olarak iki grupta incelenmekte ve korunacak kùltürel değerler boyutlarına göre aşığıdaki gibi sıralanmaktadır:

- Yapı parçaları;
- Bireysel tarihsel yapı;
- Tarihsel yapı grubu;
- Tarihsel çevre;
- Tüm tarihsel kent;
- Tarihsel bölge.

Bu sıralamada yer alan “Tarihsel Çevre” kavramı, tarihsel, mimari, arkeolojik ve sanatsal değerleri ile bütünlük gösteren bir veya birkaç sokaktan oluşmuş dokular olarak tanımlanmaktadır (Zeren Gülersoy, 2003).

Tarihi çevreyi geçmiş uygarlıklardan geriye kalan yerleşme ve kalıntıların oluşturduğu vurgulanmaktadır. Ahunbay' a göre “Tarihi Çevre” denildiğinde daha

çok kentsel sitler kastedilmekle birlikte, kırsal, tarihi ve arkeolojik sitler de bu tanım içinde yer almaktadır (Ahunbay,1996).

UNESCO Dünya Mirası Merkezi tarafından korunmaya değer olarak nitelenen alanlar beraberinde “miras” kavramını getirmiştir. UNESCO “miras” kavramını geçmişten gelen, bugün birlikte yaşadığımız ve gelecek nesillere aktaracağımız kalıt olarak tanımlamaktadır. Kültürel Miras ise tarihi ve yapılaşmış çevreyi oluşturan anıtlar, mimari değeri olan yapı grupları ve alanlar olarak tanımlanmaktadır. (ICOMOS, 1996).

Kültürel ve doğal miras her ikisi de yeri değiştirilemez değerlerdir. Dünya Mirası kavramı evrensel boyutuyla farklılaşmakta ve Dünya Mirası Alanları üzerinde bulunduğu ülkenin siyasi sınırları dikkate alınmadan, dünyadaki tüm insanlara ait ‘evrensel değerler’ olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, 2006).

Kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi için, geçmiş nesillerden bize kalan bir emanet olarak algılanması ve gelecek nesillere daha fazla bozulmadan iletme yollarının aranması gerekmektedir (Madran, 2003).

UNESCO dünyada yeri doldurulmaz değer olarak dikkate aldığı kültürel ve doğal mirası belirleme, koruma ve muhafaza etme konusunu teşvik etmek amacı ile çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalar 1972 yılında UNESCO tarafından benimsenmiş olan uluslararası bir anlaşmayla şekil kazanmıştır.

Paris’te imzalanan "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Hakkında Sözleşme" de kültürel ve doğal mirasın tanımı yapılmaktadır. Sözleşmeye göre kültürel miras kavramı (UNESCO, 1972):

- Anıtlar: Tarihsel sanatsal ve bilimsel açıdan sıra dışı bir değeri bulunan mimarlık eserleri, heykel ve resimler, arkeolojik nitelikte eleman ve yapılar, yazıtlar, mağa ve eleman grupları;
- Yapılar: Mimarileri, türdeşlikleri ve çevresel peyzaj özellikleriyle, tarihsel, sanatsal ve bilimsel açıdan üstün evrensel değerleri bulunan, ayrı ya da birleşik yapı grupları;
- Sitler: Tarihsel, sanatsal, estetik, etnolojik veya antropolojik açıdan yeri doldurulamaz evrensel değeri olan, insan ürünü eserler veya insan ve doğanın ortak eserleri ve arkeolojik sitleri kapsayan alanlar olarak tanımlanmaktadır.

Sözleşmede ayrıca kültürel miras ve doğal miras konusunda, tehdit altında olduğuna da değinilmiş ve yok olmalarının bütün dünya milletlerini ilgilendirdiği vurgulanmıştır. Sözleşmeye göre (UNESCO,1972):

- Kültürel miras ve doğal miras sadece geleneksel bozulma sebebiyle değil, sosyal ve ekonomik şartların değişmesi ve buna bağlı bozulma ve tahrip olgusuyla gittikçe artan bir yok olma tehdidi altındadır;
- Kültürel miras ve doğal mirasın herhangi bir parçasının bozulması ya da yok olması, bütün dünya milletlerinin mirasının yoksullaşmasıdır;
- Kültürel ve doğal miras özel bir öneme sahiptir ve bu nedenle dünya mirasının bir parçası olarak korunması gerekmektedir.

Türkiye’de ise 1983 yılında çıkarılan, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, korunması gereken kültür varlıklarını ayrıntılı olarak tanımlamaktadır. Kanuna göre kültür varlıkları;

“Tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan; sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan; yer üstünde, yeraltında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklar” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlara uyan anıtlar, yapılar ve alanların, korunması gereken mirasın bir parçası olarak dikkate alınması ve bulunduğu duruma uygun uygulamalar yapılması gerekmektedir.

Ancak 2863 sayılı kanunda, yalnızca 19. yüzyıl sonuna kadar olan yapıların taşınmaz kültür varlığı olarak sayıldığı görülmekte, bu da 20. yüzyılda yapılan çok sayıda kültür varlığını tanım dışı bırakmaktadır.

Kültürel miras ve onun korunması ile ilgili özgül anlaşmaların ve yasaların önemine ek olarak, ICOMOS kültürel miras hakkını insan haklarının ayrılmaz bir parçası olarak ifade etmektedir. Dünyadaki yeri doldurulamaz somut ve soyut mirasın tehdit altında oluşu, kurumlar ve devletlere olduğu gibi her bir bireye ve topluma da görevler ve sorumluluklar yüklemektedir. Günümüzde bu hakkın korunması gelecek nesillerin haklarının korunması anlamına gelmektedir. ICOMOS Stockholm Bildirgesi’nde, bu hakları aşağıdaki gibi sıralamaktadır (ICOMOS, 1998).

- Her insanın kültürel kimliğinin ifadesine saygı duyularak, Kültürel Miras’ın özgün kanıtlarına sahip olma hakkı;
- Mirasının herkes tarafından bilinme hakkı;
- Mirasın mantıklı ve uygun kullanılma hakkı;

- Miras ve kültürel değerler ile ilgili alınan kararlara katılma hakkı;
- Kültürel mirası koruma ve arttırma için örgütlenme hakkı.

2.2 Koruma Kavramı

Koruma kavramı, kültürel mirasın anlaşılmasındaki, tarihinin ve anlamının bilinmesi, malzemelerinin korunmasının sağlanması, gerektiği gibi muhafaza edilmesi, restore edilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili olan tüm çabalar olarak tanımlanmaktadır (ICOMOS, 1994).

Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre koruma eylemi “Bir kimseyi veya bir şeyi dış etkilerden, tehlikeden, zor bir durumdan uzak tutmak, esirgemek, muhafaza etmek” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr).

Kentbilimleri sözlüğüne göre ise “koruma” aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

Kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla, anıtların ve doğal güzelliklerin -kentte bugün yaşayanlar gibi- gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı, saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması (www.tdk.gov.tr).

Her iki tanımdan da korumanın olumsuzlukları durdurma ve önleme amaçlı bir eylem olduğu ve varlığın dış etkilere karşı muhafaza edilmesini amaçladığı anlaşılmaktadır.

2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’nun 3. maddesinde “Koruma” ve “Korunma”; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarında muhafaza, bakım, onarım, restorasyon, fonksiyon değiştirme işlemleri; taşınır kültür varlıklarında ise muhafaza, bakım, onarım ve restorasyon işleri olarak tanımlanmaktadır.

Koruma, yapıların, kültürel değerlerin, doğal kaynakların ve diğer kabul edilmiş kaynakların geleceği için geçmişten süregelen değerleri güven altına alma ve muhafaza etme eylemi olarak da tanımlanmaktadır (British Standart Institute, 1998)

İngiltere için hazırlanan Planlama Politikası Rehberi’nde koruma kavramının önemi aşağıdaki gibi açıklanmıştır (PPG15, 1994):

“Geçmişten gelen fiziksel kalıntılara, kültürel mirasımızın merkezi olması ve ulusal kimliğimizi algılamamıza yardımcı olmasının yanında, hatıraları için değer verilmelidir. Onlar günümüz ve geçmişi algılamamıza katkıda bulunan yeri doldurulamaz kayıtlardır. Onların varlığı, yerel olayların bilinmesi ve anılmasını

arttırarak ve yerel karakteristik özelliklerin sürdürülmesini sağlayarak yaşam kalitemizi arttırmaktadırlar.”

Toplum gelişmeyi ararken aynı zamanda ona karşı direniş göstermektedir. Gelişmeyi bilinçli olarak ararken, değişime ise duygusal olarak karşı çıkmaktadır (Kuban, 2000). İstenmeyen değişimlere karşı çıkma beraberinde mimari koruma ve çevre korumayı da getirmiştir. Mimari koruma ve çevre korumanın önem kazanması geçmişten gelen değerlerin toplum tarafından günümüzde de kullanılma isteği olarak belirlenirken diğer nedenler ise (Warshaw ve diğ.,2000):

- Geçmişte bu değerleri yaratanlar, kullananlar veya kültürel belleğimizdeki önemli kişiler ve olaylar hakkında bilgi verici olması,
- Yaratıldığı çağa ait karaktere ve eşsiz güzelliğe sahip olması,
- Yeniden geliştirmenin (redevelopment) çoğu zaman zarar verici olarak görülmesi,
- Ekonomik ve canlandırıcı etkisi olması,
- Korumanın sürdürülebilir gelecek ile ilgili artan ilgiye dikkat çekmesi olarak sıralanmaktadır.

Koruma uygulandığı varlığa ve amaca göre çeşitlilik göstermektedir. Koruma (Zeren,2003):

- Geçmişin hatırd tutulması için tarihsel belgelerin güvence altına alınması,
- İnsanlığın yararlanması için doğal ve yapay kaynakların güvence altına alınması,
- Sanat eserlerinin güvence altına alınması,
- İçinde bulunulan çevrenin istenmeyen değişimlere karşı güvence altına alınması,
- Sosyal yaşam şeklinin değişiminin önlenmesi,
- Kültürel kavramların, geleneklerin, düşüncelerin sürdürülmesi şeklinde olabilmektedir.

Koruma alanları herhangi bir alandan farklı olan, ayrıcalıklı alanlardır. Bu yüzden kentsel koruma yaklaşımı diğer alanların planlama yaklaşımından farklı olmaktadır. İngiltere’de 1990 yılında yayınlanan “Tescilli Yapılar ve Koruma Alanları” yönetmeliğine göre:

Koruma alanları, “mimari ve tarihi özel ilgi uyandıran, karakter ve görünüşüyle koruma ve geliştirme isteği uyandıran alanlar” olarak tanımlanmıştır (Planning Regulations,1990).

Uzun yıllar “müzecilik” anlayışına koşut olarak gelişen koruma kavramı günümüzde, doğal ve kültürel varlıkların çağdaş yaşamla ekonomik ve işlevsel yönden bütünleştirilmesi, toplum için yararlı bir işleve uyarlanması ve sağlıklılaştırılması şeklinde yorumlanmaktadır. Koruma geçmişte olduğu gibi yalnız eski eserlerin onarımı ve olduğu gibi saklanması değil, bir bölgenin, parçaları da dahil olmak üzere, geçmişi ve devamlılığını sağlayan bir bütün olarak değerlendirilmesidir. Buna bağlı olarak kentsel koruma, “Toplumun geçmişteki sosyal, ekonomik koşullarını, kültürel değerlerini yansıtan fiziksel yapısının günümüzün değişen sosyal ve ekonomik koşulları altında yok olmasına engel olmak ve çağdaş toplumla, çağdaş gelişmelerle bütünleştirerek yaşamasını sağlamak” olarak tanımlanmaktadır (Zeren Gülersoy, 2003).

Kentsel koruma, tarih bilincinin getirilmesi ve ulusal benliğin oluşturulması açısından da önem taşımaktadır. Tüm bunlara bağlı olarak kentsel korumaya yönelik başlıca hedefler aşağıdaki şekilde belirlenmektedir (Tekeli, 1987):

- İçinde yaşanılan çevrenin tarihsel geçmişe ait sunduğu simgeler, bireyin sağlıklı olarak toplumsallaşabilmesi için önemli birer araçlardır. Geçmişin göstergelerini taşıyan bir çevrede yaşayarak toplumsallaşan birey, kültürün sürekliliği bilincine kolaylıkla erişerek, bir tarih bilincine ulaşmaktadır;
- Ulusal benliğin ve kimliğin yaratılması ve sürdürülmesinde koruma önemli bir araç durumundadır;
- Korunacak değerler, sahip oldukları tarihsel önemlerinin yanı sıra, sanatsal, kültürel ve çevresel değerleri açısından da özellikli olan varlıklardır;
- Ekonomik açıdan, özellikle turizm amaçlı düzenlemelerle farklı kültürlere mensup kişilerin beğenisini kazanmak açısından önem taşımaktadır.

Korumanın temel amacı fiziksel ve kültürel mirasın sonraki nesillere aktarılması olarak belirlenmektedir. Ayrıca fiziksel çevrenin korunan öğeleri, hızla değişen dünyada, kişilerin ve toplumların kimliklerini belirleyen düşünsel ve duygusal ipuçlarına ve yabancılaşmaya karşı tutunacak değerler taşımaktadır (Fitch, 1982) . Buna göre çevre koruma eylemi sadece mekanların ve şehirlerin kimliklerinin değil, toplumun kimliğinin sürdürülebilmesi açısından da önemlidir.

Korunacak kültürel değerler geçmişin izlerini taşıdığı için tüm insanlığa ait olarak görülmektedir. Bu durum ulusal kültür değerlerinden, dünya kültür mirası anlayışına ulaşmak olarak da nitelendirilmektedir. Doğal ve kültürel miras kavramında “seçmecilik” anlayışının, önceki kuşaklarca devralınmış ve edinilmiş bir birikimin sonraki kuşaklara yararlanılabilir biçimde aktarılması kadar önemli olan bir başka

unsur olduğu vurgulanmaktadır. Önceki kuşaklardan devralınan her mirasın eşit tarihsel, kültürel, belgesel ve estetik değere sahip olamadığı belirtilmekte ve bu durumun kültürel miras için de geçerli olduğu üzerinde durulmaktadır. (Sezgin, 2002).

UNESCO bu noktada yol gösterici durumundadır. Dünya Mirası Merkezinin kurulması ile birlikte “yeri doldurulamaz evrensel değeri” olarak tanımlanan yapılar ve alanlar Dünya Mirası listesine alınarak statüsünün kesin olarak belirlenmesi sağlanmaktadır.

2.3 Koruma Anlayışının Gelişimi

2.3.1 Dünya’da Koruma Anlayışının Gelişimi

Koruma eylemi insanlık tarihinin başlangıcına dayanmaktadır. İlk çağlardan beri uygarlıklar geçmişlerini korumaya çalışmıştır.

Koruma anlayışı ilk çağlarda ve Hristiyanlığın yayılma döneminde daha çok dinsel etkilere bağlı olarak gelişim göstermiştir. Ortaçağda koruma anlayışının daha çok işlevsel ve siyasal nedenlere bağlı olmuştur. Rönesans’ ta koruma anlayışı ise Papaların Roma devri kalıntılarını kapsayan koruma emirnamelerinin etkisiyle şekillenmiştir. On sekizinci yüzyıla gelindiğinde Fransız İhtilalinin yıkımlarına tepki olarak doğan koruma düşüncesi, kısa zamanda tüm Avrupa’ ya yayılmıştır. (Zeren Gülersoy, 2003).

On sekizinci yüzyılın ikinci yarısı ve on dokuzuncu yüzyılın başlarında mimari eserleri korumaya yönelik ilk yasalar hazırlanmış, “tarihsel anıt” fikri şekillenmeye başlamıştır. Sanayi devriminin etkisi ile tarihi çevre ve doğal çevrenin yok olma tehdidiyle karşı karşıya kalması doğal çevrenin yanında tarihi çevreye olan ilgiyi de arttırmış ve bunun sonucunda çevre koruma düşüncesi belirgin olarak ortaya çıkmıştır. (Zeren Gülersoy, 2003).

Warshaw ve diğerleri (2000), modern korumanın temellerinin 18 yüzyılda var olan antikacılık ve romantik düşünce akımlarına dayandığını vurgulamışlardır. Koruma hareketi 19. yüzyıl ortalarında hız almış ve resmi altyapısı oluşmaya başlamıştır

Yirminci yüzyıldan sonra mimari eserlerin korunması daha büyük önem kazanırken, anıtsal yapıları koruma kapsamına alan sistemli yasalar çıkarılmaya başlanmış, sınıflandırılan ve yasal koruma altına alınan yapıların korunması ve denetlenmesini sağlamak üzere kurulan komisyonların yetkileri arttırılmıştır. 1930’lardan sonra

koruma anlayışında yeni yaklaşımlar benimsenmiş, yapılan uluslararası toplantılarla koruma sorunlarına çevre ölçeğinde ortak çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır (Zeren Gülersoy, 2003).

1931 yılında Atina’da “1. Uluslararası Tarihsel Anıtların Korunması ile İlgili Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi” sonrası ulusların üzerinde anlaştığı, korumanın yöntemlerinin belirlenmesini amaçlayan bir sözleşme taslağı hazırlanmıştır. Böylelikle koruma konularında ilk ciddi girişim olarak nitelenen Atina Tüzüğü ortaya çıkmıştır (Warshaw ve diğ., 2000). Atina Tüzüğü’nün ortaya koyduğu temel ilkelerle anıtsal yapıların kullanılması gerektiği, tarihi kimliklerine saygı duyulması gerektiği, yapıların çevreleriyle korunması gerektiği ve onarımlarında çağdaş tekniklerin kullanılabileceği vurgulanmıştır (Athens Charter, 1931).

Atina Tüzüğü’nde üzerinde durulan bir başka nokta da belgeleme ve uluslararası işbirliğidir. Bu konuda alınan kararlarla her ülkenin anıt belgeliğini oluşturması ve koruma konusunda uluslararası bilgi ve deneyim alışverişi ve işbirliği yapılması önerilmiştir (Ahunbay, 1996).

Atina Tüzüğü’nün hemen ardından 1933 yılında yine Atina’da Uluslararası Modern Mimarlık Kongresi düzenlenmiştir. Kongre sonunda mimari değerlerin özellikle “geçmiş bir kültürün anlatımı” ise korunması gerektiği vurgulanmıştır.

“Bir şehrin yaşamı, kendine özel kişiliğini kazandıran ve yavaş yavaş benliğini ortaya koyan, yollar ve yapılar gibi, maddi eserlerle yüzyıllar boyunca oluşan sürekli bir olaydır. Bunun için geçmişin değerli tanıkları, ilk önce, tarihi ve duygusal değerleri için, ardından insanın yaratıcılık gücünün en yüksek düzeyde bir araya geldiği, göze görünen meziyetlerini taşıdıkları için saygı görmelidirler. Bu eserler, insanlığın miraslarındandır; onları ellerinde bulunduranlar veya onları korumakla görevlendirilmiş olanlar, bu soylu mirası geleceğin yüzyıllarına buldukları gibi ulaştırmak için haklı görülen her şeyi yapma sorumluluğu ile yükümlüdürler (CIAM, 1933).”

1960’lardan sonra yapılan uluslararası toplantılarla korunacak değer kavramı tek yapıdan çevre boyutuna çıkarılmıştır. Tarihi anıtların korunması konusunda ikinci önemli adım ise 1964’te Venedik’te atılmıştır. Venedik’te düzenlenen “II. Uluslararası Tarihsel Anıtların Mimarlar ve Teknisyenleri Kongresi” korunacak değerlerin çevre boyutuna çıkmasındaki en önemli adım olarak belirlenmiştir (Zeren Gülersoy, 2003).

Kentsel ya da kırsal yerleşmeler için de “anıt” kavramının kullanabileceği vurgulanan tüzüğün 1. maddesine göre;

“Tarihi anıt kavramı sadece bir mimari eseri içine almaz, bunun yanında belli bir uygarlığın, belli bir gelişmenin, tarihi bir olayın tanıklığını yapan kentsel ya da kırsal bir yerleşmeyi de kapsar. Bu kavram sadece büyük sanat eserlerini değil aynı zamanda kültürel anlam kazanmış daha basit eserleri de kapsamaktadır (ICOMOS, 1964).”

Venedik Tüzüğü’nün yayınlanmasından bir yıl sonra, 1965 yılında ICOMOS’un kurulması ile korumanın milletlerarası kabul edilmiş yaklaşımı belirlenmiştir. Aynı dönemde ICOMOS’ un da rolü tanımlanarak, resmi statü kazanması sağlanmıştır.

Bu tarihten sonra anıt ve sitlerin bakım-onarımı, korunması ve değerlendirilmesi uygulamalarında kullanılan kuram, yöntem ve bilimsel tekniklerin geliştirilmesine çalışan bir kurum olan ICOMOS Dünya Mirası ile ilgili yol gösterici olarak tanımlanmıştır.

Tarihi alanların korunmasında etkili olan UNESCO’da aynı dönemde Dünya Mirası listesini yayınlarak olayın uluslararası zemine oturtulmasına etkili olmuştur. 1972’de yayınlanan Dünya Mirası Sözleşmesi, yönetimlerden Dünya Mirası Alanının korunmasının sağlanmasını talep etmiştir. Dünya Mirası alanlarının koruma durumunun tayini ve izlenmesi için adaylık dosyaları, koruma durumu raporları ve periyodik raporlar olarak üç ana sistem belirlenmiştir (UNESCO, 1972).

UNESCO ve ICOMOS haricinde Avrupa Konseyi Kültür Komitesi’de sık sık yaptıkları toplantılar ile her türlü konuda tartışma ortamı yaratarak güncel konularda kararlar alınmasına yardımcı olmaktadır.

1975 yılında Avrupa Konseyi tarafından “Geçmişimiz İçin Bir Gelecek” sloganı ile başlatılan “Avrupa Mimari Miras Yılı” kampanyası Amsterdam Bildirgesi ile sonuçlanmıştır. Bildirge, Avrupa’ya özgü mimari mirasın korunması konusunda ayrıntılı tavsiyeleri içermektedir (Sezgin, 2005).

“Avrupa Mimari Miras Yılı” kampanyası koruma yaklaşımında yeni bir dönüm noktası olmuştur. Kampanyanın başlangıç tarihi olan 1973’ de Zürih Toplantısı’nda korunacak alanların ve korumanın tanımı yapılmaya çalışılmış, koruma sorunları üzerinde durulmuştur. Toplantıda ayrıca, artan teknolojik gelişme ve ekonomik baskı altındaki bu alanların korunmasında, kent dokusunun tarihsel, arkeolojik ve mimari etüdü ile birlikte, ekonomik ve siyasal araştırmaların verilerini de değerlendiren “bütünleşik koruma” yaklaşımına gereksinim olduğu görüşü savunulmuştur.

1975 yılında Belçika’da ICOMOS tarafından gerçekleştirilen “Tarihsel Kentlerin Koruma ve Kurtarılması” konulu toplantıda, kentsel mirasın korunmasının estetik, kültürel ve sosyal değerler açısından önemi vurgulanmış, kentsel mirasın sosyal ve ekonomik bir kaynak olarak kabul edilmesi gerekliliği açıklanmıştır.

1979 yılında Avustralya ICOMOS’u tarafından kabul edilmiş olan Burra Tüzüğü’nde korumanın on ilkesi tanımlanmıştır. Tüzük korumanın amacını alanın kültürel değerinin yitirilmemesi ve onun güvenliği, bakımı ve geleceğinin düşünülmesi olarak belirlemiştir (ICOMOS Australia, 1979).

1982 yılında James Semple Kerr “The Conservation Plan” adlı çalışmada, kültürel değerın tanımlanması ve derecelendirilmesi için genel bir yöntem önerisi getirmiştir. Plan belli bir alan için koruma politikalarının gelişiminden uygulanmasına kadar olan dört temel adımı ortaya koymaktadır. Kerr’in üzerinde durduğu önemli bir nokta da koruma ve gelişmenin birbirinin karşıtı değil destekleyicisi olduğudur (Warshaw ve diğ., 2000).

Avrupa Konseyi 1985 yılında Avrupa Mirasının Korunması Sözleşmesi’nde, korunacak kültür varlıklarının; tarihsel, arkeolojik, sanatsal, bilimsel, toplumsal ve teknik bakımlardan dikkate değer olmaları gerektiğini vurgulamıştır (Avrupa Konseyi, 1985)

1987 yılında Washington’da yayınlanan Tarihi Kentler ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü, tarihi kentler ve alanların korunması ile ilgili ilkeler, hedefler ve yöntemleri belirleyerek Venedik Tüzüğü’nü tamamlamayı amaçlamıştır. Washington Tüzüğü’nün ilk ilkesi ekonomik ve sosyal gelişme politikalarına ve bütünleşik yaklaşımın gerekliliğine dikkat çekmektedir. Tarihi kentlerin ve diğer tarihi kentsel alanların korunması; ancak sosyo-ekonomik gelişme ve her düzeydeki kent-bölge planlaması politikaları ile bir bütün oluşturduğunda etkili bir biçimde gerçekleştirilebilir (ICOMOS, 1987).

Washington Tüzüğü’nün üzerinde durduğu önemli bir konu da halkın katılımı olmuştur. Tüzük koruma programının başarısının, kentlilerin katılım ve görev almalarıyla mümkün olabileceğini; bu nedenle halkın katılımının desteklenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca tarihi kentlerin ve kentsel alanların korunmasının öncelikle orada yaşayanları ilgilendirdiğine dikkat çekilmiştir (ICOMOS, 1987).

1992 yılında, Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan “Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu”nda kentsel mirasın; insanların kentlerde yaşamışlıklarının, çalışmışlıklarının ve kişisel tarihlerinin izleri olduğu; insanların geçici olan yaşamda

kalıcılık duygusuyla geleceğe hazırlanmalarını sağladığı; ortak geçmiş ve gelecek bilincinin içeriğini oluşturan kültürel referans olduğu; geçmiş, günümüz ve gelecek arasında önemli bir bağ oluşturduğu; kentin geçmişini ebedileştirerek aynı zamanda günümüz ve gelecek kuşaklara kimlik aşılayarak bütünlük duygusu verdiği ve toplum duygusunu oluşturduğu, bu nedenle korunması gerektiğini açıklanmaktadır (Avrupa Konseyi, 1992)

ICOMOS'un 1993 yılında Sri Lanka'da yapılan 10. Genel Kurulu'nda yayınlanan Anıtların, Külliyelerin ve Sitlerin Korunması, Eğitim ve Öğretimi Temel İlkelerine İlişkin Sözleşme'de; mimari mirasın kültürel ve çevresel gelişmenin bir parçası olarak korunması gerektiği vurgulanmıştır (ICOMOS, 1993).

Yine ICOMOS tarafından 1995 yılında yapılan Uluslararası Eğitim Komitesi toplantısında kabul edilen "Koruma Etiği" metninde ise kültür ürününün, sosyal ve fiziksel çevresiyle kazandığı çeşitli anlamlar ile birlikte kültürel, teknolojik ve sosyal tarihine değinilmiştir (ICOMOS, 1995).

1996 yılında Strasbourg'da toplanan "Avrupa Konseyi Kültür Komitesi", tarihi anıtların korunması konusunda bakanlar toplantısında sunulacak bir karar geliştirmiştir. Karara göre, Batı Avrupa'da tarihi anıtların, turizme ve kültüre dönük olarak uzmanlar denetiminde resmi kuruluşların onayı ile işlevlendirilmesi ve kendilerinin bakımını finanse etmeleri sağlanacaktır (Sezgin, 2005).

Dünya Mirası Komitesi'nin Budapeşte'de gerçekleştirilen 30. yıl kutlamaları kapsamında, Dünya Mirası ile ilgili olarak Budapeşte Deklarasyonu 28 Haziran 2002 tarihinde yayınlanmıştır. Budapeşte Deklarasyonu'nun ana maddeleri:

- 1972 tarihli Dünya Kültürel ve Doğal Mirasını Koruma Konvansiyonu'na henüz katılmamış ülkeleri davet etmek;
- Koruma-geliştirme-sürdürülebilirlik çerçevesinde sosyal ve ekonomik kalkınmayı ve halkların yaşam kalitesini arttırmayı sağlamak;
- Dünya Mirasına zarar verenlerin insan ruhuna ve dünyaya zarar verdiklerini anlatmak;
- Toplulukların her düzeyde, Dünya Mirasının korunması ve yönetimi ile ilgili aktif katılımlarını sağlamak;
- Dünya Mirası Listesi'ni geliştirmek;
- Toplum bilincini yükseltmek ve iletişimle Dünya Mirası'na destek sağlamak olarak belirlenmiştir.

Budapeşte Deklarasyonu'nda günümüz çağdaş koruma anlayışına dayanılarak, Dünya Mirası Alanları koruma yaklaşımı ortaya konulmuştur. Dünya Mirası Tüzüğü ise 1977 yılından beri periyodik olarak "Operational Guidelines" adıyla yayınlanan rehberler ile Dünya Mirası Alanlarının korunmasında yol göstermektedir. Rehberlerle düzenlenen adaylık dosyalarında, aday alanın koruma durumuyla ilgili ayrıntılı bilgiler ve alanın korunması için uygun yasal, bilimsel, teknik, yönetsel ve finansal ölçütler talep edilmektedir. 1997 yılından itibaren ise yönetimlerden, tüm bunların yanında yönetim planının da bir kopyasının adaylık dosyası içinde yer alması istenmektedir.

Dünya Mirası Merkezi' nin 2004 yılında hazırladığı bölgesel periyodik raporlarda ise tüzüğün uygulanmasında ortaya çıkan bazı problemlere dikkat çekilmiştir. Bunlar:

- Yönetimlerde kurumsal süreklilik olmayışı sonucu kurumsal bellek ve teknik kapasitesinin kaybı;
- Yeri doldurulmaz evrensel değer, anlam, orijinallik ve bütünlük kavramlarının algılanamaması;
- Mevcut Dünya Mirası Alanları için yönetim planı olmayışı;
- Dünya Mirası kavramı ve Dünya Mirası yönetim döngüsünün tüm bileşenleri hakkında eğitim gereksinimi olmayışı olarak sıralanmıştır (UNESCO World Heritage Center, 2007).

Tüm bu gelişmeler sonucunda koruma anlayışı çağdaş bir zemine oturmuş, koruma-gelişim dengesinin gerekliliği ve kaçınılmazlığı konusu netlik kazanmıştır. Yaşanan gelişmeler bireylerin ve toplumların "koruma" kavramına bakışını değiştirmiş, bu da insanların gözünde korumanın önemini ve değerini artmasını sağlamıştır..

Günümüz koruma yaklaşımının, fiziksel ve sosyal boyutu yanında, ekonomik boyutunun da ön plana çıktığı görülmektedir. Ayrıca katılımın mümkün olduğunca sağlanması, korumanın sürekliliği ve verimliliği açısından önem taşımaktadır.

Bu noktada yönetim planları, tarihi alana yaklaşımı, değerlendirmeleri ve uygulamadaki başarısıyla kültürel değerlerin korunmasında etkili olmaktadır. Planı tamamlanan bir belge olmaktan çıkarıp süreç olarak ifade eden yönetim planlarının gerek koruma-gelişim dengesinin sağlanması, gerekse farklı grupların katılımının sağlanmasında oldukça başarılı olduğu görülmektedir.

2.3.2 Türkiye’de Koruma Anlayışının Gelişimi

Kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili ilk yasal düzenlemeler, Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerçekleştirilmiştir. 18 yüzyıla dayanan koruma yaklaşımı, eski dönemden kalan her insan eserini eski eser olarak tanımlamış ve taşınır eski eserlerle birlikte taşınmaz eski eserleri de koruma kapsamına almıştır (Zeren, 1984).

İlk olarak 1869 yılında Asar-ı Attika nizamnamesi adı ile yayınlanan Eski Eserler Tüzüğü’ nü 1874’te ikinci, 1884’te ise üçüncü nizamname izlemiştir. Son nizamname 1906 yılında yayınlanmış ve Osmanlı döneminin son koruma mevzuatı olarak tarihe geçmiştir. Üçüncü Asar-ı Atika nizamnamesinde Yunan ve Roma kalıntılarını kapsayan eski eser tanımı, sanat değeri olan yapı, heykel gibi mimarlık ürünlerini de içine alacak şekilde genişletilirken, son nizamnameyle Türk İslam sanatı, görsel sanatlar, menkul ve gayrimenkul eserlerinin de korumaya alınması kabul edilmiştir (Zeren, 1981).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Osmanlı geleneklerinden kopma ve çağdaşlaşma çabası ile birlikte mimari değerleri kapsamına alan koruma anlayışına, Türk tarihinin kültürel kökenlerini bulma çabaları hakim olmuştur. 1950’ li yıllardan itibaren hızlı kentleşme sonucu yıkıma uğrayan eski eserleri koruma, 1960’ larla birlikte ise devletin tarih ve kültür değeri olan eserleri korumakla yükümlü tutulması çabaları görülmüştür (Zeren, 1984). Bu dönemde 1951 yılında “Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu” (GEEAYK) kurulmuş ve 1964 yılında GEEAYK tarafından Uluslararası Venedik Tüzüğü benimsenmiştir.

1973 yılında yürürlüğe giren 1710 sayılı “Eski Eserler Yasası” ile koruma konusunda çağdaş değerler benimsenmeye başlanmıştır. 1710 yasası ile yeni tanımlamalar, kısıtlamalar getirilmiş ve koruma yaklaşımını yasallaştırılmıştır. Yasada yer alan “sit” ve “koruma alanı” tanımlarının yanında, bir alan ya da yapının eski eser kimliği kazanması için gerekli sürecin tanımlanması, GEEAYK’a tescil ve onarım kararlarını alma yetkisi verilmesi, imar planlarının yapımında GEEAYK’ın görüşünün alınma zorunluluğu ve bu planların korumayı sağlamak amacıyla değiştirilebileceği gibi birçok ilk yer almaktadır (Zeren, 1981).

1980’lerden sonra bütünleşmiş koruma anlayışı ile birlikte yeni bir döneme girilmiştir. 1983 yılında, Eski Eserler Yasası’nda önemli değişiklikler yapılması sonucu bu yasa tümüyle iptal edilerek 2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” çıkarılmıştır. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası, 1987 yılında çıkarılan 3386 sayılı yasa ile değişikliğe uğramış ve son olarak 2004 yılında çıkan 5226 sayılı

“Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması” hakkında kanun kabul edilmiştir.

2863 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası” ile korunması gerekli taşınmaz kültür ve doğa varlıkları yeniden saptanmış ve GEEAYK kaldırılmıştır. Bu yasa ile "Anıt" kavramı değiştirilerek, yerine "Kültür Varlıkları" tanımlaması getirilmiştir. Yasada tek yapı ölçeğindeki korunması gerekli kültür ve tabiat varlıkları ve sitler olarak iki kavram ön plana çıkmaktadır. 2863 sayılı yasa ile birlikte koruma eylemi, tek yapı ölçeğinden çıkarak kentsel çevre boyutuna geçmiştir. 3386 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıkları Kanununda ise tek yapı ve objelerin korunması ile ilgili ayrıntılı tanımlamalara da yer verilmiştir. Bununla birlikte sit alanlarının kentsel ölçekteki bir planla korunacağı vurgulanmış ve bu planın da “Koruma Amaçlı İmar Planı” olacağı ifade edilmiştir.

Başta 5226 sayılı yasa olmakla birlikte 2003 yılından günümüze kadar gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ile getirilen değişiklikler birçok konuda ilk olmuştur.

27 Temmuz 2004 tarihli Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 5226 sayılı Kanun, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve korumayla ilgili diğer bazı yasalarda çok önemli değişiklikler getirmiştir. Türkiye’de koruma yaklaşımının, tek anıt korumasından başlayarak kentsel alan korumasına ulaşması uzun bir sürece yayılırken, uluslararası koruma modellerine uygun bir norma ulaşması 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yasa ile bugüne kadar sözü edilmemiş yönetim alanı, yönetim planı, bağlantı noktası gibi yeni tanımlamalar oluşturulmuş, koruma planlaması içinde eylem alanlarının ve önceliklerinin belirlenmesi olanaklı hale getirilmeye çalışılmıştır.

5226 Sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” unun Getirdiği Yenilikler

Kanunda ilk olarak Koruma Amaçlı İmar planı tanımı ve yapımı ile ilgili olarak değişiklik yapılmıştır. Daha önce yasalarda tanımlanmayan koruma amaçlı imar planı;

“Kanun uyarınca belirlenen sit alanlarında, alanın etkileşim-geçiş sahasını da göz önünde bulundurarak, kültür ve tabiat varlıklarının sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda korunması amacıyla arkeolojik, tarihi, doğal, mimari, demografik, kültürel, sosyo-ekonomik, mülkiyet ve yapılaşma verilerini içeren alan araştırmasına dayalı olarak; hali hazır haritalar üzerine, koruma alanı içinde yaşayan hane halkları

ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri, koruma esasları ve kullanma şartları ile yapılaşma sınırlamalarını, sağlıklılaştırma, yenileme alan ve projelerini, uygulama etap ve programlarını, açık alan sistemini, yaya dolaşımı ve taşıt ulaşımını, alt yapı tesislerinin tasarım esasları, yoğunluklar ve parsel tasarımlarını, yerel sahiplik, uygulamanın finansmanı ilkeleri uyarınca katılımcı alan yönetimi modellerini de içerecek şekilde hazırlanan, hedefler, araçlar, stratejiler ile planlama kararları, tutumları, plan notları ve açıklama raporu ile bir bütün olan nazım ve uygulama imar planlarının gerektirdiği ölçekteki planlar” olarak ayrıntılı bir şekilde tanımlanmıştır.

Kanunda ayrıca, koruma amaçlı imar planının hangi gruplar tarafından hazırlanacağı, halk katılımının ne şekilde sağlanacağı, tamamlanma süreci ve geçiş dönemi ile ilgili olarak da birtakım kararlar alınmıştır.

5226 sayılı kanunu ile getirilen yeniliklerden biri de Koruma, Uygulama ve Denetim Bürolarının (KUDEB) kurulması olmuştur. Önceki düzenlemelerde sadece Bakanlığın üzerinde bulunan kültür ve tabiat varlıklarına ilişkin uygulamaların denetlenmesi görevi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile belediyeler ve valilikleri kapsamak üzere genişletilmiştir. Büyükşehir belediyeleri, valilikler ve Bakanlıkça izin verilen belediyeler bünyesinde kültür varlıkları ile ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek üzere sanat tarihi, mimarlık, şehir planlama, mühendislik, arkeoloji gibi meslek alanlarından uzmanların görev alacağı koruma, uygulama ve denetim büroları kurulmasına karar verilmiştir. Bu amaçla 2007 yılı başında İstanbul Büyükşehir Belediyesi bünyesinde de Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü kurulmuştur.

Düzenleme ve uygulamalarda yer almadığı için ulusal ve uluslararası platformlarda eleştirilere konu olan yönetim alanı ve yönetim planı kavramları 5225 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun’a eklenmiştir. Kanunda Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırları ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerler olarak tanımlanmıştır.

5226 sayılı kanunla belediye alanlarındaki kentsel sitler için Bakanlıkça belirlenen yönetim alanlarının ve bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla uygulamaya girecek yönetim planlarının taslak olarak

hazırlanması veya hazırlattırılması görevi belediyelere verilmiştir. Büyükşehirlerdeki kentsel sit alanlarının birden fazla belediyenin sınırları içinde kalması halinde bu görev, Büyükşehir belediyesinin eşgüdümünde ilgili belediyelerce birlikte yapılacaktır. Ayrıca yönetim planını onaylayacak olan eşgüdüm ve denetleme kurullarının başkanlığını da yürütecek olan yönetim alanı başkanları, ilgili belediye tarafından belirlenecektir.

Kanunda yönetim alan ve planları ile müze ve anıt eser kurullarına ilişkin Ek Madde 2'nin uygulanması ile ilgili usul ve esasları içeren yönetmeliğin Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanmasına karar verilmiş ve 2005 yılında yönetmelik yayınlanmıştır.

“Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” 27 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Yönetmeliğin amacı;

- Ören yerleri, sit alanları ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin koordinasyonunda sürdürülebilir bir yönetim planı çerçevesinde korunması ve değerlendirilmesini sağlamak,
- Yönetim alanlarının belirlenmesi, geliştirilmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları düzenlemek olarak belirtilmektedir.

Yönetmelik, sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahaları ile bağlantı noktalarının yönetim alanlarının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi ile alan yönetimini gerçekleştirmek üzere görev alacak danışma kurulu, alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulu, denetim birimi ve anıt eser kurulunun görev, yetki ve sorumluluklarının belirlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Yönetmelikte, 5226 sayılı kanunda yer alan tanımlara ek olarak alan yönetiminin hedefleri, yönetim planı hazırlanma süreci, yönetim planı hazırlama ekibi, yönetim planının değerlendirilmesi, onaylanması, uygulanması ve denetlenmesi belirlenmiş ve alan yönetimi birimlerinin kuruluş ve görevleri tanımlanmıştır.

Türkiye’deki koruma anlayışı, 2004–2005 yıllarında yapılan yasal düzenlemelerle yeni bir döneme girmiş ve çağdaş normları büyük ölçüde yakalamıştır.

2.4 Bölüm Değerlendirmesi

20. yüzyılın ikinci yarısına kadar tek yapı ölçeğine dayanan koruma anlayışında özellikle 1964 yılında kabul edilen Venedik Tüzüğü ile birlikte alan koruma yaklaşımı benimsenmiştir. UNESCO' nun yanında ICOMOS, ICCROM ve Avrupa Konseyi' nin yoğun çabaları sonucu koruma anlayışında ki gelişimin 1980'li yıllardan sonra hız kazandığı görülmektedir. Bu tarihten sonra korumanın fiziksel boyutunun yanında sosyal ve ekonomik boyutu da gittikçe önem kazanmıştır. Tüm bu gelişmelerle birlikte planlamada sürekliliğin sağlanması, verimliliğin artırılması amacıyla ve demokratikleşmenin bir göstergesi olarak halkın ve farklı grupların katılımının da arttığı görülmektedir.

Türkiye'de de koruma alanındaki tüm bu gelişmeler takip edilerek yasal düzenlemeler yapılmış ve çağdaş koruma yaklaşımı benimsenmeye çalışılmıştır. 1973 yılında çıkarılan Eski Eserler Yasası ve 1983 yılında çıkarılan Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası uluslararası yaklaşımı benimsemeye önemli adımlar olmuştur. Biraz geç kalınmış olmakla beraber, son olarak 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı yasa ile koruma yaklaşımının yasal boyutuna büyük yenilikler getirilmiştir.

5226 sayılı yasanın getirdiği yeni kavramlardan olan "alan yönetimi" ve "yönetim planı" kavramları ve onu takiben 2005 yılında yayınlanan Alan Yönetimi ve Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, koruma alanlarının çağdaş yaklaşımla planlanması açısından önemli gelişmelerdir. Alan yönetimi ve yönetim planı hazırlanma süreci konusunda hala daha eksiklikler görülse de, konunun yasal bir zemine oturtulmuş olması açısından konu ile ilgili kanun ve yönetmelikler büyük önem taşımaktadır.

3. TARİHİ ALANLARIN YÖNETİMİ

Tarihi koruma alanları için yönetim planlaması daha çok tarihi miras kavramı ile gündeme gelmiştir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi'nin (WHC), Dünya Mirası listesindeki alanlar için yönetim planı hazırlanması talebi üzerine bu alandaki çalışmalar yoğunluk kazanmıştır. WHC her alanın yönetim planı ve evrensel değerinin nasıl korunacağını belgeleyen bir yönetim sistemi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca yönetim sisteminin amacının alanın şimdiki ve gelecek nesiller için etkin korunmasının sağlanması olduğu üzerinde durulmaktadır (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Burra Tüzüğü'nün Koruma İlkeleri bölümünde, 'Koruma ve Yönetim' başlığı altında yer alan maddelerde alan yönetiminin koruma için önemi vurgulanmaktadır. Tüzükte (ICOMOS Avustralya, 1999):

- Kültürel değerleri olan alanların korunması gerektiği,
- Korumanın amacının alanın kültürel değerini devam ettirmek olduğu,
- Kültürel değer taşıyan alanın iyi yönetilmesinin korumanın ayrılmaz bir parçası olduğu,
- Kültürel değer taşıyan alanların korunması, risk altında veya savunmasız bırakılmaması gerektiği belirtilmektedir.

Tarihi alanın yönetimi, alanın önem ve değerinin detaylı analizler sonucu ortaya konmasına dayanmaktadır. UNESCO'ya göre tarihi alanların yönetimi öncelikli olarak aşağıdakileri içermektedir (Feilden ve Jokilehto,1993):

- Alanda kültürel değer olarak bilinen her şeyin alan içinde korunduğuna emin olunması;
- Alanın durumunu temel alan özel rehberlerin hazırlanması;
- Alan içindeki tüm kültürel kaynakların envanterinin eksiksiz olarak hazırlanması;
- Uygun nitelik ve deneyimdeki profesyoneller tarafından düzenli denetim yapılması ve resmi raporların hazırlanması;

- Yıllık çalışma programı içindeki önceliklerine uygun olan kaynak projelerinin formülasyonuna yol gösterici stratejik koruma planı taslağı hazırlanması;
- Yapılan tüm işlerde koruma etiğine, UNESCO'nun uluslararası tavsiyelerine ve Venedik Tüzüğü gibi temel rehberlere saygı gösterilmesi.

Tezin üçüncü bölümü olan Tarihi Alanların Yönetimi bölümü yukarıda sıralanan maddeler temel alınarak incelenmektedir. Bu bölümde ilk olarak tarihi çevrenin yönetimi konusu ele alınıp, yönetim planı kavramı netleştirilmekte ve genel tanımlara yer verilmektedir. Daha sonra Tarihi Çevre için hazırlanan temel yönetim planı rehberleri ayrıntılı olarak incelenmektedir. Son olarak incelenen yönetim planı rehberlerinin değerlendirilmesi ile yönetim planı hazırlama süreci belirlenmektedir.

3.1 Yönetim Planı Tanımları ve İlkeler

3.1.1 Yönetim Planlaması

Yönetim planlamasının birçok tanımı bulunmaktadır. Temel olarak planlamanın daha genel disiplininin altkütmesi olarak tanımlanan alan yönetimi 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ülkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlanmış ve alanın nasıl yönetileceği konusunda günümüzde ve gelecekte yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç halini almıştır. Yönetim planlaması süreci planlama, tanımlama ve yönetim konularında koruma alanı yöneticilerine yardımcı olmaktadır. Bu tanıma göre plan üretimi ile sonlanmayan yönetim planının denetim sürecinde devam eden uygulamalar, planın geçerliliğinin test edildiği yerler olarak adlandırılmaktadır. Denetim ve izlemeye edinilen deneyimler, yönetsel amaç ve politikaların uygunluğunu bir daha gözden geçirmek için kullanılmakta ve bu geribildirim sonucunda plan revize edilmektedir (Thomas ve diğ., 2003).

Yasal gereksinimlerden başka yönetim planı yapımı için en önemli neden koruma alanından yararlanılması ve alanın iyi yönetiminin sağlanmasıdır. Koruma - gelişme dengesinin sağlanması ve alanın özellikleri dikkate alınarak değerinin artırılması etkin yönetimi de beraberinde getirecektir. Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te (2005) alan yönetiminin hedefleri:

a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,

- b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturma yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,
- c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,
- d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,
- e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yaratılmasının,
- f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,
- g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma ilkeleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra, kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,
- h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanması olarak sıralanmaktadır.

Hedeflere bağlı olarak, yönetim planlamasının sonucu da koruma alanının daha etkili yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır. Feilden ve Jokilehto' ya (1993) göre ise yönetim planlaması, yönetimin sürekliliğini sağlamakta, etkili yönetimi teşvik etmekte, güvence vermekte ve rehberlik sağlamaktadır. Bu tanımlamaya göre yönetim planlamasının yararları;

- Daha açık bir anlayışa dayanan yönetim kararlarına, amacına ve ilişkili önemli değer ve kaynaklara güvence vermek,
- Günlük operasyonlar ve uzun dönemli yönetim için çatının oluşumunda yöneticilere rehberlik sağlamak,
- Yönetimin sürekliliğini sağlamak,

- Yönetimin geçerliliğini tanımlamaya yardımcı olarak daha etkili yönetimi teşvik etmek olarak sıralanmaktadır.

3.1.2 Yönetim Planı

Planlama sürecinin bir ürünü olan yönetim planı, yönetim yaklaşımının belgelenmesi ve karar alınmasını temel alarak, gelecek yönetim için yol gösterici olmaktadır. Yönetim Planının tüm koruma alanını kapsaması ve yönetim tarafından nelerin gerçekleştirileceği, planlama kararlarının nelere dayandırıldığı bilgilerini içermesi gerekmektedir (Thomas ve diğ., 2003).

Yönetim planı farklı kaynaklar tarafından aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır;

- Yönetim planları Dünya Mirası Alanları için yol gösterici rehberlerdir (UNESCO, Dünya Mirası Merkezi, 2006).
- Yönetim Planı alanın kullanıcıları ve ziyaretçilerinin gereksinimleri doğrultusunda Dünya Mirası Alanının korunması için strateji belirleyen, yasal açıdan emredici bir belge değil, alanın yönetimi ile ilgili kararlar hakkında bilgilendirmek amaçlı tavsiye verici bir taslaktır (Lodge and Terrace, 2006).
- Yönetim alanının korunmasını, yaşatılmasını, değerlendirilmesini sağlamak amacıyla, işletme projesini, kazı planı ve çevre düzenleme projesi veya koruma amaçlı imar planını dikkate alarak oluşturulan koruma ve gelişim projesinin, yıllık ve beş yıllık uygulama etaplarını ve bütçesini de gösteren, her beş yılda bir gözden geçirilen planlar (5226 sayılı kanun, 2005).
- Tarihi çevre için yönetim planı, kentsel, kırsal, doğal ve arkeolojik sitler için yapılması istenen ve o alanın hangi kaynaklar, uzmanlar ve program ile nasıl korunacağını tanımlayan belgelerdir (Ahunbay, 2005).
- Yönetim planı, koruma alanında belirlenen zamanda uygulanacak yönetim yaklaşımı ve hedeflerini ortaya koyan bir taslaktır (Thomas ve diğ., 2003).
- Yönetim planı yazılı, yayınlanmış ve kabul edilmiş bir doküman olarak, bölgeyi veya alanı ve yönetim için fırsatları ve sorunları tanımlamaktadır. (Eurosite, 1999)
- Yönetim planı, koruma alanındaki kaynakları, alanın kullanımını, yönetim ve kullanımı destekleyici olanakların gelişimini kontrol eden ve rehberlik eden bir belgedir. Bu planlar, alanda uygulanacak tüm gelişim ve yönetim faaliyetlerinin uygulanmasına yardımcı olur ve sürece rehberlik eder (Thorsell 1995).
- Alanının temel felsefesini ve gelişme felsefesini ortaya koyan, problemleri çözmek ve tanımlanan yönetim hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla 10 yıllık

dönemler için strateji geliştiren dokümanlardır. Etkin operasyonlar, ziyaretçi kullanımı ve insani yarar için bu stratejilere, programlara, eylemlere ve araçlara dayanarak tanımlanır (Young and Young 1993).

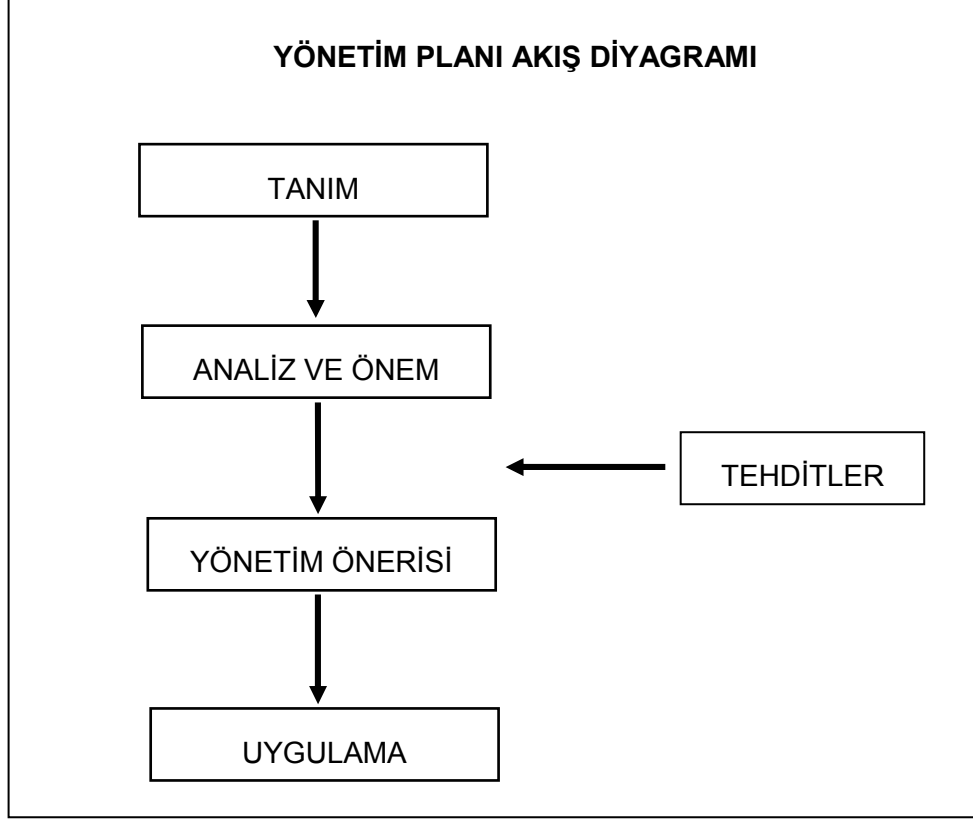
- Koruma alanının yönetimine rehberlik eden bir dokümandır. Alanın gelecekteki yönetimi için gerekli olan kaynakları, kullanımları, imkânları ve personeli belirler. Gelecek 5–10 yıl için program sunan bir faaliyet dokümanıdır (Ndosi 1992).
- Yönetim hedeflerini ve onları başarmak için stratejileri içeren rehberdir. Sona eren bir süreç değil; yönetim, uygulama ve planlamanın yer aldığı bir taslaktır (Parks Canada, 1978).

Tüm yönetim planı tanımlarının birleştiği nokta yönetim planının, alanı ve yönetim hedeflerini ortaya koyan bir rehber olduğu ve hazırlanıp tamamlanan bir plan değil sürekli revize edilen bir süreç olarak tanımlandığıdır.

Bu tanımlara göre başarılı bir yönetim planı (Thomas ve diğ., 2003):

- Plan yapımı ile sona ermemekte, uygulama ve ötesine devam etmektedir.
- Gelecek ile ilgili olup eylemin gelecekteki alternatif gidişlerini tanımlamakta ve şimdiki kararların sebep olduğu bağlantılı nedenler ve etkileri incelemektedir.
- Tehditler ve imkânlarla ve problem çözümleriyle ilgili düşünmek için bir mekanizma sağlamaktadır.
- Sistematik olan yönetim planı, birçok planlama uygulamasında olduğu gibi önceden tanımlanan bir dizi basamakla çalışmaktadır. Bu basamaklar süreci biçimlendirerek mantıksal yaklaşıma teşvik etmektedir. Sistematik yaklaşım aynı zamanda bilgi, analizler ve içeriğe dayanan kararları kesinleştirmeye ve önerilen hareketlerdeki mantığın anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.
- Değer yargıları içermekte olan yönetim planı, koruma alanının ne olduğu, nasıl olması gerektiği ve değişen iç ve dış koşullarda istenilen durumlara nasıl ulaşılabileceğini tanımlayan bir süreçtir.
- Bütünsel bir bakış açısı olarak planlama sürecinde açık ve kapsamlı bir şekilde çok geniş bir dizi sorunları, bakış açılarını ve fikirleri dikkate almaktadır. Belirli bir alana uygulandığında bütün süreçleri ve onunla birlikte ortaya çıkan sorunları içerebilmesi gerekmektedir. Sürecin nasıl bütünleşeceği, nasıl tamamlanacağı ve son kararların nasıl alınacağına bağlı olmaktadır.
- Devamlı bir süreç olarak tanımlanan yönetim planı, asla durağan olmadığı gibi değişen koşullara ve hedeflere göre de ayarlanmalıdır.

Yönetim planı tanımları dikkate alınarak yönetim planı akış şeması Şekil 3.1. de yer aldığı gibi tanımlama, analiz, yönetim önerisi ve uygulama süreçlerini içine almaktadır. Bu süreçte alanla ilgili analizler yapıldıktan sonra tehditler değerlendirilerek yönetim önerisine geçilmektedir.

Şekil 3.1. Yönetim Planı Akış Diyagramı

3.2 Tarihi Alanların Yönetimi İle İlgili Temel Çalışmalar

Tez çalışmasının bu bölümünde tarihi alanların yönetimi ile ilgili yurtdışından örnek çalışmalar ele alınmış ve bu konuyla ilgili hazırlanmış olan temel “rehberler” ayrıntılı olarak incelenmiştir. İlk olarak ICCROM’ un “Management Guidelines for World Heritage Sites” (1993) adlı, Dünya Mirası Alanları için Yönetim Rehberi incelenmiştir. İkinci olarak incelenen çalışma IUCN önderliğinde Thomas, Middleton ve Philips tarafından hazırlanan “Guidelines for Management Planning of Protected Areas” (2003) adlı, Koruma Alanları için Yönetim Planı Rehberi’dir. Son olarak da İngiltere ICOMOS’unun “Management of the Historical Environment” (2005) adlı, Tarihi Çevrelerin Yönetimi çalışması ele alınmıştır.

3.2.1 “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi”, ICCROM

1993 yılında Feilden ve Jokilehto tarafından hazırlanan ve ICCROM tarafından yayınlanan “Management Guidelines for World Heritage Sites” çalışması, Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi için temel rehber olarak kabul edilmektedir.

Rehberde önce temel prensipler özetlenmekte ve temel alınan 1972 UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'nin genel politikaları ele alınarak koruma konusunda genel değerlendirme yapılmaktadır. Daha sonra Dünya Mirası alanının ve kaynak projelerin yönetimi, bakım programı, kadro ve personel hizmeti ile ilgili temel ölçütler belirlenmektedir. Son olarak da Dünya Mirası Şehirleri ile ilgili planlama prosedürler belirlenmekte ve ziyaretçi yönetimi ile ilgili temel bilgiler ortaya konulmaktadır.

3.2.1.1 “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi”ne Göre Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi

Feilden ve Jokilehto yönetim planlaması sürecinin alanın değerleriyle ilgili olarak uzman görüşlerinin yer aldığı disiplinler arası bir aktivite olması gerektiğini savunmaktadır. Bu, alandaki değerlerin listelenmesi ve eğer mümkünse öncelik sırasına konulması gerektiği anlamına gelmektedir.

Alan yönetiminde öncelik alandaki kültürel kaynakların korunması ve mümkün olduğu şekilde, ilgi çekici özelliğinin artırılması olarak belirlenmiştir. Alanın bakımı ve korunması esas alındığı zaman, alan eğitim, araştırma, turizm ve istihdam gibi diğer amaçlar için de kullanılabilir hale geldiği vurgulanmaktadır.

Feilden ve Jokilehto'ya göre yönetim planının demografik büyüme ve gerileme, ekonomik faktörler, taşıt trafik tahminleri ve endüstriyel bölgeleme gibi uygulanan ulusal ve yerel planları da dikkate alması gerekmektedir. Bunlara ek olarak yönetim planının, disiplinler arası takımlar tarafından yapılan araştırma ve raporlara da dayandırılması üzerinde durulmaktadır.

Çalışmada, yönetim planının temel amacı olarak belirlenen, alanın kültürel kaynaklarını korumak ve gelecek nesillere aktarmak için akademisyenlere, profesyonellere ve sanatçılara sorumluluk verilerek tarihsel, sanatsal ve bilimsel yeteneklerinin etkin olarak harekete geçirmelerinin sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca yönetim planı sürecinde karşılaşılan sorunların, uzmanlar arasında tartışmaya açılmasının, alanın önemini arttıran yaratıcı çözümleri doğurmak açısından önemli ve gerekli olduğu, fakat uzun zaman gerektiren bir süreç olduğu da vurgulanmaktadır.

Yönetim planı süreci içindeki en önemli faaliyetin, yapılan müdahaleden önce, sonra ve müdahale sırasında kaynağın sistemli bir biçimde kayıt altına alınması ve belgelenmesi olduğu belirtilmiştir. Müdahale gerçekleştikten sonra, iyi bir şekilde belgelenmemişse neyin kaldırılmış, değiştirilmiş ya da yitirilmiş olduğu bilinemediği için, dönüşü olmayan bir durum söz konusu olmaktadır. Kayıt altına alma ve belgelemenin koruma süreci içinde devam eden bir faaliyet olduğu da vurgulanmıştır.

Rehberde ele alınan bir diğer konu da envanter oluşturulmasıdır. Buna göre, envanterin, kaynağın tanımıyla, tarihsel gelişimindeki önemli dönemlerle ve konumuyla ilgili özet bilgi içermesi ve bu gibi temel bilgilerin kaynaklara başvurularak zenginleştirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca uydu fotoğrafları, hava fotoğrafları, fotogrametri doğal ve kültürel alanlar için kantitatif envanter oluşumunda çok önemli yardımcı elemanlar olduğu ve kullanılan yöntemin alanın özelliklerine bağlı olarak değiştiği de vurgulanmaktadır. Duruma bağlı olarak el kaydı, fotoğraf veya videonun yanında elektronik arazi ölçüm aletleri, stereo-fotogrametri, bilgisayar yardımıyla tasarım (CAD) ve görüntü işleme gibi yöntemlerin de kullanıldığı belirtilmektedir.

Çalışmaya göre planlama sürecindeki kaçınılmaz çelişkiler öncelikle ayakta kalabilecek uygulamaların incelenmesi, daha sonra alandaki değerlere en az zarar veren kararların alınması yoluyla çözümlenmelidir.

3.2.1.2 “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi”ne Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

Feilden ve Jokilehto'ya göre yönetim planlaması sürecine, yönetim planının amacının, tüm kadronun planın önemini ve gerekliliğini anlayacağı şekilde ifade edilemesi ile başlanmalıdır. Bunun dışında yönetim planı sürecinde:

- Kültürel kaynağın değerine saygı duyan, kullanıcıların ihtiyaçlarını dikkate alan ve yerel iklimsel kısıtlayıcılarla uyumlu, temel bakım seviyesi tanımlanmalıdır.
- Merkezi ve yerel yönetimin aldığı kararlar doğrultusunda, tüm alanı etkileyen planlama düzenlemelerinin bir taslağı hazırlanmalıdır.
- Alanı etkileyen diğer planlar ve kanunlar yönetim planı içinde tanımlanan “Alan Komisyonu” tarafından dikkate alınmalı ve tüm yönetim, koruma, gelişim veya araştırma şeması içine entegre edilmelidir.

- Genel yönetim planı alanın işletmesi ve bakımında gerekli olan personeli ve görevlerini tanımlamalıdır.
- Yönetim planı olanakları geliştirmek için ayrı bir bütçe başlığında öneriler içermelidir.

Tüm bunlar dikkate alınarak “Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi” çalışmasında Yönetim planı hazırlama aşamaları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Alanla ilgili ilk inceleme
- Alanın tanımı ve sınırların belirlenmesi
- Alandaki değerlerin saptanması
- Kaynakların değerlendirilmesi
- Hedeflerin formülasyonu ve tehditlerin dikkate alınması
- Projelerin açıklanması
- Çalışma programı ve yıllık planlar
- Uygulama
- Belgeleme, rapor hazırlama ve denetleme/gözden geçirme
- Bilgi ve verinin saklanması
- Alan tanımının revizyonu ve tekrar değerlendirilmesi
- Revize edilmiş hedeflerin formülasyonu ve tehditlerin tekrar dikkate alınması
- Gelecekteki projelerin belirlenmesi
- Revize edilmiş çalışma programı ve yıllık planlar

Rehberde, planlama ekibinin bu noktada eksikleri en az olan yönetim planını seçmeye ve onaya sunmaya hazır olduğu belirtilmektedir. Yönetim planının üretilmesi, seçilmesi ve onaylanması için ise öncelikle aşağıdaki hazırlık aşamalarının tamamlanmış olması gerekmektedir:

- Alanın önemi ve değeri belgelenmiş ve belirlenmiştir;
- Planın hedefleri açık bir şekilde tanımlanmıştır;
- Konuyla ilgili uzmanların görüşleri dikkate alınmıştır;
- Eylemin alternatif gidişatı ve etkisi üzerinde çalışılmış ve belgelenmiştir.

Programın Gözden Geçirilmesi ve Bütçe Hazırlanması

Feilden ve Jokilehto, yönetim planı süreci içinde programın gözden geçirilmesinin önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Rehberde yönetimin verimliliğinin düzenli aralıklarla yapılan aylık, üç aylık veya yıllık raporlara bağlı olduğu belirtilmektedir. Yönetim planının alan kadrosu için projelerin yıllık programını ve programa bağlı maliyetleri, zaman tahsisini, vb. ana hatlarını belirlemesi gerekmektedir. Çalışmaya göre projelerde iki çeşit rapor olmalıdır:

- Her bir projenin ilerleme durumunun aylık ya da üç aylık değerlendirmeleri,
- Her bir projenin ilerlemesinin finansal ve kadro-zaman maliyetleriyle birlikte bir yıllık özeti.

Rehberde, raporların içeriğinin yıllık iş planı içindeki tüm projeleri kapsamaması gerektiği ve bu durumun, iş türlerine ve sürelerine göre projelerin sınıflandırılması açısından yararlı olabileceği vurgulanmaktadır. Ayrıca, yönetim planlarının en az beş yıllık sürelerle hazırlanması ve bu süre sonunda bir değerlendirme yapılması gerektiği de belirtilmiştir.

Çalışmada, bütçe oluşturulması ile ilgili olarak, Alan Komisyonunun kurulmasından sonraki beş yıl için bütçenin hatasız olarak formüle edilmesinin zor olduğu ve bu yüzden yönetimin mali hazırlıklarının olmasının, komisyonun kurulması ve aktivitelerine başlaması açısından önemli olduğu belirtilmektedir.

Feilden ve Jokilehto'ya göre yıllık bütçelerin uzun-dönem finansal planlarla oluşturulması ve konulara göre alt-başlıklarla ayrılması gerekmektedir. Yöneticinin onayından geçmesi muhtemel olan bütçenin, önceden elde edilebilir olması uygulamaların sürekliliği ve verimliliği açısından önem taşımaktadır.

Planlama, programlama ve bütçeleme düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gereken, devam eden süreçler olduğu hatırlatılmaktadır.

Yönetim planları onaylandığı ve alanın durumuna ilişkin uzman raporu Dünya Mirası Komitesinin talimatlarına göre düzenli aralıklarla sunulduğu takdirde, Dünya Mirası Komitesi tarafından teknik destek ve bakım için fon sağlanabildiği belirtilmektedir.

3.2.1.3 “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi”ne Göre Yönetim Planı İçeriği

Çalışmaya, göre, planlama sisteminin başarıyla işletilebilmesi, tutarlı bir şekilde yorumlanabilecek bir sistemin oluşturulabilmesi ve kapsamlı bilginin kolay

değerlendirilebilmesi için yönetim planının standart bir içeriğinin olması gerekmektedir. Alanla ilgili yönetim faaliyetlerinin standardizasyonu aynı zamanda yönetimin planlanması ve Dünya Mirası alanlarının grup olarak gelişiminin izlenmesi açısından da büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır.

Standart içeriğin başka bir avantajının da, gerektiği zaman istatistiksel ve diğer bilgilerin çıkartılmasında sağladığı göreceli kolaylık olduğu belirtilmiştir. Rehberde tavsiye edilen içeriğin üç ana bölümü:

- Alan tanımı;
- Değerlendirme ve hedefler;
- Politikalar ve
- Alanın durumunu özetleyen önsözdür.

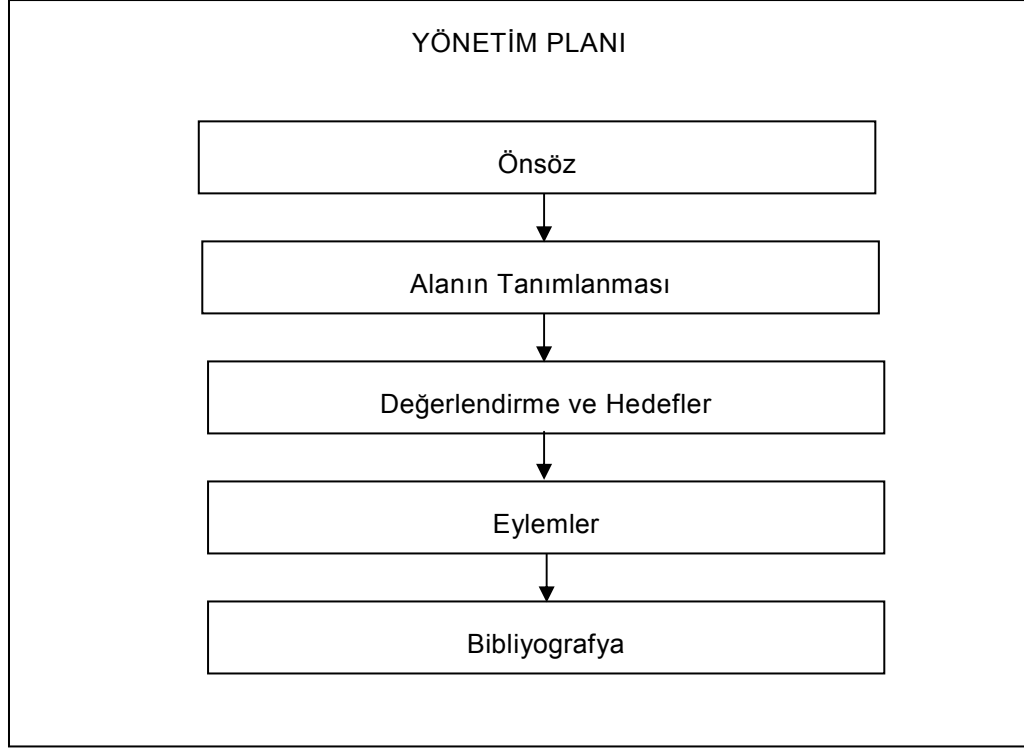
“Management Guidelines for World Heritage Sites” adlı çalışmada tavsiye edilen yönetim planı içeriği Şekil 3.2’de yer almaktadır. İçeriğe göre yönetim planına alanın genel durumunun ortaya konduğu bir “önsöz” ile başlanmaktadır.

“Alanın Tanımlanması” olarak adlandırılan birinci bölümde alanının konumu, tanımı ve ayrıcalıkları ilgili genel bilgi, bu bilgileri destekleyici haritalar, grafikler ve fotoğraflar ile birlikte verilmektedir. Daha sonra alan ile antropolojik, etnografik, arkeolojik, tarihi, sanat tarihi, mimari, teknik, bilimsel konuları içine alan kültürel bilgi ve iklim, hidroloji, jeoloji, jeomorfoloji, sismoloji, toprak ve insan kaynaklı tehlikeleri içine alan çevresel bilgiler yer almaktadır. Son olarak arazi kullanımı, kaynak kullanımı, mülkiyet bilgileri, kamu yararı ve ekonomik çıkarlar ve turizmi destekleyen bilgilere yer verilmektedir.

Rehberin önerdiği yönetim planı içeriğinin ikinci bölümü olan “Değerlendirme ve Hedefler” bölümünde ise ilk olarak, alanın koruma statüsünün belirlenmesi ve alanın özelliklerinin ve potansiyellerinin değerlendirilmesi yer almaktadır.

Üçüncü bölüm olan “Geniş Kapsamlı Alan Yönetimi İçin Politikalar” bölümünde alan ile ilgili projelerin tanımlanması, başlık ve sınıflandırmasının yapılması, proje defterinin hazırlanması süreci yer almaktadır. Bu bölümü iş programı başlığı altında yıllık çalışma planı, yıllık plan ile orta ve uzun dönemli planların ilişkisi, işlerin maliyetleri ve evrenmesi takip etmektedir

Çalışmaya göre yönetim planı, “Bibliyografya” bölümü ile tamamlanmaktadır. Yönetim planı içindeki her bölüm sonunda bölüm ekleri, kaynak listesi ve tadilat listesi yer almaktadır.

Şekil 3.2: “Dünya Mirası Alanları İçin Yönetim Rehberi”ne Göre Yönetim Planı İçeriği (ICCROM,1993)

Feilden ve Jokilehto, tavsiye edilen içeriğin Alan Yönetimi Planı’nın olması gerektiği mantıksal düzen içinde olmasına rağmen, acil yönetim gereksinimlerini görmek açısından üçüncü bölüm olan projeler bölümünün ilk önce yazılabileceğini ve daha sonra revize edilebileceğini de belirtmiştir.

Rehberde yönetim planının sınırlı bir yayındansa, bir çalışma belgesi olarak sunulmasının, sayfaları çıkarılıp takılmaya uygun bir dosya kullanımının taslaklar ve revizyonların herhangi bir ya da bir çok bölümün içine eş zamanlı olarak dahil edilebilmesini sağladığı vurgulanmaktadır. Bir bölüm tamamlanamadığında veya alanın potansiyeli ile ilgili değerlendirme yapılmadığında, özet ifade yazıldığı tarihle eklenmeli, sonradan gelen tarihler veya tamamlanan bölümler ise geldikleri tarihle araya eklenebilmelidir. Ayrıca önceki yönetim planlarında yer alan bölümler ya da anlatımlar hala daha dikkate değer görülüyorsa, kaynaklar ve notlar eklenerek konuyla ilgili bölüme dahil edilebilmelidir.

3.2.2 “Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi”, IUCN

IUCN önderliğinde Thomos, Middleton ve Philips tarafından “Guidelines for Management Planning of Protected Areas” adlı, Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi 2003 yılında hazırlanmıştır. Çalışma daha çok doğal koruma alanları ile ilgili olmakla beraber tüm koruma alanları için de rehber olabilecek şekilde tasarlanmıştır.

Çalışmada ilk olarak tanımlar ve genel kavramlar açıklanmış, daha sonra başarılı bir yönetim planı hazırlanma ve uygulanması için gereksinimler ortaya konulmuş ve yönetim planlama süreci belirlenmiştir. Son olarak da katılımın önemi ve yönetim planlamasının uluslararası boyutu tanımlanmış ve planlama yaklaşımı özetlenmiştir.

3.2.2.1 “Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi”ne Göre Koruma Alanlarının Yönetimi

Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi’nde, temel olarak planlamanın daha genel disiplininin altkütmesi olan alan yönetiminin, 20. yüzyılın ortasından itibaren gelişmiş dünya ülkelerinde, alan koruma için uygulanmaya başlandığı belirtilmektedir. Alan yönetiminin günümüzde ise alanın nasıl yönetileceği konusunda yöneticilere ve diğer ilgililere rehberlik eden bir araç olduğu vurgulanmaktadır.

Çalışmada yönetim planı koruma alanının önemini ve değerlerini tanımlayarak, açık bir şekilde yönetim hedeflerini belirleyip, uygulanacak eylemi gösteren özlü belge olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yönetim planının beklenmedik olaylara karşı esnek olma özelliği de vurgulanmıştır.

Koruma alanları için hazırlanan yönetim planının tüm koruma alanını kapsaması ve yönetim tarafından nelerin gerçekleştirileceği, planlama kararlarının nelere dayandırıldığı bilgilerini içermesi gerekmektedir.

3.2.2.2 “Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi”ne Göre Yönetim Planı Hazırlama Süreci

Çalışmada yönetim planı hazırlık aşamasının, planlama sürecinin en önemli aşamalarından biri olduğu vurgulanmaktadır. Rehberde, hazırlık aşamasında belirlenmesi gerekenler;

- Yönetim amaç ve hedeflerinin tanımlanması ve tanımlanan amaç ve hedeflerin tüm katılımcılar tarafından anlaşılmasının sağlanması;

- Planlama sürecinde izlenecek adımların ve kullanılacak yöntemin belirlenmesi;
- Planın kimlere hitap edeceğinin belirlenmesi;
- Alanın bir bütün olarak ele alınması;
- Disiplinler arası bir yaklaşımın kullanılması;
- Planlama takımının oluşturulması;
- Detaylı bir şekilde çalışma programı hazırlanması ve bu programa uyulması;
- Uzmanlar, hükümet çalışanları gibi planlama takımında olmayan insanların da katılabileceği sürecin belirlenmesi olarak sıralanmaktadır.

Çalışmada, planlama sürecinin önemli adımlarından biri de ikinci aşama olan bilgi toplama aşaması olarak belirlenmiştir. Bilgi toplama aşamasında, alanı ilgilendiren uluslararası anlaşmaların ve tüzüklerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Belirlenen “Yönetim Seçenekleri” arasından seçim yapılabilmesi için fazla miktarda bilgiye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yüzden bilgi toplarken daha önce yapılmış çalışmalara ulaşılması ve fiziksel, sosyal ve ekonomik boyutu olan önceki çalışmaların da değerlendirilmesi ayrıca önem taşımaktadır. Çalışmada, alanla ilgili bilgi toplanırken dikkat edilmesi gereken başlıklar; alanın sahip olduğu doğal kaynaklar ve durumları; alanın sahip olduğu kültürel kaynaklar ve durumları; alandaki estetik değerler olarak belirlenmiş, bunların yanında, sosyo-ekonomik çevre, altyapı hizmetlerinin mevcut ve önerilecek kullanımlara yeterliliği, ziyaretçilerin özellikleri ve alan üzerindeki etkileri, bu konuların gelecekteki durumları ile ilgili tahminler ve çevredeki araziler ile ilgili gelecekteki arazi kullanımı ve planlama kararları olarak sıralanmıştır.

Çalışmada, bilgi toplama aşamasında önemli olan bir diğer konunun da alanın tanımlanması olduğu belirtilmiştir. Tanımın; alanın karakteristik özelliklerini, alanı etkileyen dış etkenleri ve gelecekte etkili olabilecek faktörleri kapsamı gerektiği ve ayrıca olayların güncel etkilerini anlattığı gibi nasıl değiştiklerini de açıklaması gerektiği vurgulanmıştır. Rehberde, alanın tanımında yer alması gereken bilgiler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Konum,
- Yüzölçümü,
- Koruma alanı yönetim kategorisi,
- Hukuki durumu, sit alanları ve ilgili yasalar,
- Mülkiyet, doluluk durumu, erişim, kısıtlamalar,

- Yönetim birimlerinin ve yerel yönetimin adresleri,
- Teşkilat yapısı,
- Mevcut arazi kullanımı,
- Alana ve alandan yapılan hizmetler,
- Ana ulaşım yolları,
- Tarihsel geçmişi (arazi kullanımı ve peyzaj tarihi, arkeoloji, yapılar),
- Biyolojik bilgi,
- Fiziksel yapı,
- Kültürel yapı,
- Sosyo – ekonomik yapı.

Çalışmada yönetim planı hazırlanmasında üçüncü aşama olarak “Değerlendirme” aşaması gösterilmektedir. Değerlendirmenin amacı, koruma alanının öneminin ortaya konulması ve anlaşılması olup, yönetim planının bu aşamasında alanın sahip olduğu değerler, bu değerlerin topluma faydaları ve neden koruma alanı olarak tanımlandığı belirlenmektedir.

Çalışmaya göre yönetim planının hazırlanmasında dördüncü aşama, sınırlayıcılar, fırsatlar ve tehditlerin belirlenmesidir. Bu bölümde koruma alanının yönetim hedefleri belirlenmeden önce, yönetimindeki sınırlayıcı faktörler ve alanın sahip olduğu değerlere yönelik tehditler tanımlanmaktadır.

Rehberde alanla ilgili sınırlayıcıların sadece doğal çevreden kaynaklanmayacağı, doğal çevreden başka kısıtlayıcılarında bulunabileceğini belirtmiştir. Çalışmada başta yasal zorunluluklar ve mülkiyet durumu olmakla birlikte:

- Yasal zorunluluklar;
- Mülkiyet durumuyla ilgili sınırlar;
- Önceki kullanımlar;
- Sağlık ve güvenlik faktörleri;
- Yönetimsel sınırlar;
- Alanda daha önce gerçekleştirilen eylemler;
- Komşulara ve turistlere karşı olan yükümlülükler;
- Diğer politikayla ilgili faktörlerin de alanla ilgili diğer sınırlayıcılar olduğuna

değinilmiştir.

Sınırlayıcılardan sonra tehditler ve fırsatlarında net bir şekilde tanımlanıp, yönetim planına dahil edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Çalışmada yönetim planı hazırlama sürecinin bir sonraki aşaması, yönetim vizyonu ve hedeflerinin geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Hedefler yönetim planının etkili olmasındaki en önemli faktör olarak tanımlanmaktadır. Hedefler belirlendikten sonra ise bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği üzerinde çalışılmaktadır. Bir hedefe ulaşmanın birden fazla yolu olabileceği için, bu aşamada yapılması gerekenler, tüm alternatiflerin ortaya konulması ve içlerinden en uygun olanların seçilmesi olarak belirlenmiştir.

Plancının amaç ve hedefler doğrultusunda, alternatifleri belirlerken hangi alternatifin hedefi en iyi şekilde yansıttığını değerlendirmesi ve bunun yanında;

- Alternatifin işleyip işlemeyeceği;
- Planların ekonomik açıdan mümkün olup olmadığı;
- Alternatiflerin politikacılar ve halk tarafından ne kadar kabul edilebilir olduğu;
- Plandan kimin karlı kimin zararlı çıkacağı konularını da dikkate alması gerekmektedir.

Rehbere göre, planlama süreci aşamalarında hazırlananların tümünün tek bir belge haline getirilmesiyle, taslak yönetim planı ortaya çıkmaktadır.

Taslak yönetim planını inceleyen halkın ve katılımcıların yorumlarının, yönetim planlama süreci açısından büyük önem taşıdığı vurgulanmıştır. Çalışmada, halkın görüşlerinin toplanması için gereken sürenin üç aydan altı aya kadar değişebileceği belirtilmiştir.

Rehberde yönetim planlaması sürecine halk katılımının sağlanması sahiplenme hissini arttırmak ve alanın korunmasına destek sağlamak amacıyla yararlı olurken, bunların yanında;

- Alanın korunmasına destek sağladığı
- İnsanların yönetimle ilgili konulardaki değişikliklerden haberdar olmalarını ve bu değişiklikleri etkileyebileceklerini hissetmelerini sağladığı;
- Korumayla planlama arasında olduğu kadar gelişimle planlama arasında da bağlantı kurulmasını sağladığı ve

- Alanın yönetimiyle ilgili görüşlerin, çekincelerin ve fikirlerin paylaşılabileceği iletişim mekanizmasının oluşmasını sağladığı belirtilmiştir.

İzleme ve Gözden Geçirme

Rehberde yönetim planı içinde en önemli aşamalardan biri olarak tanımlanan izleme sürecinde; planın etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı ve hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığı, yönetim etkilerini ve yönetim eylemlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmedikleri kontrol edilmektedir.

İzleme sürecinden sonraki aşama olan değerlendirme aşamasında ise yönetim planının yeniden gözden geçirilmesi veya güncellenmesi ile ilgili kararların alındığı belirtilmektedir. Bu aşamada, planlar için yasal olarak, genellikle beş, yedi veya on yıllık zaman dilimleri belirlenmiştir.

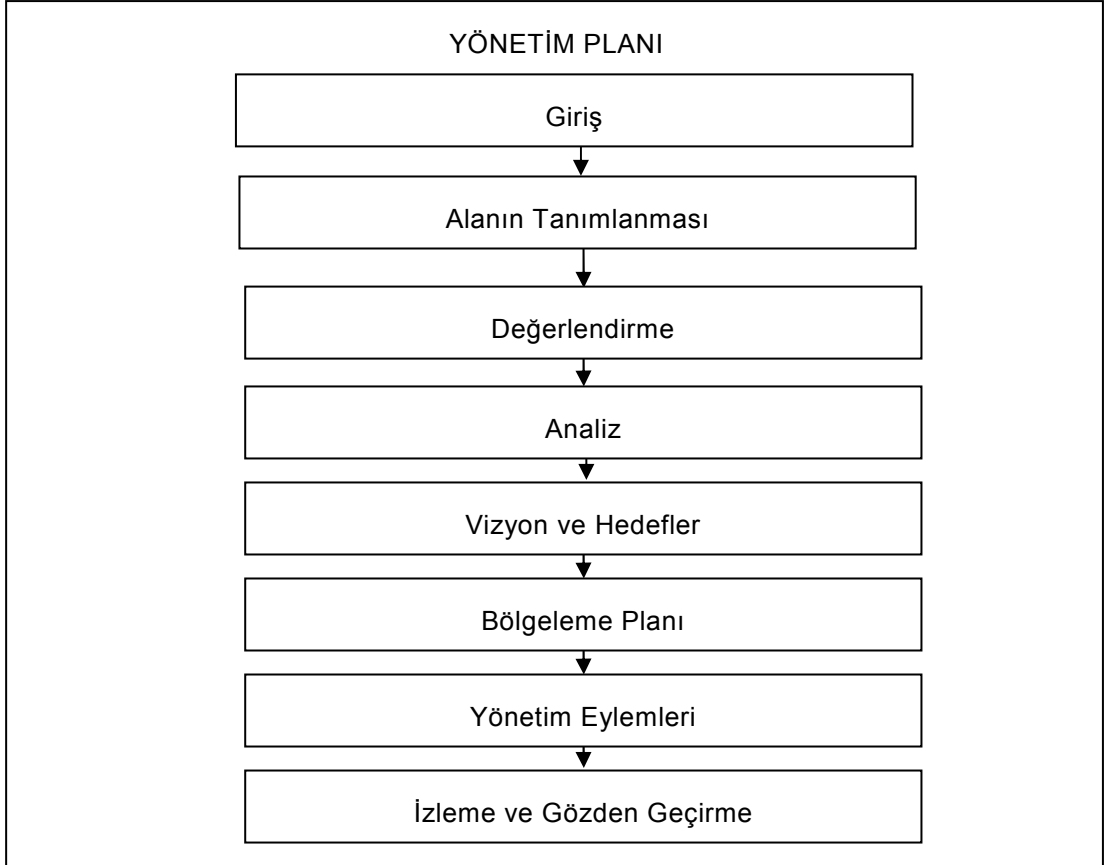
Bu aşamanın en önemli kısmı, izleme yönteminden elde edilecek geri beslemenin yeni plan taslağına rehberlik etmesidir. Çalışmada, yönetim planının son haline, toplanan görüşlerin nasıl değerlendirildiği ve bazılarının neden saf dışı bırakıldığını anlatan bir rapor eklenebildiği belirtilmiştir.

3.2.2.3 “Koruma Alanları İçin Yönetim Planlaması Rehberi”ne Göre Yönetim Planı İçeriği

Rehberde yönetim planını sunmanın birçok farklı şekli olabildiği gibi, aynı şekilde içerik, izlenen sıra ve detaylandırma seviyesinde de farklılıklar olabildiği belirtilmiştir. Bu tip olası farklılıklarla beraber yönetim planlarının içeriği ve yapısının, her zaman, alanın ihtiyaçlarını, yöneticilerin amaç ve isteklerini ve kaynaklarının kullanılabilirliğini yansıtması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışmada önerilen yönetim planı içeriği Şekil 3.3’ de yer almaktadır. Sıraya göre süreç aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Giriş: Yönetim planının amacı ve kapsamı yer alır.
2. Alanın Tanımlanması: Alandaki değerlerin ve alanın kullanımı tanımlanır.
3. Alanın Değerlendirilmesi: Alanın neden önemli olduğu tanımlanır ve öneminin belirlenir.
4. Konular ve Sorunların Analizi: Fırsatlar ve tehditler, alanın güçlü ve zayıf yönleri belirlenir.
5. Vizyon ve Hedeflerin Belirlenmesi: Yönetim planının vizyonu ve ona bağlı hedefler belirlenir.

6. Bölgeleme Planı Hazırlanması: Farklı yönetim bölgeleri olduğunda, bölgeleme planı ile farklı yönetsel alanların sınırları belirlenir.
7. Yönetim Eylemlerinin Belirlenmesi: Yönetim eylemleri, iş planı, kadro ve bütçe belirlenir.
8. İzleme ve Gözden Geçirme: Yönetim planının uygulamasının nasıl izleneceği ve gözden geçirilip revize edileceği belirlenir.

Şekil 3.3: “Koruma Alanları İçin Yönetim Planı Rehberi”ne Göre Yönetim Planı İçeriği (IUCN,2003)

3.2.3 Tarihi Çevrelerin Yönetimi, ICOMOS-UK

2005 yılında İngiltere ICOMOS’u tarafından “Management of the Historical Environment” adıyla hazırlanan, Tarihi Çevre Yönetimi çalışması 3 Şubat 2005 tarihinde TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesinin düzenlediği “Tarihi Kentlerin Yönetimi” Paneli’nde Prof. Dr. Zeynep Ahunbay tarafından sunulmuştur.

Çalışma “İlkeler” ve “Yönetim Stratejisi veya Planının Hazırlanması için Rehber” olarak iki bölüm halinde ele alınmaktadır. İlk bölümde temel ilkeler, yönetim stratejileri ve kimlerin katılacağı konuları değerlendirilmektedir. İkinci bölümde ise yönetim stratejisinin geliştirilmesi; alanın tanımlanması, kültürel değer ve öneminin değerlendirilmesi; siti etkileyen baskılar ve değişim güçleri; koruma politikasının açıklanması; seçeneklerin değerlendirilmesi; genel yönetim, eylem ve sürekli bakım için planlama; uygulama; izleme ve gözden geçirme; araştırma ve belgeler; proje bütçeleri, maliyetler, iş planları; projelerin hazırlanması başlıkları, yönetim planı süreci içinde ele alınmaktadır.

3.2.3.1 “Tarihi Çevrelerin Yönetimi” Çalışmasına Göre İlkelerin Belirlenmesi

İngiltere ICOMOS’ unun Araştırma ve Belgeleme Komitesi tarafından derlenen bu ilkelerin tüm ülkeler için uygulanabilir olmasına dikkat edilmiştir. Belirlenen ilkeler yeri doldurulamayacak değerler olarak tanımlanan tarihi çevrenin korunmasını sağlamaya yöneliktir. Çalışmaya göre yönetim planının temel ilkeleri belirlenirken aşağıdaki ölçütler dikkate alınmaktadır:

- Tarihi çevre bir yerin özel karakterine ve değerine katkıda bulunur, değişik kültürel, sanatsal, bilimsel, çağrışımsal değerleri içerir.
- Tarihi çevrenin tanınması toplumun ve gelecek kuşakların tarihlerini, kültürel değerlerini ve bulundukları yerin tarihini anlamalarına yardım edecektir.
- Tarihi çevrenin fiziksel özellikleri yenilenemez kaynaklardır. Tarihi, kültürel değer ve anlamlarını yitirmeden kullanımlarını sürdürülebilmeleri için bu çevreler günümüz gereksinimlerini karşılayabilecek, ayrıca gelecekte baş gösterebilecek isteklerin de karşılanmasına olanak verecek şekilde yönetilmelidir.
- İnsanlara yaşam ve çalışma ortamı sunan tarihi çevreler, doğal ve insanlardan gelen zararlı etkilere maruzdur. İnsanların gereksinim ve isteklerine cevap verirken, değişim baskılarıyla karşı karşıya kalabilirler. Tarihi çevreyi korumak, değişim sürecinde yararı arttırmak ve sürdürülebilir kılmak için, onun değer ve önemini anlamak gerekmektedir. Yorumlamak, sunum ve eğitim bu anlamayı artırır.
- Tarihi çevre kamu ve özel yarar için korunan bir değerdir; koruma yerel gelenek ve yasa yardımıyla gerçekleştirilir. Değişime ayak uydurmak, yerel ilgililerle, uygun yerel ve ulusal yöneticilerle erken bir aşamada ilişki kurulmasını ve görüşmeyi gerektirir.

3.2.3.2 “Tarihi Çevrelerin Yönetimi” Çalışmasına Göre Yönetim Planının Hazırlanması

İngiltere ICOMOS’ u “Tarihi Çevrelerin Yönetimi” adlı çalışmasının ikinci bölümünde yönetim planının hazırlanması için rehber belirlemiştir.

Çalışmada, yönetim planının ilk aşamasında alanın tanımlanması, kültürel değerlerin ve öneminin belirlenmesi yer almaktadır. Daha sonra tarihi çevrenin evriminin anlatılmasıyla, alanın tanımlanmış ve değerinin ortaya konulmuş olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca bu aşamada alanın ayrıntılı olarak analizlerinin yapılması ve analizler sonucu mevcut durumun ortaya konulması gerektiğine de değinilmektedir.

İkinci aşama alanın durumu ve uyarlanma yeteneğinin belirlenmesi olarak adlandırılmaktadır. Çalışmada tarihi çevrenin önemi kadar, karakteri ve korunma durumunun da alanın yeniden kullanılabilir olup olmadığı konusunda karar verilmesinde, önemli etkileri olduğu vurgulanmıştır. Buna göre durum değerlendirilmesinin tarihi çevrenin karakterine bağlı olduğu, arkeolojik ve kültürel peyzajlar için arazi kullanımı ve yeraltındaki kalıntılara verdiği hasar, bitki örtüsünün peyzajın karakterine etkisi ve erozyon gibi değişik etkenler olabileceği belirtilmiştir.

Çalışmada üçüncü olarak koruma politikalarının açıklanmasına değinilmiş ve koruma politikasının temel ilkesi koruma ve geliştirme gereksinimi olarak belirlenmiştir. Ayrıca koruma politikasının ayrıntılı ve alanın bütün önemli yönlerini kapsayacak şekilde olması gerektiği vurgulanmıştır.

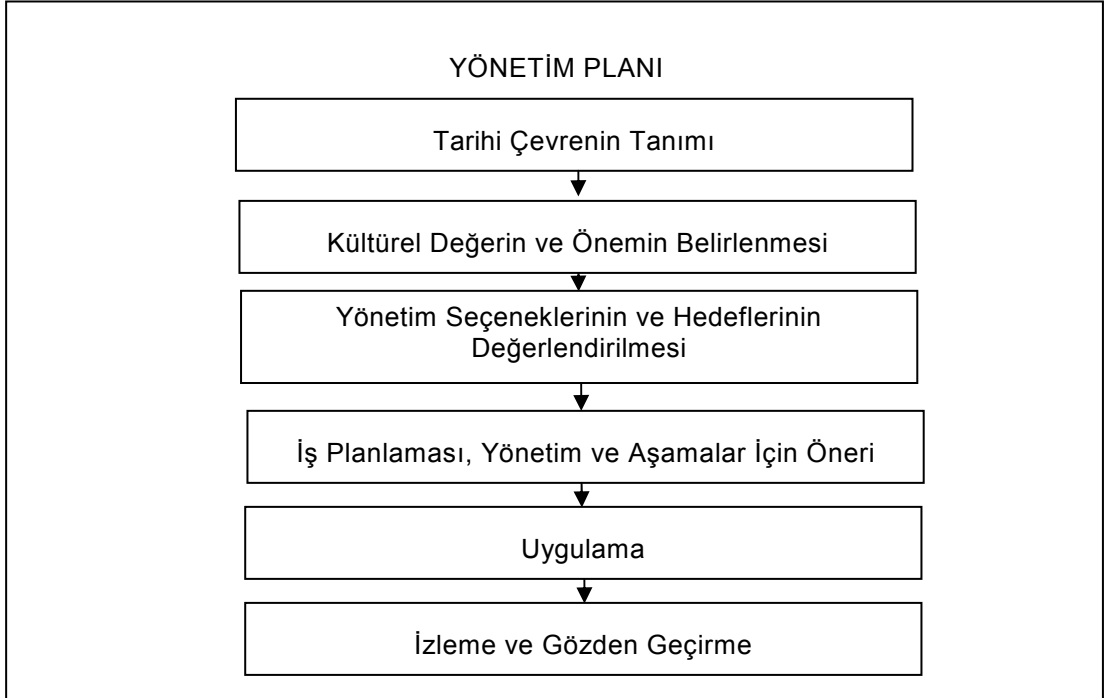
Seçeneklerin değerlendirilmesi olarak adlandırılan bölüm, koruma politikası belirlendikten, tehditler ve fırsatlar değerlendirildikten sonra gelmektedir. Bu bölümde seçenekler irdelenerek uygulanabilir olanlar ayrılacak ve üzerine iş planları kurulacak olanlar seçilecektir. Daha sonra tercih edilen seçeneğin ayrıntılı olarak geliştirilmesi istenecektir.

Çalışmada, uygulama aşamasında, yönetim planının nasıl ve kim tarafından uygulanacağını belirtmesi gerektiğine ve uygulamanın denetimi için var olan birtakım gereksinimlere değinilmektedir. Bu bağlamda uygulamayı denetleyecek uzman ekibin sürekliliğinin önemi de vurgulanmaktadır.

Yönetim planı hazırlanmasındaki diğer önemli aşamalar ise izleme ve gözden geçirme aşamaları, proje bütçeleri, maliyetler ve iş planlarının hazırlanması aşamaları olarak belirlenmiştir.

3.2.3.3 “Tarihi Çevrelerin Yönetimi” Çalışmasına Göre Yönetim Planının İçeriği

“Tarihi Çevrelerin Yönetimi” çalışması örnek yönetim planı içeriğinin belirlenmesi ile son bulmaktadır. Çalışmada sıralanan ilkeler ve belirlenen yönetim planı hazırlama sürecine bağlı olarak Şekil 3.4’de görülen örnek yönetim planı içeriği, incelenen diğer rehberlerin içerikleri ile benzerlik gösterecek şekilde alanın tanımlanması, kültürel değer ve öneminin belirlenmesi, yönetim seçeneklerinin değerlendirilmesi ve hedeflerin belirlenmesi aşamalarını takip etmektedir. Daha sonra iş planlaması için önerilerin geliştirmesi ve uygulama aşamaları ile devam eden süreç, izleme ve gözden geçirme aşamaları sonrasında yapılan revizyonlarla başa dönmektedir.

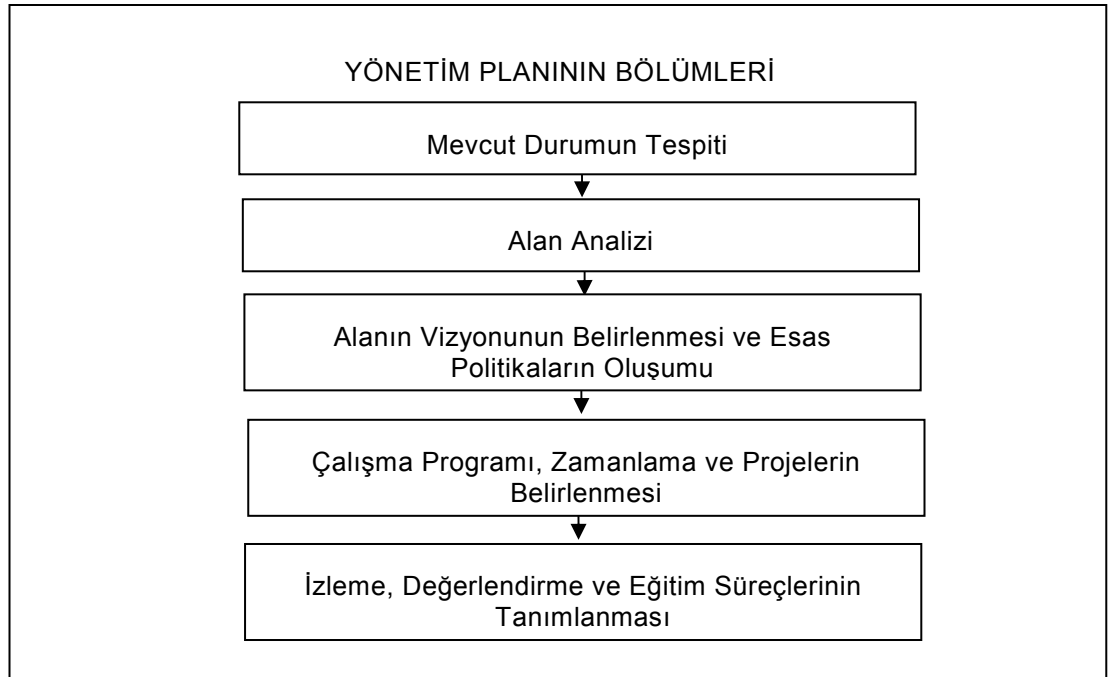
Şekil 3.4: “Tarihi Çevrelerin Yönetimi” Çalışmasına Göre Yönetim Planı İçeriği (ICOMOS-UK, 2005)

3.3 Yönetim Planı Hazırlanması

Yönetim planının hazırlanması takım çalışması gerektiren bir süreçtir. En basit yönetim planının hazırlanmasında veya yürütülmesinde bile mimarlar, arkeologlar, tarihçiler, mühendisler ve şehir plancıları gibi farklı disiplinlerden kişilerin bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Kaynağın yönetiminde, rasyonel hedefler üretme ve meydana çıkabilecek güçlükleri önleme açısından çok disiplinli ekip yaklaşımının, tek disiplinli veya bireysel yaklaşıma göre daha avantajlı durumda olduğu görüşü savunulmaktadır. Bu özellikle kadrodaki her bir bireyin varlığından daha uzun sürecek bir dönem için, hedeflerin devamlılığının sağlanması açısından önem taşımaktadır. Süreç olarak tanımlanan yönetim planının sağlıklı bir şekilde ilerlemesinde sürekliliğin büyük rolü bulunmaktadır (Feilden ve Jokilehto,1993).

Yönetim planları hazırlanırken üzerinde durulan bir başka nokta da planın tutarlı ve sistematik olmasıdır. Yönetim planının tutarlı ve sistematik olması için bazı adımları takip etmesi gerekmektedir. Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının adımları 2005 yılında yayımlanan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”e göre, mevcut durumun tespiti, alan analizi, alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu, çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi, izleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanmasından oluşmaktadır. Şekil 3.5’de yönetmelikle belirlenen bölümler yer almaktadır.

Şekil 3.5: Yönetim Planının Bölümleri (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

Yönetim planını sunmanın farklı şekilleri olabilir. Aynı şekilde içerik, izlenen sıra ve detaylandırma seviyesinde de farklılıklar olabilmektedir. Bu tip olası farklılıklarla beraber, yönetim planlarının içeriği ve yapısı her zaman alanın ihtiyaçlarını,

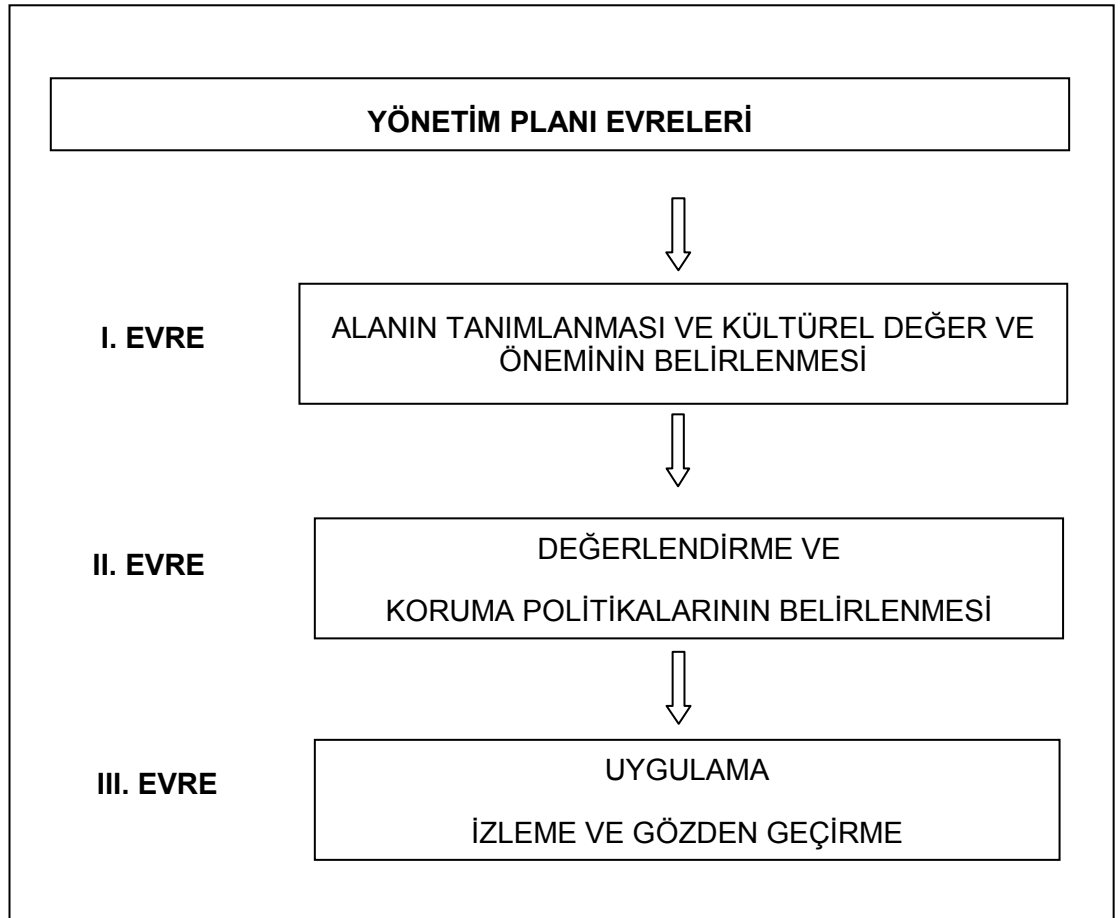
yöneticilerin amaçlarını ve isteklerini ve kaynakların kullanılrlılığını yansıtmaları gerekmektedir (Thomas ve diğ., 2003).

Tarihi alanlar için yönetim planı hazırlanması her şeyden önce alanın kaynaklarının düşünüldüğünü göstermektedir. Değişik kaynaklara göre yönetim planı hazırlama aşamalarında farklılıklar görülse de, temel olarak durumun ortaya konulması, değerlendirme ve uygulama olarak sıralandığı görülmektedir.

Farklı kaynaklar dikkate alınarak yönetim planı hazırlanma süreci üç ana başlık altında toplanabilir (Şekil 3.6.):

- Bölüm 1: Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi
- Bölüm 2: Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi
- Bölüm 3: Uygulama

Uygulama aşaması izleme ve gözden geçirme, maliyet hesapları ve projelerin hazırlanması sürecini içine almaktadır.

Şekil 3.6. Yönetim Planının Evreleri

3.3.1 I. Evre: Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi

Tarihi alanlar için yönetim planı hazırlanmasında ilk aşama alanın sınırlarının belirlenmesidir. UNESCO Dünya Mirası Merkezi, sınırların tayin edilmesinin etkin koruma gerçekleştirilmesi için temel bir gereksinim olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca sınırların alanın yeri doldurulamaz evrensel değerinin tümüyle ifade edilebilmesi için de gerektiği vurgulanmaktadır (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Yönetim planı hazırlanma sürecinde ilk aşama olan “Alanın Tanımlanması” nda sınırların belirlenmesi ile birlikte yer alması gereken diğer bilgiler (Thomas ve diğ., 2003):

- Konum ve sınırlar
- Yüzölçümü,
- Koruma alanı yönetim kategorisi,
- Hukuki durumu, sit alanları ve ilgili yasalar,
- Mülkiyet, doluluk durumu, erişim, kısıtlamalar,
- Yönetim birimlerinin ve yerel yönetimin adresleri,
- Teşkilat yapısı,
- Mevcut arazi kullanımı,
- Ana ulaşım yolları,
- Tarihsel geçmiş,
- Doğal Yapı,
- Fiziksel Yapı,
- Sosyo – Ekonomik Yapıdır.

Yukarıdaki sıralamaya göre ilk adım olan alanın sınırları belirlendikten sonra aynı şekilde alanla tampon bölge arasındaki sınırların da kesin bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Sınırların belirlenmesinde üzerinde durulan önemli bir nokta da, haritaların arazi kullanımını kesin olarak yansıtacak netlikte olması gerektiğidir. Dünya Mirası Merkezi'ne göre, bu konuda resmi olarak yayınlanmış, güncel topografya haritalarının üzerinde çalışılarak, belirlenen sınırların mümkün olup olmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Dünya Mirası Listesi'ne aday olan

alanlar içinde sınırları belli olmayan alanların yönetim planlarının “eksik” olarak nitelendirildiği belirtilmektedir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

İkinci adıma geçildiğinde alanın tanımlanmasının tam ve eksiksiz olarak yapılması gerekmektedir. Bu bölüm aynı zamanda alanın tarihsel geçmişinin ve gelişiminin de incelendiği bölümdür.

Alanın tarihsel gelişimi, alanın bugünkü biçime nasıl ulaştığını ve geçirilen önemli değişimleri anlamaya yardımcı olmaktadır. Bu bilgi, alanın yeri doldurulmaz evrensel değerini ve özgünlüğünü ortaya koymak açısından da önem taşır.

Üçüncü adımda Dünya Mirası kriterlerine göre yönetim tarafından alandaki “Yeri Doldurulamaz Evrensel Değerler”in durumu ortaya konulmakta ve neden Dünya Mirası Listesi’nde olmayı hak ettiği belirtilmektedir. Ayrıca bu bölümde Dünya Mirası Listesi’nde yer alan ya da almayan, ulusal ve uluslararası düzeyde benzer özellikleri taşıyan alanlarla karşılaştırmalı analizler yapılması önerilmektedir. Dünya Mirası Merkezi tarafından 2005 yılında yayınlanan “Operational Guidelines” da karşılaştırmalı analizlerin, aday alanın ulusal ve uluslararası anlamda öneminin ortaya konulması açısından gerekli olduğu belirtilmektedir. Ayrıca bozulmamışlık ve orijinalliğinde alanın öneminin ortaya konulmasında destekleyici unsurlar olduğu vurgulanmaktadır.

Son olarak alanın fiziksel durumu ve alandaki koruma ölçütlerini ortaya koymak için alanla ilgili analizlerin yapılması gerekmektedir. Aynı zamanda alanı etkileyen faktörlere de tehditler ve fırsatlar adı altında analizlerden sonra bu bölümde yer verilebilir. Bu bölümde elde edilen bilgiler, aday alanın gelecekteki koruma durumunun izlenmesi için gerekli olan temel verilerdir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Alanla ilgili fiziksel ve sosyal analizlerinin yapılması alanın mevcut durumunun ortaya konulması açısından önemli ve gereklidir. İlgili yönetmeliğe göre analiz aşaması, alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, taşıma kapasitesinin tespiti ve işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması olarak tanımlanmaktadır (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

Yapılan analizler alanın karakterine göre farklılık gösterebilir. Bina ve kalıntılar için yapılacak durum değerlendirmesinin çeşitli etkenleri kapsayan incelemeler şeklinde olması gerekmektedir (ICOMOS-UK, 2005). İncelemeler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

- a) Hasar ve kaynaklarının teşhisi; taşıyıcı sistem ve malzemelerin normal ve yükleme durumundaki davranışları; kullanımdan kaynaklanan aşınmanın etkileri; değişik atmosfer koşulları ve kullanım türleri altında dayanma süreleri; mevcut yüzey malzeme ve tabakalarının taşıyıcılarına adhezyonu ve uyumu;
- b) Yapı veya sitin değer ve öneminden, işlevsel etkinliğinden kaybetmeden yeni bir işleve uyarlanma ve aynı zamanda geçerli yapı ve planlama yönetmeliklerine uygun olma potansiyeli;
- c) Tasarımın çevresine uygunluğu, ne ölçüde korunabileceği, onarılabileceği ve yeni bir işleve uyarlanabileceği;
- d) Yeni tesisat sistemlerinin tarihi çevrenin değerini fazla zedelemekten yerleştirilme olasılığı;
- e) Özgün veya yeni malzemelerin onarım, koruma, değişim ve sürekli bakım masrafları;

İngiltere ICOMOS' unun yaptığı çalışmada üzerinde durulan bir diğer nokta tarihi çevrenin nasıl korunacağıdır. Koruma kullanma dengesinin tarihi çevrenin karakterine uygun olarak belirlenmesi, alanda yer alan değerlerin zarar görmemesi açısından önem taşımaktadır.

Tarihi çevrenin durumunun değerlendirilmesi sürecinde alanın değer ve önem kaybına yol açabilecek bir takım baskılar ve kısıtlamalar olabilmektedir. Yönetim planı hazırlanması süreci içinde teşhis edilip, plan içinde değerlendirilmesi gereken kısıtlamalar ve baskıların sebepleri "Management of the Historical Environment" adlı çalışmasında aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (ICOMOS-UK, 2005):

- a) Kaynak yetersizliği veya sürekli bakım konusunda gerekli ustaların eksikliği nedeniyle fiziksel bozulma;
- b) İnsanlardan veya doğal çevresel etkilere, aşırı kullanım ve aşınmadan kaynaklanan hasarlar;
- c) Çevredeki uygun olmayan arazi kullanımlarından kaynaklanan dış tehditler;
- d) Yeni kullanım istekleri ve bu talepleri karşılamak için gerekli uyarlamalar;
- e) Tarihi çevrenin yeni gelişme baskılarına uyarlanmasındaki kısıtlamalar.

3.3.2 II. Evre: Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi

Yönetim planı hazırlama sürecinin ikinci evresi yapılan analizlerin değerlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu evre;

- Koruma statüsü ve koruma politikalarının belirlenmesi
- Alanın özelliklerinin ve potansiyellerinin değerlendirilmesi
- Önemli özelliklerin belirlenmesi ve doğrulanması olarak sıralanmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Yönetmeliğin “Alanın Vizyonunun Belirlenmesi ve Esas Politikaların Oluşumu” olarak adlandırdığı bu evrede yönetim planı, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesini sağlayacaktır (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

Ayrıca bu evrede Dünya Mirası Listesi’nde yer alan tüm değerlerin uzun vadeli yasal, düzenleyici, kurumsal veya geleneksel koruma ve yönetiminin sağlanması gerektiği de vurgulanmaktadır (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Eldeki veriler değerlendirildikten sonra koruma politikalarının belirlenmesi gerekmektedir. Koruma politikasında temel ilke sitin değerleri için koruma ve geliştirme dengesinin kurulmasıdır. Bir yandan sürdürülebilirlik sağlanırken, diğer yandan en az değer ve önem kaybına yol açacak olan potansiyel değişimin sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda hiç değişiklik yapılmaması gerekebilir. Analizlerin ardından belirlenen koruma politikası sonrası değişik seçeneklerin değerlendirilmesi gündeme gelmektedir. Bu seçenekler Feilden ve Jokilehto tarafından "yönetim seçenekleri", Burra Charter’da ve Semple Kerr tarafından "koruma politikası" olarak adlandırılmaktadır (ICOMOS-UK, 2005).

ICOMOS’ un Tarihi Çevrenin Yönetimi çalışmasında, koruma politikasının ayrıntılı olması ve sitin bütün önemli yönlerini kapsaması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca koruma politikalarının ilgili bütün taraflarca anlaşılabilir olması, herkes tarafından kabul edilmiş ve ilgili planlama otoriteleri tarafından benimsenmiş olması gerekmektedir.

Yönetim planının etkili olup olmaması hedeflerin doğru bir şekilde belirlenmesine bağlıdır. Yönetim planı hedefleri (Thomas ve diğ., 2003):

- Kesin ve spesifik;
- Başarılabilir ve gerçekçi;
- Belirli bir zaman dilimini hedef alacak şekilde;
- Ölçülebilir;
- Alanın amacını, önemini ve değerlerini yansıtacak şekilde;
- Ulaşılabilecek noktayı ortaya koyacak şekilde;
- Önceki aşamalarda belirlenmiş olan konu ve sorunları hedef alacak şekilde;
- Belirli bir mantığa oturtulmuş;
- Öncelik sırasına göre yazılmış olmalıdır.

İngiltere ICOMOS' unun yaptığı çalışmada belirttiği gibi her politika seçeneğinin,

a) Tanımlanan sorunlara cevap vermekte etkili olması,

b) Gerçekçi, yerel, sosyal ve politik duruma uygun olması, bulunabilecek uzmanlıkları, sağlanabilecek maddi olanakları ve ekonomik kısıtlamaları hesaba katması,

c) Planın yönetim ve uygulanmasıyla ilgili kaynak gereksinimlerini yeterince dikkate alması gerekmektedir.

Değerlendirilen seçenekler sonucunda alan için en uygun olan seçenekler ayrılacak ve üzerine yönetim ve iş planları kurulacak olan seçilecektir. Yönetim stratejisinin ve iş planlarının onaylanmasından sonra, tercih edilen seçeneğin ayrıntılı olarak geliştirilmesi istenecektir (ICOMOS-UK, 2005).

Etkin bir yönetim sisteminin, aday alanın tipine karakteristiğine, gereksinimlerine ve onun kültürel ve doğal içeriğine bağlı olduğu ifade edilmektedir. Yönetim sistemleri farklı kültürel perspektiflere, mevcut kaynaklara ve diğer faktörlere göre çeşitlilik gösterebilir. Yönetim sistemlerinin geçmişteki uygulamalarının, mevcut kentsel ve bölgesel planlama elemanlarıyla ve diğer planlama kontrol mekanizmalarıyla resmi ya da gayri resmi olarak birleştirmesi gerekmektedir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005).

Tarihi alanlar için yönetim planı hazırlanmasında stratejiler ve hedefler ne kadar iyi belirlenirse yönetim planının oluşturulması da o derece kolay olmaktadır.

Yönetim stratejilerinin belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken konuların başında geniş tarihi alanları yönetmek için daha ayrıntılı yönetim planlarını kapsayabilecek şekilde genel bir yönetim stratejisinin gerekliliği yer almaktadır. Yönetim stratejisinin öncelikle sorunları tanımlıyor olması, ulaşılmak istenen uzun vadeli hedefleri orta ve kısa vadeli hedeflerle birlikte ortaya koyarak kararların alınabileceği bir çerçeve çiziyor olması gerekmektedir.

İkinci olarak yönetim stratejisi içinde ayrıntılı eylem planlarının yer alması gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Eylem planlarının ana strateji içinde biçimlenmesi ve kısa vadeli projelerin gelişimini yönlendirmesi gerekmektedir (ICOMOS-UK, 2005).

Yönetim stratejilerinin belirlenmesinde üzerinde durulan diğer bir konu ise bütün yönetim stratejilerinin ekonomik olarak uygulanabilir olması, genel kabul görmesi ve belirli süreler içinde, var olan teknik ve maddi kaynaklarla gerçekleştirilebilir olması gerektiğidir. Bu yaklaşım daha ilk adımda uygulanabilir olmasından dolayı plana duyulan güveni arttırmaktadır. Ayrıca belirlenen stratejilerin tarihi çevrenin günümüz ve gelecek için anlamlı, önemli olan yönlerini ortaya koyması ve bunların geri dönüşümsüz hasarlardan, değer ve önemini kaybetmekten nasıl korunacağını göstermesi gerekmektedir.

'Management of the Historical Environment" çalışmasında belirtildiği gibi eğer ilgili bütün gruplar tarihi çevrenin değer ve önemi, fiziksel, sosyal, finansal ve ekonomik yararları, kısıtlamaları hakkında bilgi sahibi olur ve gerekli işlem ve bakımlar için etkin maddi destek sağlayabilirlerse, tarihi çevrenin sürdürülebilirliği artmaktadır. Bunu başarmak için de stratejinin hazırlık aşaması, çözümlenmesi gereken sorunların teşhisini içeren ve onları çözmek için gerekli desteğin kazanıldığı danışmalı ve eğitilmiş bir aşama şeklinde olması gerekliliği üzerinde durulmaktadır (ICOMOS-UK,2005).

Feilden ve Jokilehto'ya göre ise Dünya Mirası alanında koordineli ve bütünleşmiş planlama ve yönetim hedeflerini gerçekleştirmek için dikkate alınacak noktalar:

- Birden fazla Dünya Mirası alanına sahip olan ülkeler için alanların tek tek ya da toplu halde yönetileceğine karar verilmesi;
- Toplu halde yapılan yönetim uygulamalarında tek alanlara gerekli özenin gösterilmesi;
- Büyük olasılıkla tek tek yönetilecek olan Dünya Mirası kentlerinin tampon bölgelerin oluşturulması ve genişletilmesi;

- Tarihi miras koruma için ulusal kurul olduğu durumda, Dünya Mirası alan yönetimi görevinin kurul aracılığıyla yerine getirilmesi ve buna bağlı olarak yönetim üniteleri yaratılmasıdır.

Ayrıca yönetim hedefleri gerçekleştirilirken alanın kültürel kaynaklarını korumak ve gelecek nesillere aktarmak için akademisyenlere, profesyonellere ve sanatçılara sorumluluk verilerek tarihsel, sanatsal ve bilimsel yeteneklerinin etkin olarak harekete geçirilmesinin sağlanmalıdır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Tüm bunların yanında belirlenen stratejilerin amaç değil sadece sonuca ulaşmak için bir araç olduğunun unutulmaması ve yönetim planının hazırlık aşamasında kazanılan desteğin, uygulama planlarına da yansıtılması gerekmektedir (ICOMOS-UK,2005).

Hedefler belirlendikten sonra yapılması gereken bu hedeflerin nasıl gerçekleştirileceği üzerinde çalışmaktır. Bir hedefe ulaşmanın birden fazla yolu olabilir. Bu durum yönetim planının hedefleri için de geçerlidir. Bu aşamada yapılması gereken tüm alternatiflerin ortaya konması ve içlerinden en uygun olanların seçilmesidir. Amaç ve hedeflerin gerçekleştirilmesi için alternatiflerin geliştirilmesinde öncelikle birtakım sorular sorulmalıdır. Sorulması gereken sorular (Thomas ve diğ., 2003):

- Hangi yollarla hedefler gerçekleştirilebilir?;
- Seçilebilir alternatifler hangileridir?;
- Birbirleriyle uyumlu planlar oluşturmak için alternatiflerden nasıl bir kombinasyon oluşturmak gerekmektedir?

olarak sıralanmaktadır.

3.3.3 III. Evre: Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Yönetim planında durumun ortaya konulması ve seçeneklerin değerlendirilmesi sonucunda, üçüncü evre olan uygulama evresine geçilmektedir. Uygulama aşaması izleme ve gözden geçirme, maliyet hesapları ve projelerin hazırlanması sürecini de içine almaktadır. Yönetim planı sonuç değil süreç olarak tanımlandığı için izleme ve gözden geçirme de en az yapılan uygulamalar kadar önem taşımaktadır.

Etkin yönetimin, alanların muhafaza edilmesi, korunması ve sunumu için uzun vadeli ve günlük eylemleri içeren bir döngü olduğu vurgulanmaktadır. Yönetim planı veya yönetim sisteminin zamanında tamamlanamadığı durumlarda ilgili yönetimin, yönetim planının veya sisteminin ne zaman tamamlanacağı, yeni yönetim planının

hazırlanması ve uygulanması için kaynakların nasıl harekete geçirileceği konularında bilgi vermesi gerekmektedir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005). Böylelikle yönetim planının uygulama aşaması içinde yer alan eylem programları ile ilgili gerekli revizyonlar da yapılabilecektir.

3.3.3.1 Uygulama

Uygulama evresinde ilk olarak yönetim planının nasıl ve kim tarafından uygulanacağını belirlenmesi ve uygulama için uzman bir ekip oluşturulması gerekmektedir. Feilden ve Jokilehto yönetim planının sağlıklı bir şekilde devam etmesi açısından kadroların sürekliliğinin sağlanmasının önemine dikkat çekmektedir.

Uygulamayı yürüten ekip tarafından kullanılması ve planda ayrıntılı olarak tanımlanması gereken noktalar ise aşağıdaki gibi belirtmektedir:

- a) Kültür varlığını, üzerinde anlaşılan politikaları ve çözülmesi gereken sorunları anlamak,
- b) İş ve uygulama programını planlamak,
- c) İnsanları ve görevleri organize etmek,
- d) İşin uygulanmasını ve izlenmesini koordine etmek, gereken müdahaleleri açıklamalarıyla belgelemek,
- e) Kültür varlığını, yönetim planı politikalarını, sorunların çözümünü, yeni bir iş aşamasına geçmeden önce gözden geçirip değerlendirmek.

Buna göre politikalar, iş planları, organizasyon, koordinasyon, belgeleme ve gözden geçirme aşamaları tümüyle uygulama ekibi tarafından yürütülmesi gereken aşamalar olarak adlandırılmaktadır (ICOMOS-UK,2005).

Bazı durumlarda ise, eylemler, zaman çizelgeleri ve giderlerle beraber her hedef için yönetim stratejilerine göre gruplandırılmaktadır. Yönetim eylemleri ise proje şeklinde çalışma birimlerine indirgenebilmektedir. Bu durum her projenin giderlerinin ve zaman çizelgelerinin ayrı ayrı belirlenmiş olmasını sağladığı için sürecin uygulama aşamasını da kolaylaştırır.

Yönetmelik, çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi aşamasını, alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma programlarının, bütçe analizlerinin

hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması olarak tanımlamaktadır (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

Eylem programı ve çalışma planlarının hazırlanması yaklaşımı, öncelik sıralamasını da beraberinde getirmektedir. Öncelikleri sıralarken dikkat edilmesi gerekenler şu şekilde sıralanabilir (Thomas ve diğ., 2003):

- Bir yıl içerisinde tamamlanması gereken projeler.
- Alanın rutin yönetimiyle ilgili projeler (Belirli bir zaman dilimi içerisinde tamamlanmaları gerekse de belli esnekliğe sahiptirler).
- İlk iki sıradaki projeler tamamlandıktan sonra, zaman ve diğer kaynaklar da müsaitse, ele alınacak projeler.

3.3.3.2 İzleme ve gözden geçirme

Yönetim planının yönetim ekibinin yetiştirilmesi, yönetimin sürekli izlenmesi ve hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli adımların belirlenmesi gerekmektedir (ICOMOS-UK,2005). İzleme ve gözden geçirme Kültürel Miras Alanları için özellikle üzerinde durulan konuların başında gelmektedir.

İzleme ve değerlendirme aşamasında:

- Planın etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı;
- Hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığı;
- Yönetim eylemlerinin doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği kontrol edilmektedir (Thomas ve diğ., 2003).

Yönetmelik, izleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması olarak adlandırdığı bu aşamayı, yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitimine ilişkin programların hazırlanması olarak belirlemektedir (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

“Operational Guidelines” a (2005) göre ise izleme ve gözden geçirme aşamasının:

- Alanın koruma durumunu ölçme ve değerlendirme ve bu durumu etkileyen faktörler;
- Alandaki koruma ölçütleri;
- İncelemelerdeki süreklilik;

- Sorumlu yöneticilerin kimliğinin ortaya konulması gibi anahtar göstergeleri içermesi gerekmektedir

Yönetim planı sürecinin en verimli şekilde devam etmesini sağlayacak temel nokta izleme ve gözden geçirme olarak belirlenmektedir. Gözden geçirme sürecinin uzmanlar tarafından yapılması, planın başarılı olması açısından önemlidir.

Feilden ve Jokilehto' ya göre merkezi ve yerel yönetim uzmanları, alan kadrosu ve uluslararası danışman kurul arasında bir arabirim geliştirilmesi gerekmektedir. Her zaman önerildiği gibi mevcut yönetimde yer alan kıdemli uzmanlar ile "Alan Komisyonu"nun birlikte çalışmaları, yönetim hedeflerine ulaşılması açısından önem taşımaktadır. Bu kurulun, diğer ilgili bakanlıklar bilgilendirilerek, direk olarak Dünya Tarihi Mirası için tanımlanmış kanunlarla tek bir bakanlık tarafından yönetilmesi önerilmektedir.

Alan Komisyonu ve Dünya Mirası Komiteleri arasındaki çift yönlü sürekli iletişimin:

- Statü ve mevcut durum;
- Planlama ve eylem belgeleri;
- Fon ve teknik yardım için talep;
- Mevcut ya da beklenen tehditler ile ilgili raporları içermesi gerekmektedir. (Feilden ve Jokilehto, 1993).

İzleme ve gözden geçirme sürecinin en önemli adımlarından biri de raporlamadır. Raporlar kısa ve uzun vadeli olarak iki grupta incelenebilir.

Yönetimin verimliliği düzenli aralıklarla yapılan aylık, üç aylık veya yıllık kısa dönemli raporlara bağlıdır. Yönetim planı alan komitesi, projelerin yıllık programını ve ona bağlı maliyetleri, zaman tahsisini, vb. planın ana hatlarını belirleyecektir. Feilden ve Jokilehto' ya göre bu projelerde iki çeşit rapor olmalıdır:

- Mümkün olduğu kadar erken olarak her bir projenin ilerlemesinin aylık ya da üç aylık değerlendirmeleri
- Her bir projenin (ve proje gruplarının) ilerlemesinin finansal ve kadro-zaman maliyetleriyle birlikte yıllık özeti

Raporların içeriğinin yıllık çalışma/iş planı içinde yer alan tüm projeleri kapsaması gerekmektedir. Bu kapsam, iş/çalışma türlerine ve sürelerine göre projelerin sınıflandırılması açısından yararlı olmaktadır.

“Yıllık Çalışma Planları” kayma ve gecikmeye bağlı olduğundan, ilerlemenin bir yıllık özetinin, proje tabanlı olan “Yıllık İlerleme Raporları”nda yer alması gerekmektedir. Bu rapor aylık ve üç aylık raporlarla desteklenmiş bilgileri ve tüm yönetim planı içinde önerilen proje listesi ile yapılan karşılaştırmaları özetlemektedir. Aynı zamanda tanımlanan eksiklikler ve problemlere ve sonraki çalışma planlarında yapılan değişikliklere imkân sağlamaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Genelde, planlar için yasal olarak, beş, yedi veya on yıllık zaman dilimleri belirlenmektedir. Bu aşamanın en önemli kısmı, izleme yönteminden elde edilecek geri beslemenin, yeni plan taslağına rehberlik etmesini sağlamaktır (Thomas ve diğ., 2003).

Feilden ve Jokilehto’ da yönetim planlarının en az beş yıllık sürelerle hazırlanması ve bu süre sonunda bir değerlendirme yapılması gerektiği üzerinde durmaktadır. Bu zaman içinde önceki yönetim planı için Yıllık İlerleme Raporları’nın bir öncekiyle birleştirilmesi amacıyla özetlenmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca bu durumun, önceki planların gelişim bilgilerinin iletilmesine izin verdiği ve sürekliliği sağladığına dikkat çekilmektedir (Feilden ve Jokilehto, 1993).

3.3.3.3 Bütçe Hazırlama

Yönetim planı hazırlanmasında önemli bir noktada “Bütçe Hazırlanması” dır. Bir projenin ve hedefin gerçekleştirilmesi onun finansal uygunluğuna bağlıdır (UNESCO-UK, 2005)

Bütçe hazırlanması bilgi ve deneyim gerektiren bir konudur. Alan Komisyonunun kurulmasından sonraki beş yıl için bütçeyi hatasız olarak formüle etmek çok güçtür. Bu sebepten, yönetimin maddi kaynak sağlamadaki kolaylığının komisyonun kurulması ve aktivitelerine başlaması açısından önemli olduğu üzerinde durulmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Yıllık bütçelerin uzun-dönem finansal planlarıyla oluşturulması gerekmektedir. Bütçe görevlere göre alt-başlıklarla birçok parçaya ayrılacaktır. Bu tip üç aylık ya da aylık karmaşık bütçe operasyonlarını yönetmek, uygulamalarını takip etmek ve nokta kontrollerini yapmak için etkin bir muhasebe sistemi gerekmektedir. Yıllık hesapların bağımsız saymanlar tarafından kontrol edilmesi ve Alan Komisyonu’na rapor edilmesi gerekmektedir.

Planlama ve programlama gibi bütçelemenin de düzenli aralıklarla gözden geçirilmesi ve güncellenmesi gereken devam eden bir süreç olduğu vurgulanmaktadır (Feilden ve Jokilehto, 1993).

Eğitim, teknik görevler ve donanımda Dünya Mirası fonundan yardım sağlanabilmektedir. Uygulama için yönteme Dünya Mirası Komitesi tarafından karar verilip, bu şekliyle halka duyurulmaktadır. Sadece yönetim planları onaylandığı ve alanın durumuna ilişkin uzman raporu Dünya Mirası Komitesi'nin talimatlarına göre düzenli aralıklarla sunulduğu taktirde Dünya Mirası Komitesi tarafından teknik destek ve tedavi için fon sağlanmaktadır. Dünya Mirası Komitesi tarafından tanınan uluslararası kuruluşlar:

- The International Centre for the Study of the Preservation and the Restoration of Cultural Property (ICCROM);
- The International Council on Monuments and Sites (ICOMOS),
- The International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) olarak sıralanmaktadır.

Yönetim bu kurullarla birlikte, UNESCO Dünya Mirası Merkezi ile işbirliği içinde alanlarının yönetim sorunlarıyla ilgili olarak çalışmaktadır. Kabul edilmiş “Operational Guideline” larla Dünya Mirası Komitesi tarafından mevcut yönetimsel ve işletimsel gereksinimlere ayak uydurulması amacı ile alan her beş yılda bir tekrar değerlendirmekte ve güncelleştirilmektedir.

3.4 Bölüm Değerlendirmesi

Tarihi alanların korunması, geliştirilmesi ve yönetiminde koruma alanı yöneticileri için bir rehber olarak tanımlanan yönetim planları konusunda son yıllarda yapılan çalışmalar gittikçe artmıştır.

Alan yönetimi konusunda hazırlanan temel çalışmalar, rehberler ve ilgili kanun ve yönetmeliklerin incelenmesi sonucunda yönetim planlaması sürecinin üç ana aşamadan meydana geldiği görülmüştür. Bu aşamalar;

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve öneminin Belirlenmesi
- Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme aşamaları olarak belirlenmiştir.

Alanın tanımlanması aşaması alanın konum ve sınırlarının belirlenmesi, tarihsel gelişiminin incelenmesi, mevcut koruma statüsünün ortaya konulması ve alanla ilgili ayrıntılı analizlerin yapılması olarak sıralanır.

Analizlerden sonra, “Değerlendirme” aşamasında alanın zayıf yönlerinin, tehditlerinin, fırsatlarının ve güçlü yanlarının ortaya konulması ile koruma politikalarının belirlenmesine geçilir. Koruma politikalarının açıklanması ardından yönetim hedeflerinin belirlenmesi gerekir. Yönetim hedeflerinin belli konu başlıklarına göre toplanması eylem programının hazırlanmasında ve uygulama aşamasında kolaylık sağlamaktadır.

Uygulama aşamasında projeler ve eylem programları yer almaktadır. Belirlenen hedefleri gerçekleştirmek üzere eylem programları ile eylemler, her eylem için hedef süre ve eylemde rol alacak temsilciler belirlenmelidir. Eylem programından sonra bütçe çalışmalarına başlanıp planın uygulanmasına geçilmelidir.

Uygulama aşaması içinde yer alan izleme ve gözden geçirme aşamaları yönetim planının en önemli aşamalarıdır. Burada alınan sonuçlara dayanılarak yönetim planı revize edilir. Planın revize edilmesi, alanın tanımlanmasından bütçenin belirlenmesine kadar her aşama için gerçekleştirilebilir.

YÖNETİM PLANI

1: Alanın Tanımlanması

1.1. Konum ve Sınırlar

(Haritalar, grafikler, fotoğraflar)

1.2. Tarihsel Gelişim

(Haritalar, grafikler, fotoğraflar)

1.3. Alanın Mevcut Koruma Statüsü

- Dünya Miras alanı durumu
- Kaynak tanımlanması

1.4. Alanla İlgili Fiziksel, Doğal ve Sosyo-Ekonomik Yapı Analizler

- Fiziksel yapı analizleri
- Doğal yapı analizleri
- Sosyo-ekonomik yapı analizleri

2: Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi

2.1. Alanın Özelliklerinin ve Potansiyellerinin Değerlendirilmesi.

2.2. Koruma Politikalarının Belirlenmesi

2.3. Yönetim Hedeflerin Belirlenmesi

3: Uygulama

3.1. Projeler

- Projenin tanımlanması, başlık ve sınıflandırma
- Proje defteri/kaydı
- Proje açıklamaları

3.2. Eylem Programı

- Yıllık çalışma planı
- Yıllık plan ile orta ve uzun dönemli planların ilişkisi

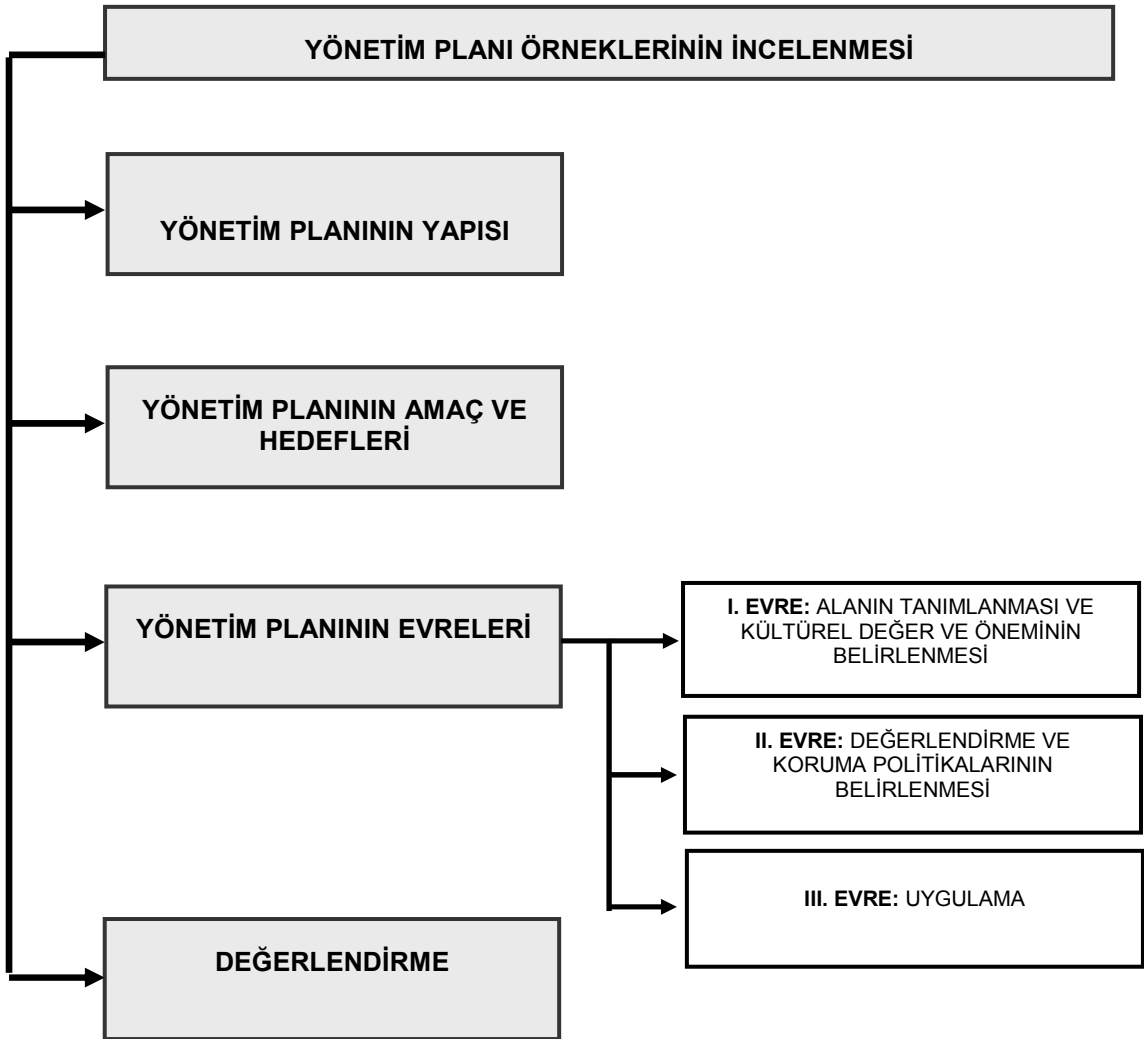
3.3. İşlerin Maliyetleri ve Evrenlenmesi

Bibliyografya

Şekil 3.7. Örnek Yönetim Planı İçeriği

4. TARİHİ ALANLARDA YÖNETİM PLANI UYGULAMALARI

Bu bölümde farklı karakterdeki iki tarihi alan için hazırlanan yönetim planları incelenmektedir. Alanların her ikisi de UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde olup, yeri doldurulamaz evrensel değerler içeren alanlar olarak tanımlanmaktadır. Bath ve Durham Yönetim Planları örnekleri, Şekil 4.1'de yer alan akış diyagramında gösterildiği şekliyle ayrı ayrı ele alınmış ve sonra genel bir değerlendirme yapılmıştır. Durham ve Bath Dünya Mirası Alanları Yönetim Planları üçüncü bölümde yer alan yönetim planı tanımları ve hazırlanma aşamaları dikkate alınarak incelenmiştir.

Şekil 4.1. Tarihi Alanlarda Yönetim Planlarının İncelenmesi

4.1 Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı

İngiltere’de bulunan Durham Katedrali ve Kalesi (DKK) Dünya Mirası Alanı 1986 yılında Dünya Mirası Listesine alınmıştır. İngiliz Hükümetinin İngiltere içindeki tüm Dünya Mirası alanları için yönetim planı hazırlanmasını zorunluluk haline getirilmesiyle Durham için yönetim planı hazırlanmaya başlanmıştır. Yönetim planı için ‘Yönlendirici Grup’ (Steering Group) olarak belirlenen yapı aşağıdaki temsilcilerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur:

- Kültür, Medya ve Spor Bakanlığı (The Department for Culture, Media and Sport)
- Durham Katedral Bölümü (Durham Cathedral Chapter)
- Durham Şehir Meclisi (Durham City Council)
- Durham Eyalet Meclisi (Durham County Council)
- İngiliz Miras Merkezi (English Heritage)
- ICOMOS-UK
- One NorthEast
- Durham Üniversitesi
- St Chad Koleji
- St John Koleji

Yönetim planı genel prosedürler ve 1998’de ICCROM, ICOMOS ve UNESCO tarafından ortaklaşa hazırlanan “Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites” çalışmasına göre hazırlanmıştır. Plan ayrıca Burra Charter (Avustralya ICOMOS 1999), ‘Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas’ Washington Tüzüğü (ICOMOS 1987) ve ‘Budapest Declaration on World Heritage’ Budapeşte Tüzüğü (UNESCO 2002) gibi diğer kaynakları da dikkate almaktadır.

Şekil 4.2: Durham Dünya Mirası Alanı
(www.bbc.co.uk)

Şekil 4.3: Durham Kalesi
(www.great-britain.co.uk/)

4.1.1 Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı'nın Yapısı

DKK Yönetim Planı'nda ilk olarak alanının tanımı yapılarak, yeri doldurulamaz evrensel değeri ve buna bağlı olarak da anlamı ortaya konulmuştur.

Şekil 4.2. ve 4.3. 'de Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın genel görünüşleri yer almaktadır.

Daha sonra bunların korunması ve yönetimi konuları için gerekli analizler yapılmış ve elde edilen veriler doğrultusunda temel prensipler dikkate alınarak 'Gelecek İçin Bir Vizyon' belirlenmiştir.

DKK Yönetim Planı incelenirken ilk olarak planın gelişimi özetlenip planın hazırlanma amacı ortaya konulmaktadır. Daha sona önceki bölümde ortaya konan yönetim planı hazırlanma aşamalarına uygun olarak DKK Yönetim Planı üç evre halinde incelenmektedir;

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi: Bu bölümde alanın tarihçesi, gelişimi ve karakteri tanımlanarak yerleşimiyle bağlantıları yapılmaktadır. Ayrıca alanın somut ve soyut evrensel değerleri değerlendirilerek alanın önemi ortaya konulmaktadır.
- Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi: Bu bölümde alanın geleceği ile ilgili vizyon geliştirilip alanın değerini etkileyen konular ve bu konulara bağlantılı yönetim hedefleri ortaya konulmaktadır.
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme: Son bölümde vizyon ve hedeflerin uygulanması için kısa (5 yıl), orta (10 yıl) ve uzun (30 yıl) vadeli hazırlanmış olan eylem planlarına yer verilmektedir.

4.1.2 DKK Yönetim Planı'nın Hazırlanma Amacı

DKK Yönetim Planı, Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın yeri doldurulamaz evrensel değerinin sürdürülebilirliğini, geliştirilmesini ve korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Yönetim planında ayrıca Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Miras Alanı'nın çevresiyle korunması, yerel karakterin artırılması ve çevresiyle birlikte etkin ve uygun kullanımının sağlanması için gelecekteki yönetim yaklaşımı tanımlanmaktadır.

Yönetim planı hazırlama sürecinde ilk olarak potansiyel ve fırsatların değerlendirilmesi için konunun ana hatları ortaya konulmuştur. Buna göre yönetim planında dikkate alınacak konular:

- Dünya Mirası Komitesinin belirlediği yöntemler çerçevesinde alanın öneminin ortaya konulması;
- Alanın ve çevresinin niteliğinin ve yerel ayırt edici özelliğinin korunması;
- Alanın geçirdiği süreçlerin ve tarihinin anlaşılması ve bu bilginin alanın şimdiki kullanımı ve ziyaretçilerin ilgisi ve yerel toplum dikkate alınarak gelecekteki kullanımı için değerlendirilmesi;
- Arazi kullanımı, binalar, peyzaj ve kültürel varlıklar ve onların sürdürülebilir koruma ve bakımında yol gösterici olacak kılavuzların hazırlanması;
- Alanın eğitim potansiyelinin daha fazla kullanılması ve resmi kullanıcılar olan halkın daha fazla bilgilendirilmesi konusunda tavsiyelerde bulunulması;
- Sürdürülebilir turizm ve olumlu ziyaretçi deneyimlerinin geliştirilmesi;
- Dünya mirası alanının korunması ve artırılması ile ilgili uygulanacak projeler için program geliştirilmesi;
- Alandaki değerlerin korunma ve geliştirilmesinde en etkin yol olan güncel kullanımların sürdürülmesi

olarak belirlenmiştir.

4.1.3 DKK Yönetim Planı'nın Evreleri

4.1.3.1 Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi

Şekil 4.4: Alanın Konumu

Şekil 4.5: Alanın Sınırları (One North East, 2006)

Alanın tanımlanması ve alandaki kültürel değerlerin belirlenmesini amaçlayan ilk evre iki aşamada incelenmektedir.

Alanın Tanımlanması:

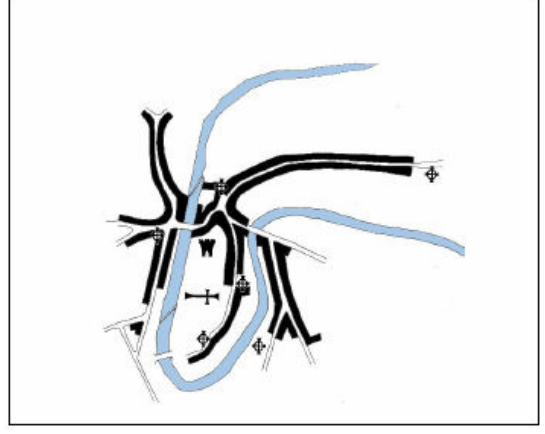
- Konum ve büyüklüğü (Şekil 4.4)
- Sınırları (Şekil 4.5)
- Tarihsel gelişimi
- Dünya Mirası Alanı'nın ve çevresinin tanımlanması
- Alanın soyut değerlerini
- Alanın mülkiyeti
- Planlama politikaları
- Alanla ilgili diğer planlar ve çalışmalar

Kültürel Değer ve Önemin Belirlenmesi:

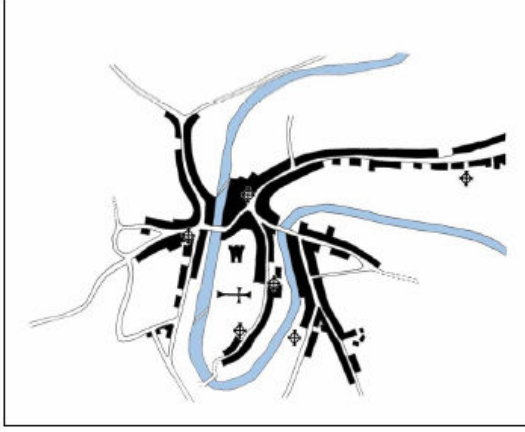
Bu bölümde alandaki değerlerin neden “Yeri Doldurulamaz” olarak nitelendirildiği üzerinde durulmaktadır. Alanın öncelikle ortaçağ mimarisi açısından evrensel anlam taşıdığı vurgulanmaktadır. Şekil 4.5, 4.6, 4.7 ve 4.8’ de Durham’ ın tarihsel gelişimi görülmektedir (One North East, 2006).

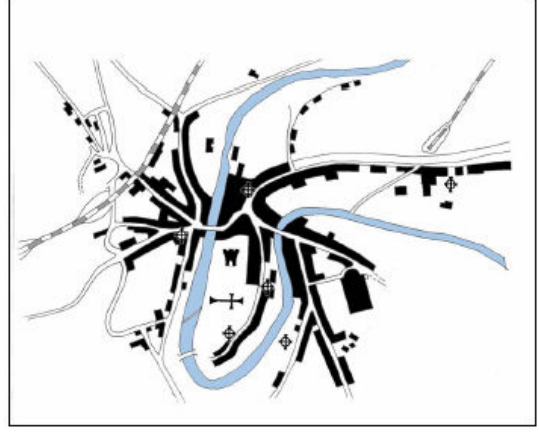
Şekil 4.6: Ortaçağ Sonu Durham

Şekil 4.7: Durham 1611

Şekil 4.8: Durham 1754

Şekil 4.9: Durham 1865

4.1.3.2 Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi

DKK Dünya Mirası Alanı üç farklı organ tarafından yönetilmektedir: Katedral Bölümü, Üniversite ve St John's Koleji' ni, Durham Şehir Meclisi ve İngiliz Miras Kurulu' nu da içine alan "Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı Yönlendirici Grubu" desteklemektedir.

DKK Yönetim Planında belirlenen vizyon ve ilkeler Dünya Mirası Alanının sürdürülebilir geleceğini sağlamak için yönetim hedefleri ile tamamlanmıştır. Gelecek için belirlenen vizyonda 27 hedef ve buna bağlı kararlar yer almıştır. Yönetim planında, planın bütünü izlenerek her 6 yılda bir revize edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Gelecek için vizyon ve temel prensipler kalıcı olarak belirlenirken, hedeflerin kısa-dönemli olması ve sürekli revize edilmesi beklenmektedir.

DKK Yönetim Planı'nda yönetim hedefleri belirlenirken konular beş ana başlıkta toplanmıştır:

- Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi;
- Alanın ve değerinin korunması;
- Alanın kullanılması;
- Alanın anlaşılması;
- Erişimin artırılması ve sürdürülebilir ulaşım.

Dünya Mirası Alanı ve Çevresinin Yönetimi

Hedef 1: DKK Dünya Mirası Alanı'nı koordine edecek bir komitenin oluşturulması.

Hedef 2: Ulusal yönetim tarafından alandaki değerlerin belirlenmesi ve alanın genişletilmesi için UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin davet edilmesi.

Hedef 3: DKK Dünya Mirası Alanı'nın özelliklerinin korunması ve alanda ve çevresinde gerçekleşmekte olan rejenerasyonu destekleyecek uygun ve hassas bir gelişimin sağlanması.

Hedef 4: Risklerin izlenmesi ve risk izleme sürecinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.

Hedef 5: Yönetim, koruma ve DKK Dünya Mirası Alanı'nın tanıtımı için fon oluşturulması.

Hedef 6: Yönetim planındaki göstergeler doğrultusunda, Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı'nın düzenli olarak izlenmesi ve yönetim planının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.

Alan ve Yeri Doldurulamaz Evrensel Değerlerin Korunması

Hedef 7: Yaşanacak değişimlerin doğru bir şekilde yönetilmesi ve sorunların zamanında ve hızlı bir şekilde tanımlanması için, mimari mirasın izlenmesine devam edilmesi ve değerinin daha iyi anlaşılmasının sağlanması.

Hedef 8: DKK Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve korunmasında, mal sahiplerinin desteklenmesinin sağlanması.

Hedef 9: DKK Dünya Mirası Alanı'ndaki mimari mirasın korunması ve alanın içindeki tüm koruma projelerinde aynı malzeme, üslup ve tekniklerin kullanılması.

Hedef 10: Durham Kalesi'nin, İngiliz Mirası Tehlike Altındaki Binalar Listesi'nden çıkartılması için çalışmalar yapılması.

Hedef 11: DKK Dünya Mirası Alanı'nın arkeolojik ve mimari tarih kaynağının en iyi şekilde yönetiminin geliştirilmesi ve uygulanması.

Hedef 12: DKK Dünya Mirası Alanı'nın tarihi çevre peyzajı ve açık alanlarının tarihi karakterinin korunması ve iyileştirilmesi.

Hedef 13: DKK Dünya Mirası Alanı'nın soyut değerlerinin araştırılmasına, belgelenmesine ve korunmasına devam edilmesi.

Hedef 14: DKK Dünya Mirası Alanı'nda ki zanaatların desteklenmesine devam edilmesi.

Hedef 15: DKK Dünya Mirası Alanı'nda ki yüksek standartlı koleksiyonların geliştirilmesi.

Alan Kullanımı

Hedef 16: Üniversitenin amaçlarının, alanın evrensel değerinin korunması ile bütüncül olması ve DKK Dünya Mirası Alanı'nın önemi ile ilişkili olmasının sağlanması.

Hedef 17: Katedralin birincil kullanımı olan dini yapı işlevi devam ederken, diğer kullanımların bu işlevden olumsuz etkilenmemelerinin sağlanması.

Hedef 18: DKK Dünya Mirası Alanı'na erişimin ve aktivitelerin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi.

Hedef 19: DKK Dünya Mirası Alanı'nda yeri doldurulamaz evrensel değerleri olumsuz etkilemeyecek şekilde düzenli, yüksek kaliteli ve sürdürülebilir ziyaretlerin geliştirilmesine devam edilmesi.

Hedef 20: Alanın sürdürülebilir ve uygun kullanımlarıyla ziyaretçiler için çekim merkezi haline getirilerek, bölgeye olan yararlarının maksimuma çıkarılması.

Alanın Algılanmasının Arttırılması

Hedef 21: DKK Dünya Mirası Alanı'nda kapsamlı ve erişilebilir biçimde, yüksek kaliteli eğitimsel hazırlıkların desteklenmesine ve arttırılmasına devam edilmesi.

Hedef 22: DKK Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve algılanmasını arttıracak yüksek nitelikli araştırmaların desteklenmesi.

Erişimin Geliştirilmesi ve Sürdürülebilir Ulaşım

Hedef 23: DKK Dünya Mirası Alanı'na araçsız erişimin geliştirilmesi, yaya ve bisiklet yollarının arttırılması.

Hedef 24: Otobüs ve tren istasyonları ile Dünya Mirası Alanı arasındaki erişimin geliştirilmesi.

Hedef 25: DKK Dünya Mirası Alanı'nın yeri doldurulamaz evrensel değerlerini etkilemeyecek şekilde ziyaretçi otobüslerinin olanaklarının arttırılması.

Hedef 26: Alandaki araç kullanımının izlenmesi ve değerlendirilmesi.

Hedef 27: DKK Dünya Mirası Alanı'na erişim için uygulanabilir biçimde olmasına dikkat edilerek, fiziksel, sosyal, örgütsel ve entelektüel engellerin tespit edilmesi ve uzaklaştırılması.

4.1.3.3 Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Uygulama

Dünya Mirası Alanları tanımlamasının yasal boyutu olmamasına rağmen İngiliz hükümetinin Planlama Politikaları Rehberi (Planning Policy Guidance Note 15-PPG15) yerel otoriteleri spesifik planlama politikaları geliştirmek için teşvik etmektedir. Bu durumda İngiltere için Yönetim Planları tavsiye veren taslaklar politikalar durumundadır.

Planın uygulama aşamasında ilk olarak Durham Katedrali ve Kalesi Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı'nın geliştirilmesinde birlikte çalışan organizasyonların, amaç ve hedeflerin uygulanması aşamasında ortaklık içinde olmaları gerekliliği üzerinde durulmaktadır. Yönetim Planında belirlenen hedeflerin uygulanması için, planın oluşturulmasında yer alan kuruluşların yanında diğer kuruluşların da destek ve katılımının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Alanın, Dünya Mirası Alanı olarak tanınması ve kabul edilmesi ve yönetim planının uygulanması DKK Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı Yönlendirme Grubu'nun sorumluluğundadır. Grubun alan için belirlenen hedeflere ulaşılmasından sonra da Dünya Mirası Alanı'nı koruma ve geliştirilmesi ile ilgili uzun dönemli yükümlülüğe sahip olduğu belirtilmektedir.

Yönlendirme Grubu üyeleri yönetim planının uygulama ve izleme/denetim aşamalarında merkezi rol üstlenmektedirler. Ayrıca mali kaynakların arttırılmasında da büyük sorumlulukları bulunmaktadır.

Yönetim planında, belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi aşamasında birçok eyleme yer verilmiştir. Hedeflere göre eylemler Tablo 4.1’de yer alan “Eylem Planı” tablosunda görülmektedir. Temsilcilere rehberlik eden tabloda hedeflere göre temel eylemler belirlenip, bu eylemlerin tamamlanması için hedeflenen sürelerle yer verilmiştir.

İzleme ve gözden geçirme

DKK Yönetim Planı’nın izleme ve gözden geçirilmesi UNESCO periyodik raporlarında da temel gereksinimler arasında yer aldığı için büyük önem taşımaktadır. Planın izleme ve gözden geçirilmesinin organize edilmesinde Dünya Mirası Alanı Koordinasyon Komitesi yardımcı olmuştur. DKK Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı çalışanlarının işinin büyük bir bölümünü oluşturan izleme ve gözden geçirmenin temel görevleri:

- Her yıl yapılan işleri inceleyerek eylem planlarıyla düzenlemek;
- Süreci raporlamak ve sonraki yıl için öncelikleri belirlemek;
- Yönetim planının hedefleri doğrultusunda eylemlerin etkinliğine değer biçmek ve değişen önceliklere ve ihtiyaçlara karşılık “Vizyon”un gidişini incelemek;
- Göstergeler ışığında planın ilerlemesini ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir.

Tablo 4.1: DKK Yönetim Planı, Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler [1]

KONU 1: DÜNYA MİRASI ALANININ YÖNETİMİ	Eylem	Temsilci	Uygulama Hedefi
Hedef 1: DKK Dünya Mirası Alanını koordine edecek bir komitenin oluşturulması.	1.1.Dünya Mirası Alanı Koordinasyon Komitesi resmi olarak kurulacak.	DCMS, DC, CoD,DCC, EH,ICOMOS, STJ,UD, ONE	Kısa-vadeli
	1.2. DMA Yönetim Planı DMA Koordinasyon Komitesinin eylemlerine rehberlik etmesi amacıyla onaylanacak.	WHS	Kısa-vadeli
	1.3. DMA Yönetim Planı çalışanları dikkatlice atanacak.	WHS	Kısa-vadeli
KONU 2: ALANIN VE DEĞERLERİNİN KORUNMASI	Eylem	Temsilci	Uygulama Hedefi
Hedef 7: Yaşanacak değişimlerin doğru bir şekilde yönetilmesi ve sorunların zamanında ve hızlı bir şekilde tanımlanması için mimari mirasın izlenmesine devam edilmesi ve değerinin daha iyi anlaşılmasının sağlanması.	7.1. Katedral ve çevresi, Kolej ve Prebens Köprüsü için beş yıllık denetimler üstlenilecek ve uygulanacak.	DC	Devam eden
	7.2. Katedral ve çevresi, Kolej ve Prebens Köprüsü için Koruma Planı hazırlanacak.	DC	Kısa-vadeli
	7.3. Kale için beş yıllık denetim programları hazırlanacak.	UD	Kısa-vadeli devam eden
	7.4. Kale' nin Koruma Planı tamamlanacak.	UD	Kısa-vadeli
	7.5. St Mary The Less ve Papaz evi için koruma raporu hazırlanacak.	STJ	Kısa-vadeli
KONU 3 ALANIN KULLANIMI	Eylem	Temsilci	Uygulama Hedefi
Hedef 18: DKK Dünya Mirası Alanı aktivitelerinin korunması, geliştirilmesi ve desteklenmesi.	18.1. DMA nda var olan toplumsal etkinlikler sürdürülecek.	WHS	Devam eden
	18.2. Alanın kamusal kullanımlarının DMA nın Yeri Değiştirilemez Evrensel Değerini koruması sağlanacak.	WHS	Devam eden

Tablo 4.2: DKK Yönetim Planı. Konu Başlıklarına Göre Belirlenen Hedefler ve Eylemlerden Örnekler [2]

KONU 4 ALANIN ANLAŞILMASI	Eylem	Temsilci	Uygulama Hedefi
Hedef 22: DKK Dünya Mirası Alanı'nın yönetimi ve algılanmasını arttıracak yüksek nitelikli araştırmaların desteklenmesi.	22.1. Katedralin devam eden arkeolojik araştırma programı desteklenecek.	WHS	Devam eden
	22.2. DMA Araştırma Stratejisi oluşturulacak ve uygulanacak.	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
	22.3. DMA nındaki hatıralardan oluşan bir sözel tarih projesi hazırlanacak.	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
	22.4. Araştırma stratejisi yoluyla DMA ile ilgili dijital katalog ve dijital arşiv için potansiyel araştırılacak, web sitesi ve CD-Rom yoluyla elde edilmesi sağlanacak.	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
	22.5. Katedralin arkeolojik arşivi ile resmi İl arşivi ve Anıtsal Kayıtlar arasında bağlantı kurulacak ve araştırma yapılacaktır.	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
	22.6. Araştırmaların yayını ve dağıtımı için bir program kabul edilecek.	WHS	Kısa-vadeli ve devam eden
KONU 5 ERİŞİMİN ARTTIRILMASI VE SÜRDÜRÜLEBİLİR ULAŞIM	Eylem	Temsilci	Uygulama Hedefi
Hedef 27: DKK Dünya Mirası Alanı'na erişim için uygulanabilir biçimde olmasına dikkat edilerek, fiziksel, sosyal, örgütsel ve entelektüel engellerin tespit edilmesi ve uzaklaştırılması.	27.1. Dünya Mirası Alanına erişim için varolan fiziksel, entelektüel, sosyal ve örgütsel engeller araştırılacaktır.	WHS	Kısa-vadeli
	27.2. DMA içinde yer alan kamuya kapalı alanlar saptanacak ve değerlendirilecek, uygun görülürse gelecekte kamuya açılacaktır.	WHS	Kısa-vadeli
	27.3 DMA nın tümü için erişilebilirlik denetlemesi yapılacaktır.	WHS	Devam eden

Eylem programında yer alan, uygulamadan sorumlu temsilciler aşağıdaki listede görülmektedir:

- DCC Durham County Council
- DCMS Department for Culture, Media and Sport
- DC Durham Cathedral Chapter
- DCA Durham City Arts
- DoC City of Durham Council
- DRMG Durham Riverbanks Management Group
- EH English Heritage
- HLF Heritage Lottery Fund - (possible funding source)
- ICOMOS International Council on Monuments and Sites (UK)
- ONE One NorthEast
- STJ St John's College
- UD University of Durham
- WHC World Heritage Committee
- WHS Durham Cathedral and Castle
- WHS Coordination Committee

4.2 Bath Şehri Dünya Mirası Alanı Yönetim Planı

1987 yılında Dünya Mirası Listesi'ne alınan Bath şehri mimari, şehir planlama, peyzaj, arkeolojik alanları ve tarihiyle yeri doldurulamaz evrensel değer olarak tanınmaktadır. Bath şehrinde bulunan mimari değerlerden "The Royal Crescent" ın farklı görünüşleri şekil 4.10'da yer almaktadır.

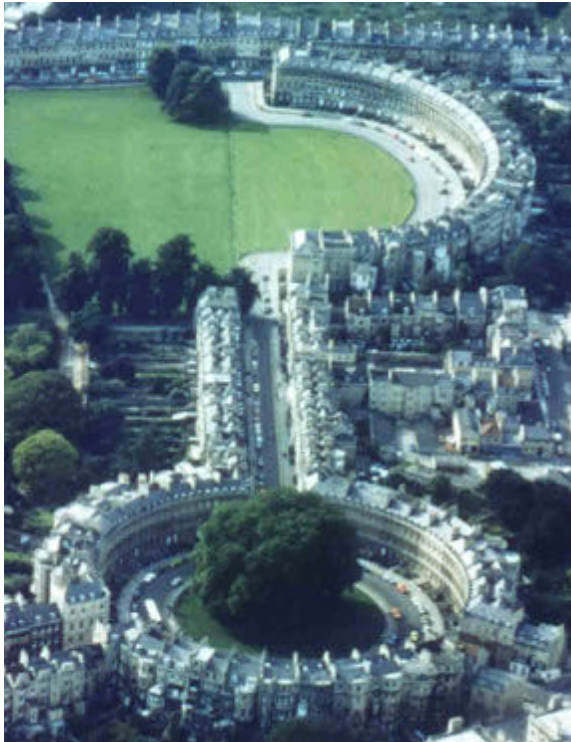
UNESCO'nun Dünya Mirası Alanları için yaptığı en son düzenlemeler ve adaylık sürecini geliştirmesi sonucunda Bath Şehri son yıllarda Dünya Mirası Alanı aktif yönetimiyle gündeme gelmektedir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2002).

4.2.1 Bath Şehri Yönetim Planı'nın Yapısı

Bath Şehri Yönetim Planı'nda (BYP) yönetim gereksinimlerinin anlaşılabilmesi için öncelikle alan tanımlanmış ve alanın önemi ortaya konulmuştur. Daha sonra temel yönetsel konular tanımlanarak, bu konulara göre hedefler belirlenmiştir. Planda son olarak hedefleri gerçekleştirecek eylem programı sunulmuştur ve Dünya Mirası Alanı gereksinimlerine uygun olarak yönetildiğinin garanti altına alınması için gerekli olan izleme ve gözden geçirme aşamaları belirlenmiştir.

Yönetim planı hazırlama aşamalarına uygun olarak Bath Şehri Yönetim Planı da DKK Yönetim Planı'nda olduğu gibi üç başlık altında incelenmektedir;

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi: Bu bölümde Bath şehrinin tarihçesi, gelişimi ve karakteri tanımlanmaktadır. Ayrıca Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın somut ve soyut evrensel değerleri değerlendirilerek alanın önemi ortaya konulmaktadır.
- Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi: Bu bölümde Bath şehrinin geleceği ile ilgili vizyon geliştirilip Dünya Mirası Alanı'nın değerini etkileyen konular ve bu konulara bağlantılı yönetim hedefleri ortaya konulmaktadır.
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme: Son bölümde vizyon ve hedeflerin uygulanması için kısa (2 yıl), orta (6 yıl) ve uzun (10 yıl) vadeli hazırlanmış olan eylem planlarına yer verilmektedir.

Şekil 4.10: “The Royal Crescent” in Farklı Görünüşleri (www.cityofbath.co.uk)

4.2.2 Bath Şehri Yönetim Planı'nın Amaç ve Hedefleri

Bath Şehri Yönetim Planı'nda, planın amacı Bath Dünya Mirası Alanı'nın kültürel miras varlıklarını korumak için bir çatı hazırlanması olarak belirlenmiştir. Bu geniş amaç mimari, arkeolojik, peyzaj ve doğal varlıkların ve onların kentsel ve kırsal alanlarının koruma ve geliştirmesi, alanın kavranmasının artırılması, eğitimsel kaynak olarak kullanılması ve yorumlanması ve yerel toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik yaşamıyla desteklenmesi konularını içermektedir.

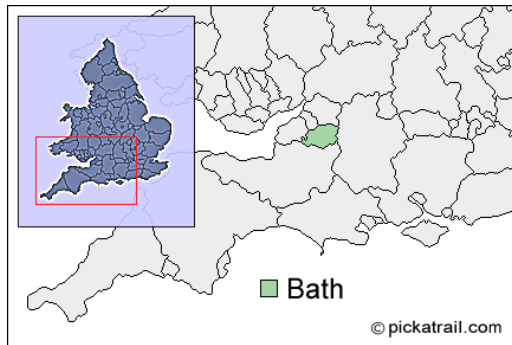
Bath Şehri Yönetim Planı'nının başında Bath Şehri Dünya Mirası Alanı ve potansiyel fırsatlarının değerlendirilmesi için temel konuların ana hatları belirlenmiştir. Hedefler ve eylemlerin belirlenmesinde etkili olan bu konular aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Bath Şehri DMA'nın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması ve artırılması;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın eşsiz niteliklerinin ve yeri doldurulamaz evrensel değerinin anlaşılmasının ve gelecekte sürdürülmesinin sağlanması;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın yeri doldurulamaz evrensel değerlerinin korunması ve artırılması esnasında Bath'ın yaşayan ve çalışan bir şehir olarak DMA statüsünden yararlanmasının sağlanması;
- Fiziksel erişimin geliştirilerek, tüm insanların Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'ndan keyif almalarının sağlanması.

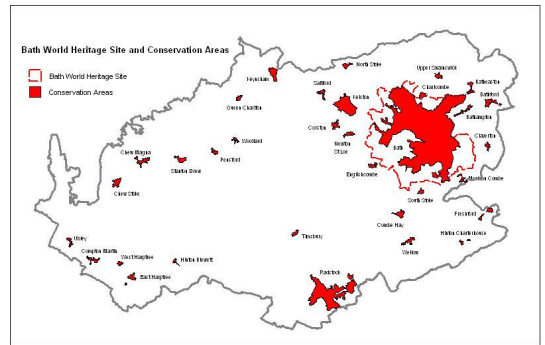
BYP' de üzerinde durulan önemli bir başka konuda Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nda kamu bilincinin, ilgisinin ve bağlılığının artırılarak, alanın yönetiminde ortak bir yerel, ulusal ve uluslararası dayanışmanın sağlanmasıdır.

4.2.3 Bath Şehri Yönetim Planı'nın Evreleri

4.2.3.1 Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi

Şekil 4.11: Bath Şehrinin Konumu
(www.pickatrail.com)

Şekil 4.12: BYP' nin Sınırları
(<http://www.bathnes.gov.uk>)

BYP' de alanın tanımlanması ve kültürel değer ve öneminin belirlenmesi aşamasının ilk bölümü olan tanımlama evresinde aşağıdaki sıra izlenmiştir;

- Konumu ve büyüklüğü (Şekil 4.11)
- Sınırları (Şekil 4.12)
- Dünya Mirası Alanı ve çevresinin tanımlanması (Şekil 4.13, Şekil 4.14)
- Alandaki değerler
- Alanın mülkiyeti
- Planlama politikaları
- Alanla ilgili diğer planlar ve çalışmalar

BYP'da alanın tanımlanmasının ardından, en önemli aşama olarak ifade edilen alanın kültürel değer ve öneminin belirlenmesi aşaması yer almıştır. Yönetim planının bu bölümünde UNESCO Dünya Mirası Komitesi kriterleri ile birlikte, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası diğer önemli kriterlere de bağlı olarak Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın kültürel değeri ortaya konulmuştur. Şekil 4.13 ve 4.14' de Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'ndan fotoğraflar yer almaktadır.

Şekil 4.13: Bath Şehri
(www.lastminute.com)

Şekil 4.14: Roma Banyoları
(<http://www.bbc.o.uk>)

4.2.3.2 Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi

Bath Yönetim Planı'nın bu bölümünde, yapılan değerlendirmeler sonucu Dünya Mirası Alanı ile ilgili 61 konu saptanmış ve bu konulara bağlı olarak 45 tane hedef belirlenmiştir. Konular genellikle Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'ndaki daha genel parçalarla ilgili olup, alanları tanımlamaktan çok fikirlerin ortaya konulması şeklindedir.

Belirlenen ilkeler doğrultusunda, alanın yeri doldurulamaz evrensel değerlerinin korunmasının sağlanmasını amaçlayan 45 hedefin her biri, ilgili birtakım konuları takip etmiştir. Bunlara ek olarak BYP’ da alanın “Dünya Mirası Alan Yönetimi” bakış açısını tümüyle yansıtan üç hedef aşağıda şekilde özetlenebilir:

- Tüm politikalar, öneriler, kararlar ve eylemler Bath Şehri Dünya Mirası Alanı’nın ve onun yeri doldurulamaz değerlerinin, dokusunun, karakterinin ve orijinalliğinin gelecek nesiller için muhafaza edilmesine ve korunmasına katkıda bulunmalı;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı ile ilgili tüm politikalar, öneriler, kararlar ve eylemler sürdürülebilirlik prensibine dayandırılmalı;
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı’nın yönetimi ve kullanımıyla ilgili her bir birey, kuruluş, hükümetler yapı, gönüllü, yardımsever veya ticari oluşumun yanında alanın yerlileri ve ziyaretçilerinin de “Dünya Mirası” kavramının ve alanı koruma ve muhafaza için alandaki değerler ve gereksinimlerin anlaşılmasına katkıda bulunmalıdır.

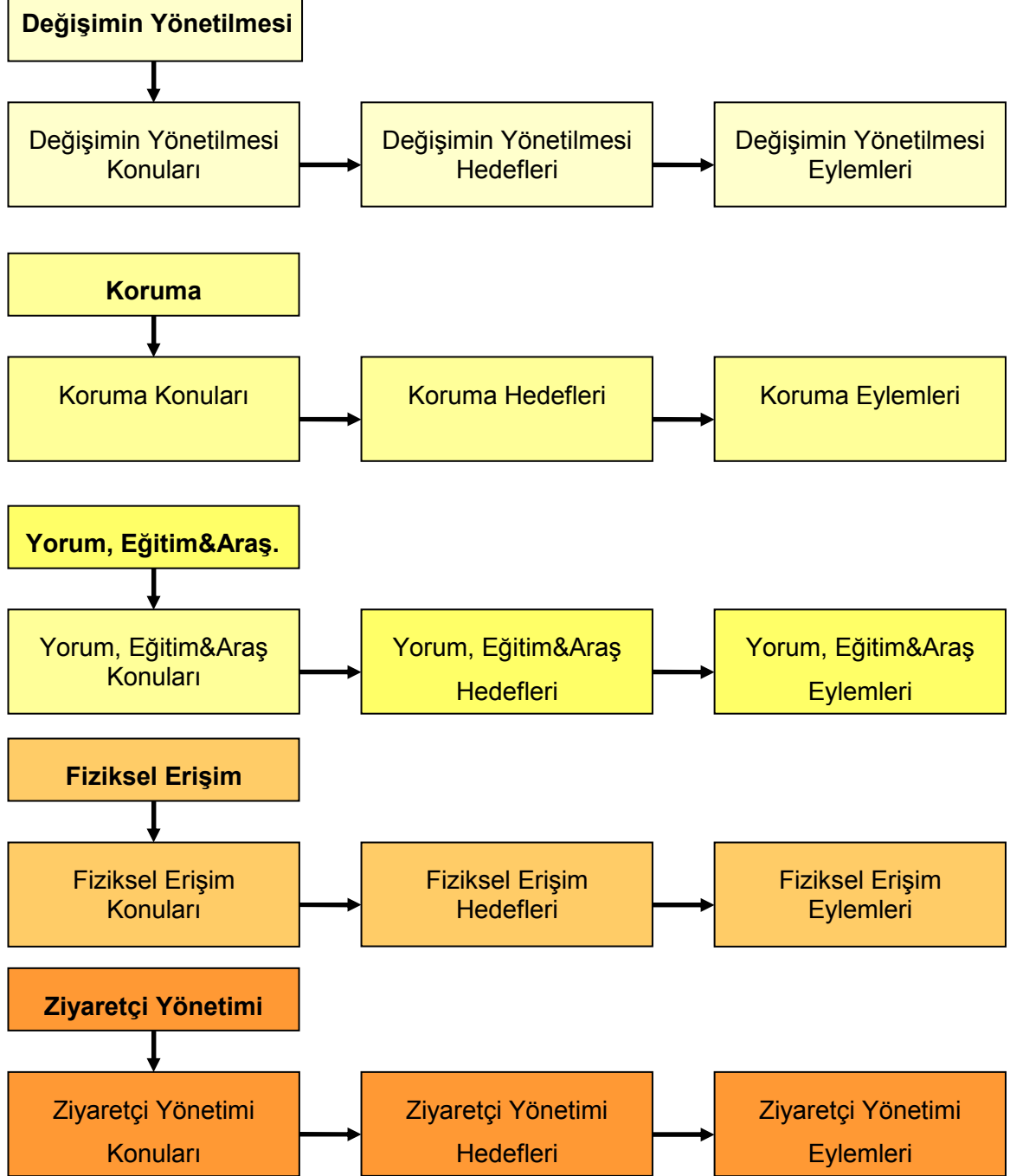
Bu bölümde ele alınan konular “Dünya Mirası Alanı” olarak Bath ile ilgili zayıflıklar, tehditler, fırsatlar ve UNESCO Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması çalışmasında muhafaza etme, koruma, sunma ve gelecek nesillere aktarma olarak ortaya konulmuş olan yönetimsel sorumluluklardır (UNESCO,1972).

Bath Yönetim Planı’nda belirlenen tehditler ve zayıflıkların yanında “Dünya Mirası Alanı” olarak alanda yer alan birçok fırsat; alanın yönetiminin ve durumunun geliştirilmesi; erişilebilirliğinin ve kullanımının geliştirilmesi; yerel halkın ve ziyaretçi topluluklarının kültürel ve ekonomik canlılığa katılması olarak sıralanmıştır.

BYP’ da yer alan konular, stratejiler, analizler, araştırmalar ve müzakereler gibi birçok kaynak bilginin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu kaynaklar içinde yer alan bilgiler alanın Dünya Mirası Alanı olduğu dikkate alınarak analiz edilmiş ve beş başlık altında toplanmıştır:

- Değişimin Yönetilmesi
- Koruma
- Yorum, Eğitim & Araştırma
- Fiziksel Erişim
- Ziyaretçi Yönetimi

Bath Yönetim Planında öncelikle temel başlıklara göre konular belirlenmiş, daha sonra belirlenen konulara göre hedeflere ayrılmış, son olarak da hedeflere göre eylemler belirlenmiştir. Konular, hedefler ve eylemler arasındaki ilişki şekil 4.15’ de yer almaktadır.

Şekil 4.15. Konular, Hedefler ve Eylemler Arasındaki İlişki

4.2.3.3 Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Bath Yönetim Planının son bölümünde planın başarıyla uygulanması için gereken kaynaklar incelenmiş ve tavsiye edilen mekanizmalar belirlenmiştir. “Eylem Programı” nda hedeflere bağlı 128 eyleme yer verilmiştir. Uygulama aşaması ise aşağıdaki başlıklar altında incelenmiştir:

- Uygulama
- Sorumluluklar ve İdare
- Fon ve Kaynak Sağlanması
- Yönetim Planının Gözden Geçirilmesi
- Yönetim Planının İzlenmesi
- Eylem Programı

Uygulama

Bath Yönetim Planı'na göre belirlenen hedefler Dünya Mirası Alanı'nın kapsamlı yönetiminin başarılması için tasarlanmıştır. Hedeflerin başarılı bir şekilde uygulanabilmesi çeşitli ortakların paylaştığı yükümlülük ve çabaların sürekliliği ile mümkün olduğu üzerinde durulmuştur. Yönetim planının başarısındaki temel ilkenin, ortakların hassas koordinasyonu olduğu belirtilmiştir. BYP' da, uygulamanın gerçekleştirilebilmesindeki en önemli noktanın bu koordinasyon olduğu vurgulanmıştır.

Sorumluluklar ve Yönetim

BYP' da uygulama sorumlusunun “Bath & North East Somerset” Meclisi ile paylaşıldığı belirtilmiştir. Bunun yanında yönetim planının uygulamasında yer alma potansiyeli ve gereksinimi olan birçok birey ve kuruluş (özellikle yerel toplum kuruluşu) bulunduğu ve başarılı bir uygulama için ortak çalışmanın şart olduğu özellikle vurgulanmıştır.

Yönetim planı uygulama aşamasının denetlenme ve koordinasyonunda önerilen mekanizmanın dört temel bileşeni aşağıdaki gibidir:

- Yönlendirme Grubu (Steering Group)
- Dünya Mirası Alan Koordinatörü (World Heritage Site Co-ordinator)
- Ortaklık/Paydaşlık Grubu (Stakeholder Group)
- Konuya Bazlı Çalışma Grupları (Topic based Working Groups)

Uygulama aşamasında yer alan grupların ve koordinatörün faaliyetlerine yıllık uygulama planları ile yön verilmiştir. Bu konu yönetim planının “Eylem Programı”nda ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Fon ve Kaynak Sağlanması

Bath Yönetim Planı’nda, önerilen eylemlerin farklı karakterde çeşitli kuruluşlar tarafından uygulandığı belirtilmiştir. Bazı eylemler için maddi kaynak gerekmezken bazıları için az, bazıları içinse büyük miktarlarda kaynak gerektiği üzerinde durulmuştur.

Temel faaliyetler için fon sağlanması uygulamanın gerçekleştirilebileceğinden emin olmak için bir an önce tanımlanması gereken bir konudur. Bath Yönetim Planı’na göre temel faaliyetler aşağıdakileri kapsamaktadır:

- Dünya Mirası Alan Koordinatörünün işe alınması
- Dünya Mirası Alanı Yönlendirme Grubunun, Paydaşlık Grubunun ve Çalışma Gruplarının hizmet vermesi
- Yıllık temel planlama uygulamaları
- Uygulamaları izleme süreci
- Bath Yönetim Planı’nın hedeflerinin gerçekleştirilmesi için ortakların faaliyetlerinin koordine edilmesi
- Bath Yönetim Planı’nın hedeflerinin gerçekleştirilmesi için projelerin yönetimi
- Projeler için güvenli ve sağlam kaynak sağlanması
- Bath Şehri Dünya Mirası Alanı’nın algılanması ve yerel toplum ile bağlantının artırılması

Dış kaynaklardan elde edilen ek fonlar uygulamanın devamlılığı için gerekli görülmektedir. Mali olanaklar hem İngiltere içinden “Heritage Lottery Fund” tarafından sağlanan mali destek gibi ulusal, hem de AB’nin kültürel programlarından sağlanan destekler gibi uluslararası olarak belirtilmiştir. Ayrıca diğer Dünya Mirası Alanları ile ortaklıklar yapılması sonucu, uluslararası ek fon olanaklarının sağlanabileceğine de dikkat çekilmiştir.

Yönetim Planının Gözden Geçirilmesi

Plan içinde yer alan elemanlar daha uzun dönem için düşünüldü ise de yönetim planının ömrü altı yıl olarak tanımlanmıştır. Bath Yönetim Planı’nda yer alan konular ve hedeflerden bazıları daha uzun süreli olsa da çoğunluğunun altı ila sekiz yıl için

planlandığı görülmektedir. Eylem programının ömrünün ise uygulamalardaki başarıya bağlı olduğuna değinilmiştir.

Yönetim planını güncel tutmak amacıyla alanın tanımlanması, değerlerin durumu, konular ve hedeflerin her altı yılda bir gözden geçirilmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

Bath Yönetim Planı'nda belirtildiği gibi gözden geçirme süreci Dünya Mirası Alan Koordinatörünün yardımıyla gerçekleşmekte, Yönlendirme Grubu (Steering Group) tarafından denetlenmekte ve aşağıdakileri içermektedir:

- Uygulama planlarının yıllık gözden geçirilmesi ve gelişiminin ölçülmesi;
- Altı yıllık denetimlerle Bath Yönetim Planı'nın gelişiminin güncelleştirilmesi;
- Yeni eylem programları hazırlanması.

Yönetim Planının İzlenmesi

Dünya Mirası Alanlarının korunmasında UNESCO tarafından gereksinim olarak kabul edilen izleme sürecinin önemi gittikçe artmıştır. Bath Yönetim Planı'nda da diğer yönetim planlarında olduğu gibi, izleme süreci gözden geçirme/denetleme süreciyle bağlantılıdır. Yönetim planının ve Dünya Mirası Alanı'nın durumundaki gelişmelerin izlenmesiyle ilişkili olan yıllık denetimler için, dengeli bir izleme metodu oluşturması gerekliliği belirtilmiştir. İzlenecek olası göstergelerin bazıları aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- Tehlike Altındaki Yapılar Listesi'nde bulunan tarihi yapıların sayısı
- Bireysel koruma ya da yönetim planı olan tarihi binaların ve alanların sayısı
- Tarihi binaların ve yapıların analiz sonuçları
- Ziyaretçi sayısı
- Ziyaretlerin kalitesi ve ziyaretçi memnuniyeti
- Eğitim amaçlı gezilerin sayısı

Eylem Programı

BYP' da Eylem Programı'nın yönetim planının hedeflerinin gerçekleştirilmesi için gerekli olduğu ve belirlenen konulara ve hedeflere paralel olarak düzenlendiği belirtilmiştir.

Eylemler tek ya da çoklu ortaklarla uygulanabilmektedir. Tabloda yer alan her eylemin karşısında bulunan ortaklar olası organizasyonlar için önerilmiştir. Bunlara

ek olarak daha fazla ortağın yer almasının da mümkün olduğu vurgulanmıştır. Eylemlerin karşısında yer alan süreler eylemin tamamlanması gereken zamanı göstermektedir. Buna göre:

- Kısa (K), 2 yıl
- Orta (O), 6 yıl
- Uzun (L), 10 yıl ya da daha fazla
- Devam Eden, sürekli devam eden çalışmaları ifade etmektedir.

Tablo 4.3, Tablo 4.4, Tablo 4.5, Tablo 4.6 ve Tablo 4.7’de eylem programlarına örnek vermek amacı ile her konu başlığı altında ona bağlı konular, konunun sorununa yönelik hedefler ve eylemler yer almaktadır. Tablolarda ayrıca eylemden sorumlu olan temsilciler ve eylemin tamamlanması için hedeflenen zaman da yer almaktadır.

Tablolarda ana başlıkların altında o başlıkla ilgili konular yer almaktadır. Beş ana başlık altında alanla ilgili 61 konu belirlenmiştir. Konuların karşılığında ise konulara ilişkin hedefler ve eylemler yer almaktadır. Konuları karşılayan 45 hedef ve hedeflere bağlı 128 eylem bulunmaktadır. Bir konunun çözümü için birden fazla hedef olabilmektedir. Bunun yanında bir hedefe karşılık da birçok eylem yer alabilmektedir.

Tablo 4.3: Bath Şehri Yönetim Planı, Değişim Yönetilmesi Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler

DEĞİŞİMİN YÖNETİLMESİ	Hedefler	Eylemler	Temsilci	Uygulama Hedefi
Konu 1: Bath Yönetim Planı'nda belirlenen hedeflerin ve eylem planlarının etkili uygulanmasının sağlanması —Dünya Mirası Alanlarının yönetim uygulamalarından yüksek derecede faydalanması —Yönetim Planının başarılı ve kapsamlı şekilde uygulanabilmesinin tek yolu olan ortaklaşa çalışmanın sağlanması —Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın değeri, ihtiyacı ve fırsatları üzerinde etkisi olan, yöneten ve kullanan kişilerin eğitilmesi — Bath Yönetim Planı'nın etkili uygulanması için sürdürülebilir kaynakların garanti altına alınması — Bath Yönetim Planı'nın anlamını yitirmemesini sağlamak için gözden geçirilmesi ve uygulamaların izlenmesi — Planın uygun ve kapsamlı kullanımını ve uygulanmasını sağlamak için özellikle GIS ve internet olmak üzere modern bilgi ve iletişim teknolojilerinin tam olarak kullanılması	Hedef 1: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın yönetimine halkın aktif katılımını teşvik ederek, ortaklar arasında daha çok koordinasyon sağlayarak ve gerekli kaynak derecelerini güvence altına alarak yönetim planının etkili şekilde uygulanmasını sağlamak.	Eylem1: Bath Yönetim Planı'nın UNESCO'ya sunulması.	DCMS	03 Kasım
	Hedef 3: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı ile ilgili tüm bilginin ortak organizasyonlar arasındaki uyumu, erişilebilirliği ve bütünlüğünün sağlanarak, yönetim planının uygulanmasına yardımcı olacak şekilde toplanması, depolanması ve analiz edilmesini sağlamak.	Eylem 2: Planın uzun vadede uygulanması için fon sağlanması. Eylem 7: Kilit konularda çalışma grupları için katılımcıların tanımlanması ve sağlanması.	SG EH COUNCIL WHSC	03 Kasım Devam eden
	Hedef 4: Bath Yönetim Planı'nın tam olarak uygulanması için, etkileşimli veritabanı ve GIS'i geliştirmek amacıyla modern bilgi ve iletişim teknolojisinin etkin kullanımını sağlamak.	Eylem 11: Bath Yönetim Planı'nın gözden geçirilmesi ve eğer gerekliyse güncellenmesi.	SG WHSC COUNCIL EH	2006-2008

Tablo 4.4: Bath Şehri Yönetim Planı, Koruma Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler

KORUMA	Hedefler	Eylemler	Temsilci	Uygulama Hedefi
Konu 21: Koruma olumsuz bir kavram, kullanıcılar üzerinde bir yük ve değişim ile büyüme için bir engel olarak görülebilmektedir. — Tarihi taşınmazların ve alanların gereksinimleri ile ilgili açık bir tavsiye korumayı daha yaklaşılabılır ve yönetilebilir hale getirebilir. — Koruma ve Dünya Mirası Alanlarında çalışma yürütenlerin gösterdiği hassasiyete uygun bir yaklaşım geliştirilmesi, yapı sahipleri ve yöneticilerin tarihi çevreye karşı daha sorumlu bir tavır benimsemelerini sağlayabilir.	Hedef 7: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini arttırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak.	Eylem 26: “Dünya Mirası”nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci artırma kampanyası düzenlemek.	WHSC COUNCIL	Kısa vadeli Devam eden
	Hedef 13: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı üzerinde etkisi olan kişilerin ,mülk sahiplerinin ya da kullanıcılarının, bakım ve güçlendirme için gerekenleri farkında olması, uygun rehberlik ve tavsiyelere erişimlerinin olması ve alanla ilişkili statülerine uygun olarak mülklerinin bakım ve onarımını sağlamak için çaba göstermelerinin sağlanması.	Eylem 52: Tarihi taşınmazların ve alanların onarımı yerine devam eden bakımlarının teşvik edilmesi için stratejileri hazırlamak ve uygulamak.	COUNCIL WHSC MOH	Orta vadeli
	Hedef 14: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın korunması için yeterli fonun sağlanabilmesi ve uygun şekilde kullanılabilmesini garanti altına almak.	Eylem 54: Tarihi çevrenin sahipleri ve kullanıcıları için gereken rehberliği tanımlamak ve hazırlamak.	COUNCIL WHSC	Kısa vadeli Orta vadeli
	Hedef 16: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı bütününde, şehrin değişik alanlarının karakteri ve ihtiyaçlarının, şehir üzerindeki etkilerini göz önüne alarak korumaya uygun ve açık bir yönetim yaklaşımı sağlamak.	Eylem 55: Tarihi çevrenin koruma ve onarımı ile ilgili uzmanlar ve mülk sahipleri için var olan eğitim programlarını teşvik etmek ve yaymak.	WHSC COUNCIL	Devam eden

Tablo 4.5: Bath Şehri Yönetim Planı, Yorum, Eğitim ve Araştırma Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler

YORUM, EĞİTİM & ARAŞTIRMA	Hedefler	Eylemler	Temsilci	Uygulama Hedefi
Konu 40: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı eğitim amaçlı olarak kullanılabilmektedir. —Dünya Mirası Alanı dünyadaki tüm insanlara hitap edecek pek çok niteliğe sahiptir —Bireysel elemanlar (örneğin müzeler) eğitim programlarına sahiptir fakat alanı bütün olarak kullanmaya yönelik koordineli bir yaklaşım bulunmamaktadır —Dünya Mirası Alanı koruma ve yönetimi disiplinleri için bir eğitim aracı olarak yüksek kullanım potansiyeline sahiptir —Dünya Mirası Alanı sosyal hizmet sağlama, uzun vadede halkın eğitimi ve bilincin yükseltilmesine aracı olacak kullanım potansiyeline sahiptir — Yerel okullarda hem öğrenciler hem de eğitimciler için Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın değerinin anlaşılması ve uygulamaya aktarılması amacıyla bilincin artırılması ihtiyacı bulunmaktadır. —Okullar, çocukların Dünya Miras Alanı statüsü konusunda ve alanın durumu ve geleceği üzerinde bireylerin nasıl bir etkiye sahip olabileceğini anlamaları konusunda önemli bir rol oynamaktadır. —Ulusal öğretim programı içinde Bath Şehri Dünya Mirası Alanı tarihinin yalnızca seçili elemanları yer almaktadır. Özellikle 18. yy çalışmaları için hiçbir hazırlık bulunmamaktadır	Hedef 4: Yönetim Planının tam olarak uygulanması için etkileşimli veritabanı ve GIS'i geliştirmek amacıyla modern bilgi ve iletişim teknolojisinin tam kullanımını sağlamak.	Eylem 26: Dünya Mirası anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası Statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci artırma kampanyası düzenlemek.	WHSC COUNCIL	Kısa vadeli Devam eden
	Hedef 7: Dünya Mirası Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak.	Eylem 55: Tarihi çevrenin koruma ve onarımı ile ilgili profesyoneller ve yapı sahipleri için var olan ders ve workshop programlarını teşvik etmek ve yaymak.	WHSC COUNCIL	Devam eden
	Hedef 10: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın taşıdığı evrensel değer ve karakteri ile değişimi sürdürebilmesi ve gelişme önerilerinin erişilebileceği bir çerçeve sağlanması amacıyla, bir eğitim ve bilgilendirme sistemi ortaya koymak. Dünya Mirası Alanının taşıdığı evrensel değerleri korumak, geliştirmek ve şehrin ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamını teşvik etmek.	Eylem 88: Sokaklar için IT kulüpleri temin etmek Eylem 99: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nda çalışan uzmanlar için bir "Akreditasyon Programı" sağlamak ve/veya var olan akreditasyon programının kullanılmasını teşvik etmek.	WHSC COUNCIL COUNCIL	Orta vadeli Orta vadeli

Tablo 4.6: Bath Şehri Yönetim Planı, Fiziksel Erişim Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler

FİZİKSEL ERİŞİM	Hedefler	Eylemler	Temsilci	Uygulama Hedefi
Konu 42: Bath şehri etrafından ve içinden geçen yüksek bir trafik hacmine sahiptir. — A36 ve A 46 olmak üzere iki temel bölgesel ulaşım güzergahı Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın merkezinden geçmektedir. — Güney kıyıda Bristol'a giden trafik rotası ve M4 Bath Şehri Dünya Miras Alanı'nın merkezinden geçmektedir. — “Stratejik Ulaşım Çalışması” Bristol-Bath güzergahına alternatifler aramaktadır — Bath Şehri ve etrafına yapılan yolculukların çoğunluğu arabayla gerçekleştirilmektedir. — Yoğunluk toplu taşımanın güvenilirliğini düşürmektedir (otobüs ve taksiler dâhil olmak üzere)	Hedef 7: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı statüsünün yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya Mirası Alanları ile ilgili destek sağlamak.	Eylem 106: Bath Şehri Dünya Mirası konularının, “Stratejik Ulaşım Çalışması” dahilinde değerlendirilmesini sağlamak	WHSC COUNCIL	Orta vadeli Uzun vadeli
	Hedef 32: Toplu taşıma dahilinde, gerek şehir içindeki gerekse daha uzak alanlardan yapılan ulaşım hizmetlerini geliştirmek ve yolculuklarda toplu taşıma araçlarının kullanımını arttırmaya çalışmak. Hedef 35: Alanın ve çevresinin taşıdığı evrensel değeri azaltmayan, şehre etkili ve uygun erişim sağlayacak, Dünya Mirası Alanı ve içerisinde elverişli değişik ulaşım modelleri arasındaki bütünlüğü arttırmak.	Eylem 110: Sürdürülebilir ulaşım seçeneklerinin yaygınlaştırılmasını sağlamak ve Dünya Mirası Alanı için önemlerini açıklamak.	COUNCIL Engage	Devam eden
	Hedef 38: Dünya Miras Alanı içinde yaşayan, çalışan veya alana seyahat eden toplulukları veya bireyleri, mümkün olduğunca bireysel araç kullanımı yerine sürdürülebilir ulaşım kullanımını sağlayacak seyahat planlarını teşvik etmek.	Eylem 114: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı içinde ve etrafında çalışan organizasyonlar için yeşil ulaşım planlarının üretim ve uygulamasını teşvik etmek.	COUNCIL Engage	Devam eden
	Hedef 41: Ziyaretçilerin arabaya olan talebini ve Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nda seyahat eden araç sayısını azaltmak amacıyla otobüs, tren, taksi, bisiklet ve yürüme dahil olmak üzere ulaşımın her türlü sürdürülebilir formunu her fırsatta teşvik etmek.	Eylem 115: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı içinde ve etrafında seyahat eden bireylerin yeşil ulaşım olanaklarının kullanımını teşvik etmek.	COUNCIL Engage	Devam eden

Tablo 4.7: Bath Şehri Yönetim Planı, Ziyaretçi Yönetimi Başlığına Bağlı Konular, Hedefler ve Eylemlerden Örnekler

ZİYARETÇİ YÖNETİMİ	Hedefler	Eylemler	Temsilci	Uygulama Hedefi
Konu 60: Yerel Halk da aynı zamanda Bath Şehri Dünya Miras Alanı'nın ziyaretçileri olabilmektedirler. —Yerleşik halk, çalışanlar ve Dünya Mirası Alanının düzenli kullanıcıları aynı zamanda müzeler, turlar ve diğer ziyaret çekim merkezlerini de kullanmaktadır —“Kültür Mirası Haftası” belirgin sayıda Bath ve Kuzey Batı Somerset sakinini etkileyerek, oldukça popüler hale gelmiştir	Hedef 7: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı statüsünün, yerel halkın kültürel ve ekonomik aktivitelerini zenginleştirmek ve alanın değerleri ile statüsünün getireceği fırsatlar konusunda toplumun bilincini artırarak Dünya Mirası Alanı ile ilgili destek sağlamak.	Eylem 25: Dünya Mirası Alanının devam eden yönetimine yerel halk ve grupların katılabileceği, etkili harekete geçirme zeminini kurmak ve uygulamak.	WHSC COUNCIL	Kısa-vadeli
	Hedef 26: Bath Şehri Dünya Mirası Alanı'nın anlaşılmasını sağlamak ve bu anlamın alanın tüm değerlerinin kapsamlı bir görünüşünü ve yönetiminde içerdiği tüm konuları sunarak herkes tarafından erişilebilecek bir yorum olmasını sağlamak.	Eylem 26: "Dünya Mirası"nın anlamının, etkilerinin ve Dünya Mirası Statüsünün faydalarının altını çizmek ve katılımı teşvik etmek için bilinci artırma kampanyası düzenlemek.	WHSC COUNCIL	Kısa-vadeli Devam eden
	Hedef 45: Mümkün oldukça ziyaretçi hizmetlerinden yerel halkın da faydalanması ve yerel halkın gereksinimleri ile dengeli olarak sürdürülebilir ve duyarlı bir şekilde yönetilmesini sağlamak.	Eylem 124: Ziyaretçiler için daha geniş kapasiteye ulaşmak ve alanın genel olarak anlaşılmasını arttırmak için Bath Şehri Dünya Miras Alanı ve çevresindeki ziyaretçilerin daha geniş alana yayılmasını teşvik etmek.	COUNCIL BTP	Orta vadeli

Uygulamadan sorumlu temsilciler aşağıda görülmektedir:

- DCMS Department for Culture, Media and Sport
- SG Steering Group
- COUNCIL Bath & North East Somerset Council

- WHSC World Heritage Site Co-ordinator
- WHS World Heritage Site/s
- WH World Heritage
- EH English Heritage
- UNESCO United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
- MOH Maintain our Heritage
- BTP Bath Tourism Plus

4.3 Bölüm Değerlendirmesi

İncelenmek üzere Durham Katedrali ve Kalesi Yönetim Planı ve Bath Şehri Yönetim Planı'nın seçilmesinin sebebi farklı karakterde iki alan için hazırlanan başarılı yönetim planı örnekleri olmaları ve ayrıca yönetim planı uygulama sürecinde de başarılı olmalarıdır. Her iki alanda “Dünya Mirası Alanı” olup, yönetim planlarının ortak amaçları Dünya Mirası Alanındaki değerlerin ve alanın bütünüünün korunması ve geliştirilmesi olarak belirlenmiştir. Her iki yönetim planında da alanın çağdaş koruma yaklaşımı ile planlandığı görülmektedir.

Her iki yönetim planı örneği de üçüncü bölümde belirlenen Yönetim Planı İçeriği dikkate alınarak belli bir sistem içinde incelenmiştir. Üç aşama halinde ele alınan planların evreleri tanımlama, değerlendirme ve uygulama olarak belirlenmiştir. Alanlar farklı karakteristik özelliklere sahip olsalar da bunun Yönetim Planı Hazırlanma sürecini etkilemediği görülmektedir. Durham ve Bath Yönetim Planları hazırlama süreçleri:

- Alanın Tanımlanması ve Kültürel Değer ve Öneminin Belirlenmesi
- Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi
- Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme aşamalarını takip etmiştir. Her iki yönetim planının da son bölümünde Eylem Programları hazırlandığı ve uygulama süreci ve süreçte yer alacak temsilcilerin eylem programı ile belirlendiği görülmüştür.

5. TARİHİ YARIMADA YÖNETİM PLANI ÖNERİSİ

“Tarihi Yarımada Yönetim Planı Önerisi”, Türkiye’de konu ile ilgili tek yasal düzenleme olan, 2004 yılında yayınlanan, 5226 sayılı “Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ve 2005 yılında yayınlanan “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” dikkate alınarak, tezin üçüncü bölümünde incelenen örnekler ve önerilen yönetim planı hazırlama aşamaları doğrultusunda hazırlanmıştır.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı önerisinin giriş bölümünde, alanın Dünya Mirası statüsü, ilgili kanun ve yönetmeliklerle belirlenen yönetim planı hazırlık aşamaları ve bu aşamalarda yer alacak yönetsel yapılar tanımlanmıştır.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı’nda belirlenen amaç ve hedefler doğrultusunda ilk olarak alan tanımlanmış ve Tarihi Yarımada’nın durumu ve önemi ortaya konulmuştur. Daha sonra yapılan analizler sonucunda, alanla ilgili temel konular değerlendirilip, bu konular altında yönetim hedefleri belirlenmiştir. Hedeflerin belirlenmesinin ardından uygulama aşamasında yer alacak eylemler ve iş programları oluşturulmuştur. Son olarak da izleme ve gözden geçirme aşamaları belirlenerek Tarihi Yarımada Yönetim Planı Önerisi hazırlanma süreci son bulmuştur.

5.1 Giriş

MÖ 1850’de kurulduğu bilinen İstanbul, üç imparatorluğa başkentlik etme özelliğinin yanı sıra, her dönemde ekonomik merkez olma özelliğini de koruyan az sayıda şehirden biridir. Boğaz’ın stratejik konumu sebebiyle Balkanlar ve Anadolu, Karadeniz ve Akdeniz arasında köprü durumunda olan İstanbul 2000 yıldan fazla süredir, büyük politik, dini ve sanatsal olaylara ev sahipliği yapmaktadır (<http://whc.unesco.org/en/list/>).

İstanbul’un kuzeyde Haliç, doğuda İstanbul Boğazı ve güneyde Marmara Denizi ile çevrili kısmı günümüzde “Tarihi Yarımada” olarak adlandırılmaktadır. Avrupa ve Asya’yı birbirine bağlayan stratejik konumu ile tarihi boyunca kentte hüküm süren uygarlıkların ilk yerleşim yeri olarak öne çıkan Tarihi Yarımada, Roma, Bizans ve Osmanlı gibi büyük İmparatorlukların merkezi konumundadır (www.kultur.gov.tr).

Tarihi Yarımada’daki Dünya Mirası Listesinde yer alan dört alan Tablo 5.1’ de görülmektedir.

Tablo 5.1: Tarihi Yarımada’da Dünya Mirası Listesine Girmiş Alanlar

Alan
1. Arkeolojik Park
2. Süleymaniye Camii ve Koruma Alanı
3. Zeyrek Camii (Pantokrator Kilisesi) ve Koruma Alanı
4. İstanbul Surları

UNESCO tarafından Tarihi Yarımada’da yapılan düzenli incelemeler sonucunda, alanda yer alan değerlerin nüfus baskısı, endüstriyel kirlilik ve kontrolsüz kentleşme tehdidi altında olduğu belirlenmiştir. 1993 ve 1998 yılında hazırlanan raporlarda Ayasofya ve çevresi ile Zeyrek hakkında saptamalara yer verilmiştir. 1999 yılında deprem sonrası hazırlanan raporda ise, kültürel mirasın korunması ve onarım çalışmalarına katkı sağlanması, ayrıca Zeyrek’te yapılan çalışmaların tüm İstanbul için yürütülmesi ve yapılan hatalı restorasyonların düzeltilmesi talep edilmiş, Koruma Amaçlı İmar Planının hazırlanması gerektiği vurgulanmıştır. 2003 yılı raporunda ise,

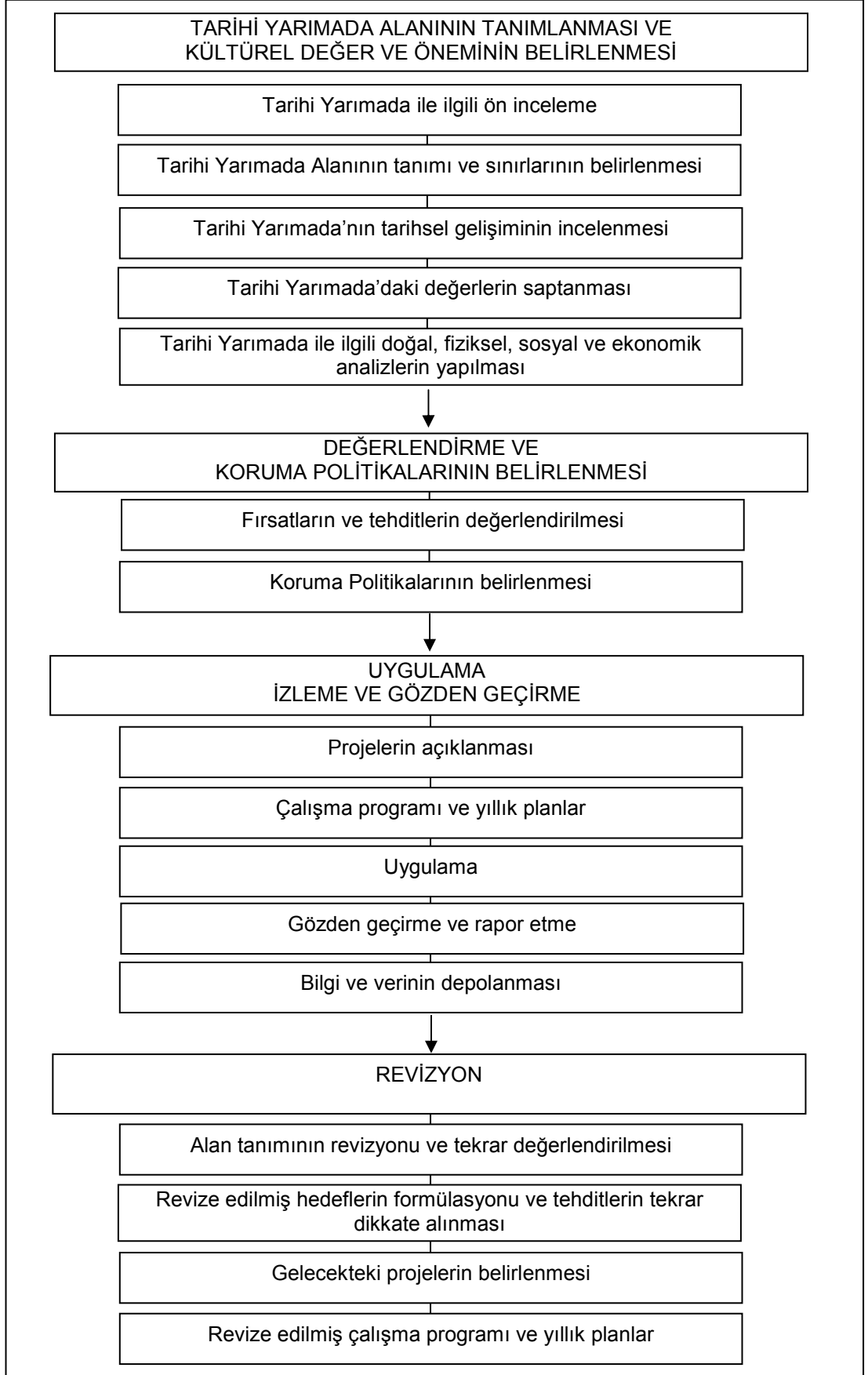
Koruma İmar Planının halen hazır olmadığına üzerinde durularak, Yenikapı'da planlanan metro çalışmalarının tarihi surlara etkisi irdelenmiştir. Raporda geçen başlıklar ile ilgili İstanbul'dan 1 Şubat 2004 tarihine kadar bir rapor istenmiştir (Gürkan, 2007).

2004 yılı raporunda ise, bakanlık bünyesinde UNESCO koordinasyon biriminin açılması, Marmaray ve Boğaz geçişi gibi planlanan faaliyetlerin etkilerinin incelenmesi talep edilmiştir. 2005 yılında yasaların, uygulama ve yönetmeliklerin, yerel idarelerin merkezi kaynakları kullanması konularına ve tarihi surlarla ilgili çalışmalara değinilmiştir.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan varlıkların, listede yer almalarına neden olan nitelikleri bozulursa, ya da aday gösterilirken, karşı karşıya oldukları tehlikeler için adaylık dosyasında önerilen önlemler öngörülen zamanda alınamaz ise listeden çıkarılacakları belirtmektedir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2004). İstanbul'un Dünya Tehlike Altındaki Miras Listesine alınması, 1 Şubat 2008 tarihinde İstanbul'dan istenen rapor sonrasında netlik kazanacaktır.

Alan yönetimi sürecinde yer alan kavramları açıklığa kavuşturmak ve yasal bir zemine oturtmak amacıyla 2004 yılında çıkarılan 5226 sayılı "Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ve 2005 yılında yayınlanan "Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" konu ile ilgili birtakım yasal düzenlemeler getirmiştir.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı hazırlık süreci, tezin üçüncü bölümünde incelenen "Dünya Mirası Alanlarının Yönetimi" çalışmasında yer alan yönetim planı hazırlık süreci dikkate alınarak, belirlenen "Yönetim Planı Evreleri" ne göre Şekil 5.1'deki gibi sıralanmaktadır.

Şekil 5.1.: Tarihi Yarımada Yönetim Planı Hazırlama Süreci

5.2 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Hazırlanma Amacı ve İlkeleri

Tarihi Yarımada Yönetim Planı hazırlanma amacı, Tarihi Yarımada içindeki evrensel değerlerin korunması, geliştirilmesi ve çağdaş koruma yaklaşımı ile ele alınan alanın, gelecek nesillere aktarılması için sürdürülebilir yönetiminin sağlanmasıdır.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı hazırlanması sırasında göz önünde bulundurulacak temel ilkeler:

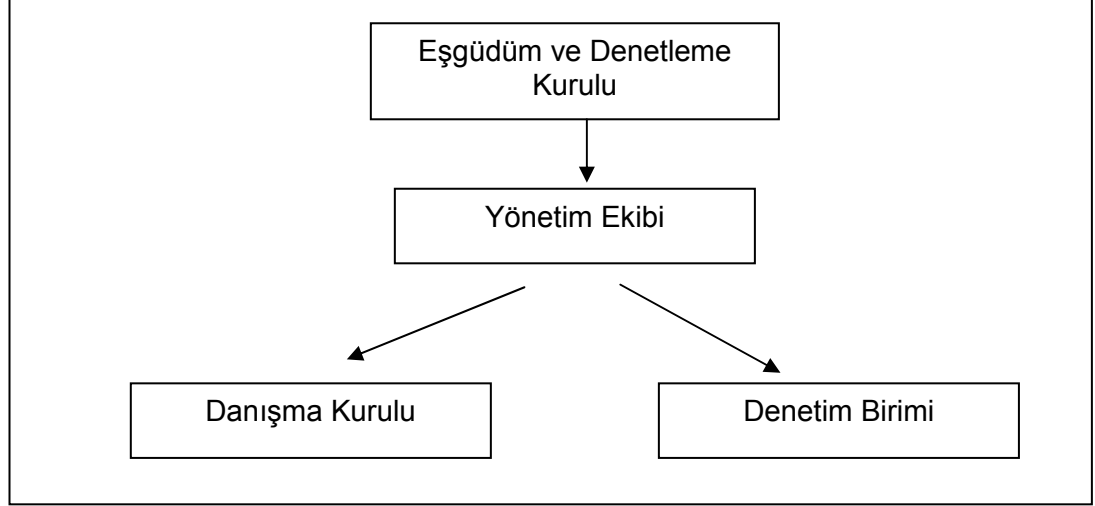
- Tarihi Yarımada'nın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması;
- Dünya Mirası Komitesini belirlediği ilkeler çerçevesinde Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın sınırlarının belirlenmesi ve alanın öneminin ortaya konulması;
- Tarihi Yarımada ve çevresinin karakteri ve ayırt edici özellikleriyle korunması;
- Tarihi Yarımada'nın geçirdiği tarihsel süreçler ortaya konularak, bu bilgilerin alanın kullanıcıları, ziyaretçileri ve yerel toplum dikkate alınarak gelecekteki kullanım için değerlendirilmesi;
- Alandaki doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilir koruma ve bakımında yol gösterici kılavuzların hazırlanması;
- Alanın kullanıcılarının alanın önemi hakkında bilgilendirilmesi;
- Sürdürülebilir turizm ve ziyaretçi memnuniyetinin artırılması;
- Tarihi Yarımada'nın korunması ve geliştirilmesi ile ilgili uygulanacak projeler için program geliştirilmesi;
- Alandaki değerlerin korunma ve geliştirilmesinde en etkin yol olan özgün kullanımlarının mümkün olduğunca sürdürülmesidir.

5.3 Tarihi Yarımada Yönetim Planı Organizasyon Yapısı

Hemen her ortam ve sektörde yaşanmakta olan yönetim, organizasyon ve planlama sorununun çözümü ancak birimler arasında eşgüdümün sağlanması ile çözülebilir. (Turgut, 2004). Tarihi Yarımada Yönetim Planı sürecinde de karşımıza çıkan öncelikli konu planın kimler tarafından hazırlanacağı, uygulanacağı ve denetleneceği sorunudur.

İlgili yasa ve yönetmeliklere göre Tarihi Yarımada Yönetim Planı hazırlama yetkisi İstanbul Büyükşehir Belediyesi'ndedir ve bu çalışmanın Kültür ve Turizm Bakanlığı ile eşgüdüm içinde yürütülmesi gerekmektedir. Yönetim planı taslağı, yetkili idare

olan İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından atanan bir başkan ve alanın niteliğine bağlı olarak belirlenen farklı meslek gruplarından uzmanlar ve danışmanlardan oluşturulacak ekip tarafından hazırlanması gerekir. Tarihi Yarımada Alan Yönetimi ekibinin dışında ilgili yönetmelik uyarınca Danışman Kurulu, Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu, Denetim Birimi Kurulması gerekir (Şekil 5.2).

Şekil 5.2: Tarihi Yarımada Yönetim Planı Organizasyon Şeması

5.3.1.1 Tarihi Yarımada Alan Başkanı ve Yönetim Ekibi

Tarihi Yarımada Alan Yönetimi Ekibi, alanda yer alan yerel ve merkezi yönetimin temsilcileri yanında üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümleri mezunu uzmanlardan oluşur. Alanın niteliği dikkate alınarak ekibe sosyolog, tarihçi, ekonomist ve turizm işletmecisi de dahil edilebilir. Yönetim Ekibi'ne İBB tarafından atanan bir "Alan Başkanı" başkanlık eder.

Alan başkanının görevleri (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik):

1. Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için İBB ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,
2. Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,
3. Tarihi Yarımada'nın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını İBB ile birlikte hazırlamak,
4. Tarihi Yarımada'nın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak,

5. Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamaktır.

Yönetmelikte sıralanan bu görevleri Alan Başkanı'nın Yönetim Ekibi ile birlikte yapması Yönetim Planının sürekliliği ve verimliliği açısından önemlidir.

5.3.1.2 Tarihi Yarımada Danışma Kurulu

Tarihi Yarımada Danışma Kurulu'nun görevi, Yönetim Planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmaktır (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik). Danışma kurulu üyeleri alan başkanı ve mülk sahipleri, meslek odaları, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin şehir planlama, mimarlık, restorasyon, arkeoloji ve sosyoloji bölümlerinden gelen temsilcileri arasından İBB tarafından seçilen 5 üyeden oluşur. Danışma Kurulu başkanını kendi içinden seçer. Danışma kurulu üyelerinin kendi dallarında uzman ve Tarihi Yarımada ile ilgili donanımlı kişilerden seçilmesi Yönetim Planı hazırlık süreci açısından önemlidir.

5.3.1.3 Tarihi Yarımada Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu

Yönetim Planı içinde aktif rol üstlenen bir diğer grup da "Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu"dur. Eşgüdüm ve denetleme kurulu Tarihi Yarımada Yönetim Planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylamak ve planın uygulanmasını denetlemekle görevlidir (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

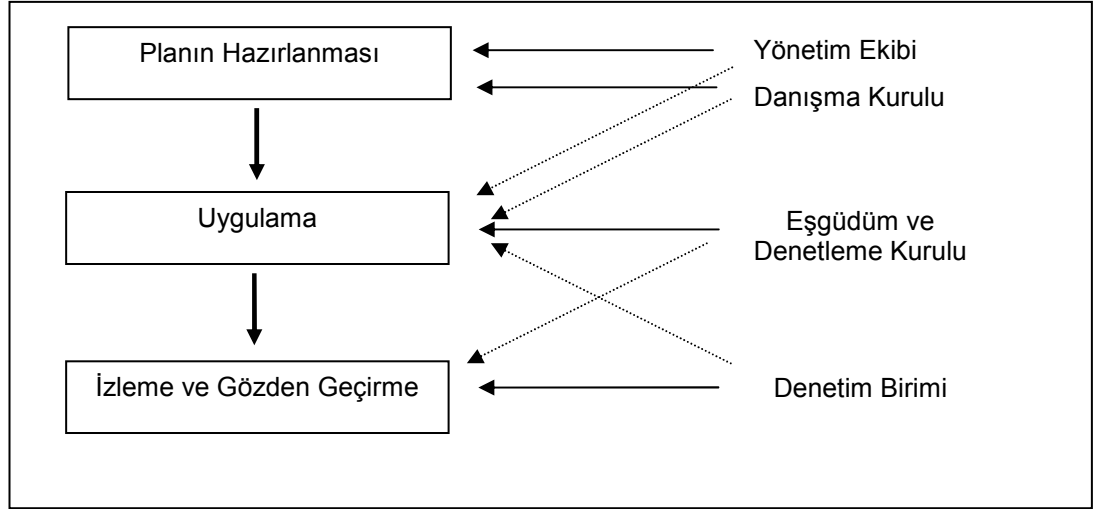
Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan Kültür ve Turizm Bakanlığı, İBB, Fatih ve Eminönü İlçe Belediyeleri'nden birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur. Alan yönetimi başkanı, aynı zamanda eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır.

5.3.1.4 Tarihi Yarımada Denetim Birimi

Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla kurulan "Denetim Birimi'nin görevi, yönetim planlarının uygulanmasını denetlemektir. Ayrıca yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapmak ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunmak da Denetim Birimi'nin görevleri dahilindedir (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

Denetim birimi, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından İBB tarafından görevlendirilen üyelerden oluşur.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın hazırlanması, uygulanması, izleme ve gözden geçirilmesi aşamasında yer alacak birimlerin ilişkileri Şekil 5.3'de görülmektedir.

Şekil 5.3: Tarihi Yarımada Organizasyon Yapısının Yönetim Planı Sürecindeki Yeri

Tarihi Yarımada Yönetim Planı belirlenen amaç ve temel alınan ilkeler doğrultusunda Şekil 5.4' de yer alan yönetim planı içeriği takip edilerek hazırlanmıştır. Yönetim Planı süreci içinde organizasyon yapılarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

TARİHİ YARIMADA YÖNETİM PLANI

ÖNSÖZ

1. BÖLÜM: TARİHİ YARIMADA ALANININ TANIMLANMASI

- 1.1. Tarihi Yarımada'nın Konumu ve Sınırları
- 1.2. Tarihi Yarımada'nın Tarihsel Gelişimi
- 1.3. Tarihi Yarımada'da Yapılmış Planlama Çalışmaları
- 1.4. Tarihi Yarımada'nın Mevcut Koruma Statüsü
- 1.5. Tarihi Yarımada'da Yer Alan Kültürel Değerlerin Belirlenmesi
- 1.6. Tarihi Yarımada ile İlgili Doğal, Fiziksel ve Sosyo-Ekonomik Yapı Analizler
 - 1.5.1. Doğal Yapı Analizleri
 - 1.5.2. Fiziksel Yapı Analizleri
 - 1.5.3. Sosyal ve Ekonomik Yapı Analizleri

2. BÖLÜM: DEĞERLENDİRME VE KORUMA POLİTİKALARININ BELİRLENMESİ

- 2.1. Tarihi Yarımada Alanının Değerlendirilmesi
- 2.3. Koruma Politikalarının Belirlenmesi

3. BÖLÜM: UYGULAMA

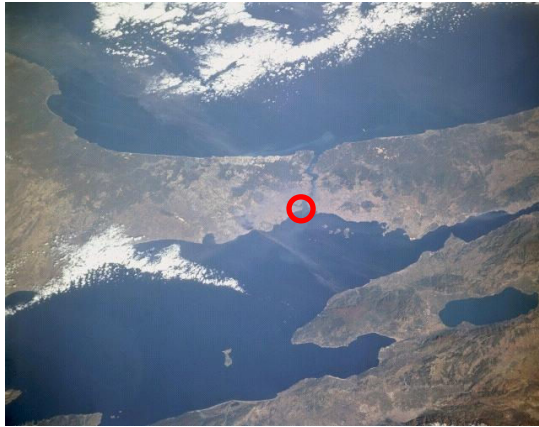
- 3.1. Projeler
- 3.2. Eylem ve İş Programları
- 3.3. İş Maliyetleri ve Evrenlenmesi

Şekil 5.4: Tarihi Yarımada Yönetim Planı İçeriği

5.4 Alanın Tanımlanması

5.4.1 Konum ve Sınırlar

Planlama alanı olarak belirlenen Tarihi Yarımada, İstanbul' un Fatih ve Eminönü ilçelerinden oluşmakta ve Çatalca Yarımadasının güneydoğu ucunda yer almaktadır. Tarihi Yarımada'nın kuzeyinde Haliç ve Beyoğlu, doğusunda İstanbul Boğazı, güneyinde Marmara Denizi, batısında ise Zeytinburnu, Bayrampaşa ve Eyüp ilçeleri bulunmaktadır. Tarihi Yarımada'nın İstanbul içindeki konumu Şekil 5.5'de yer alan uydu fotoğrafında ve Şekil 5.6' te görülmektedir.

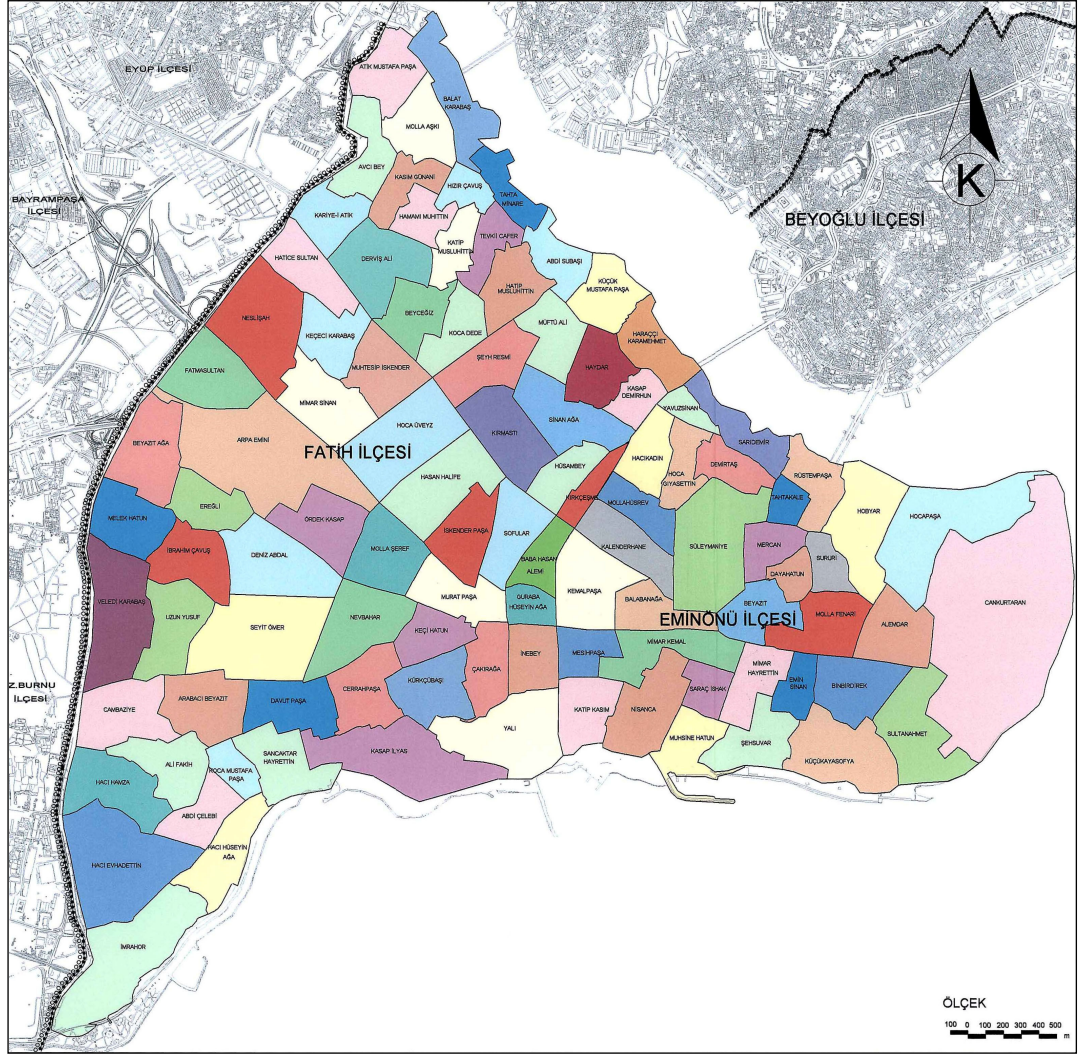
Şekil 5.5:: Uydu Görüntüsü
(www.turksatonline.com)

Şekil 5.6: İstanbul İçindeki Konumu
(PİM, 2003)

Tarihi Yarımada (Sur içi) toplam 1562 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Toplam 511 hektarlık alanı olan Eminönü İlçesi'nin içinde 33 mahalle yer almakta ve Yarımada'nın doğusunda bulunmaktadır. Eminönü İlçesi, Haliç, İstanbul Boğazı, Marmara Denizi ve Fatih İlçesi ile sınırlı bir alanda yer almaktadır. Fatih ilçesi ise toplam 1051 hektarlık alanı kapsamaktadır. Fatih İlçe sınırlarında ise 69 mahalle bulunmakta ve Eyüp, Zeytinburnu, Eminönü ilçeleri, Marmara Denizi ve Haliç ile çevrelenmektedir. Şekil 5.7'de Tarihi Yarımada içinde yer alan mahalleler ve alanın sınırları görülmektedir. İstanbul il sınırları içinde merkezi konumda bulunan Tarihi Yarımada ulaşım güzergahları açısından da şehrin odak noktasında yer almaktadır.

İstanbul'un doğal ve fiziksel özellikleri sebebiyle, Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda "Tampon Bölge" nin sınırlarının belirlenmesi oldukça güçtür. Bu sebeple Tarihi Yarımada Yönetim Planı hazırlanırken İstanbul' un tüm tarihi dokusu dikkate alınıp, yönetim planının, Haliç ve çevresi, Galata, Beyoğlu, Haydarpaşa ve Boğaziçi silüetine etkisi göz önünde bulundurulmuştur.

Şekil.5.7: Tarihi Yarımada' da Yer Alan Mahalleler (PİM,2003)

5.4.2 Tarihsel Gelişim

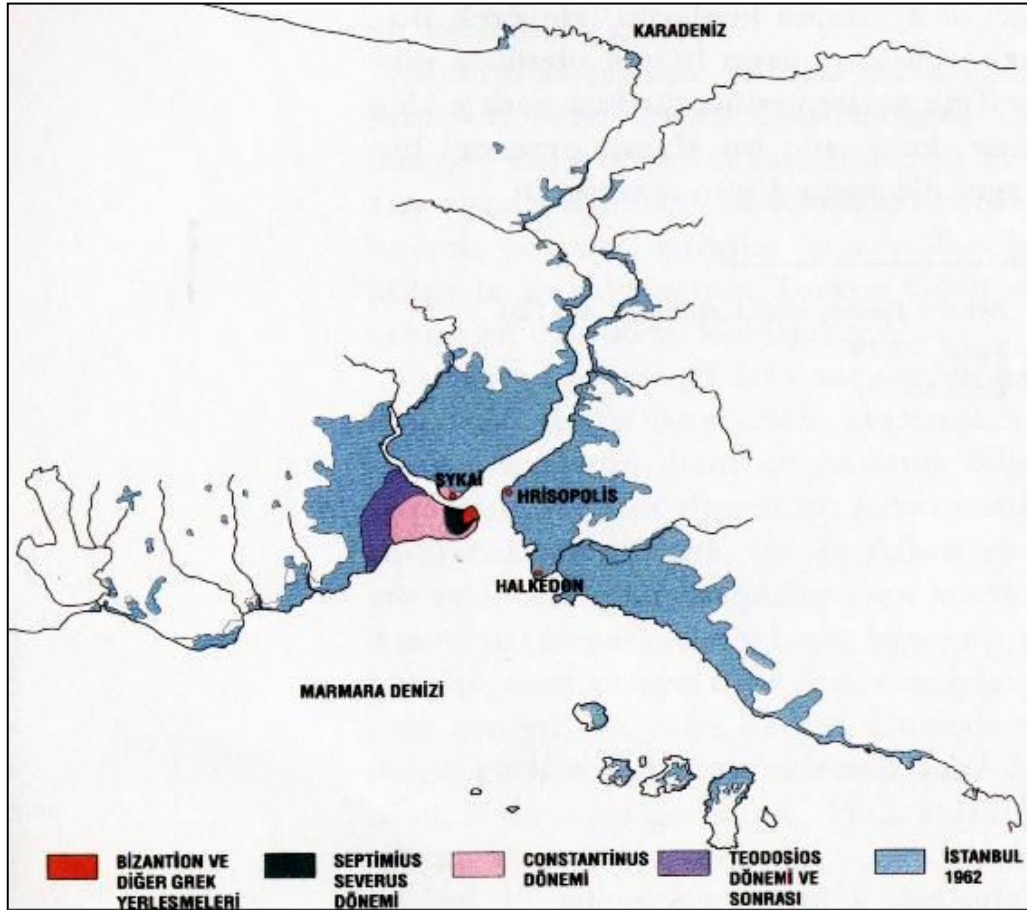
5.4.2.1 İlk Yerleşmeler

İstanbul içinde ve çevresinde yapılan kazılarda Paleolitik Çağ'a ait izlere rastlanmıştır, İÖ 3. binyıldan ilk Trak istilasına kadar ise başka bir yerleşime rastlanmamıştır. İÖ 1. binyıla gelindiğinde Traklar, Frigler ve Britanyalıların Avrupa'nın ve Asya'nın en ucundaki Boğaz' da yerleştikleri bilinmektedir (Kuban, 1996). İÖ 8. ya da 7. yüzyıllarda ise Megaralılar, tekneleriyle Ege ve Marmara Kıyılarını takip ederek Boğaz' a kadar ulaşmış ve muhtemelen bir Trak yerleşmesinin üstüne yerleşmişlerdir.

5.4.2.2 Byzantion Dönemi

Byzantion'lu Dionisios' a göre kent İÖ 695' te kurulmuştur. İÖ 5. Yüzyılda şehirde zengin ticari aktivite görülürken,. İÖ 4.yüzyılda şehir ve çevresi kuşatmalardan büyük hasar görmüş fakat tüm hasarlara rağmen balıkçılık ve bereketli toprakları sayesinde kısa sürede kendini toparlamıştır. Tüm bu dönemlerde şehri ayakta tutanın, Kuzey Karadeniz' den Mısır'a uzanan deniz ticareti ile Anadolu ve Güneydoğu Avrupa arasında sürdürdüğü kara ticareti olduğu belirtilmektedir (Kuban, 1996).

Roma İmparatoru Septimus Severus tarafından kuşatılan Bizantion, İS 196' da yıkılmıştır. Bu tarihten sonra Severus tarafından şehirde yeniden yapılanma hareketi başlatılmıştır. Kent surları genişletilmiş, onarılmış ve bir dizi yeni yapı inşa edilmiştir. 2. yüzyılda kente Hristiyanlığın girdiği belirtilmektedir.

Şekil.5.8: Byzantion ve Konstantinopolis'in Gelişimi (Kuban, 1996)

5.4.2.3 Constantin Dönemi

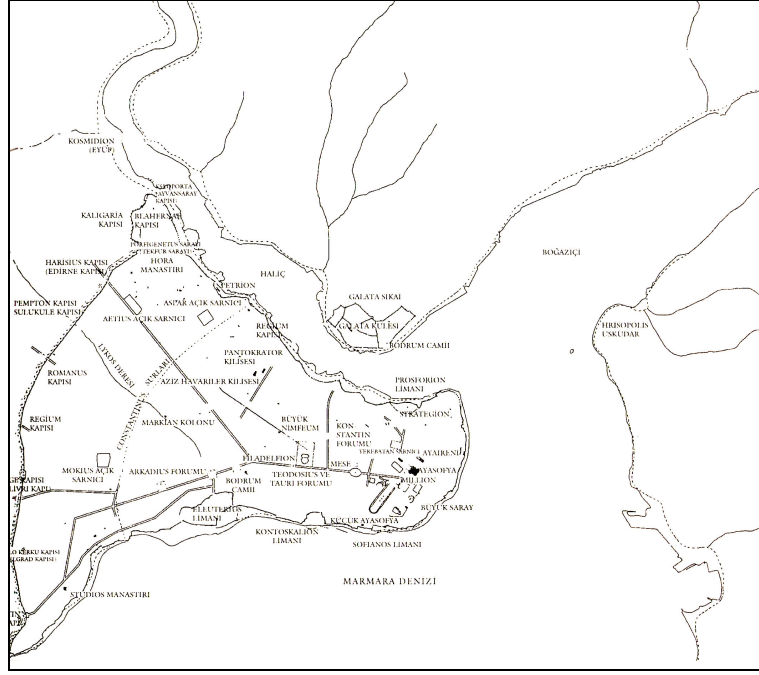
Constantin'un kenti Konstantinopolis'in kurulmasıyla Roma İmparatorluğu resmen olmasa da fiilen doğu ve batı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu dönemden sonra Batı Roma İmparatorluğu'nun başkenti Roma iken, Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis olarak anılmaya başlamıştır. Bu ayrılık Teodosius tarafından resmileştirilmiş (379-395) ve bu tarihten 7. yüzyıla kadar asıl güç merkezi Doğu'da kalmıştır. Şehrin büyük ölçüde şekillenmesi bu dönemde Constantin Surları'nın çizgisiyle yerleşim alanının doğal sınırlarının belirlenmesi sonucu oluşmuştur.

II.Theodosius (408-450) devrinde şehrin sınırlarını daha da genişletmek gereği duyulmuştur. Bunun için de Tarihi Yarımada'nın daha batısında yeni bir kara tarafı suru yapılmasına karar verilmişti. Sonraları bu surların kuzey-batı köşesi daha geç devirlerin Bizans İmparatorları tarafından değiştirilerek, surların dışında kalan Blakhernai Mahallesini de içeri alacak biçimde yeni sur duvarları yapılmıştır. Bu biçimi ile kara tarafı surları Marmara'dan Haliç'e kadar 6670 metre uzunluğa sahiptir.

Fransız tarihçi Rambaud Konstantinopolis'te üç tane mucize olduğunu belirtmiş, bunları: Tanrının Ayasofya'sı, İmparator' un altın Triklinium'u (Sarayın büyük salonu) ve halkın Hippodrom'u olarak sıralamıştır. Hipodrom Konstantinopolis halkı için, 60-100 bin kişi alabilen bir toplumsal buluşma, politika ve eğlence alanı olmuştur. Bu sebepten Hipodrom kentin törensel ve toplumsal yaşamında büyük rol oynamıştır (Kuban,1996).

Bizans'ın politik bakımdan sonu olarak kabul edilen XIV. yüzyılın ortalarında, imparatorluğun başkenti güçlü surların arkasında yaşamaya başlamıştır ve XIV. yüzyılın ikinci yarısında Bizans İmparatorluğu Konstantinopolis topraklarıyla sınırlanacak kadar küçülmüştür. Haçlı yönetimi altında yarım yüzyıl umursamazlıkla talan edilen kent harabeye dönüşmüştür.

Bizans'ın kesin çöküşünden yaklaşık bir yüzyıl önce Türkler Üsküdar'a kadar gelmiş, Boğaz geçişini kontrol altına almak için XIV.yüzyıl sonlarında Anadolu Hisarı yapılmıştır, daha sonra Fatih II. Mehmet 1452'de Anadolu Hisarı'nın karşısına Rumeli Hisarını inşa ettirmiştir. Bizans'ın kesin sonu olan 1453'de ise Osmanlılar şehri kara tarafından kuşatmıştır. Şehir 29 Mayıs 1453'de Osmanlılar'ın eline geçtiğinde hemen hemen boşalmış ve harabe görünümlü bir Ortaçağ şehri durumuna gelmiştir.

Şekil.5.9: Konstantinopolis Planı 450 – 1453 (Kuban, 1996)

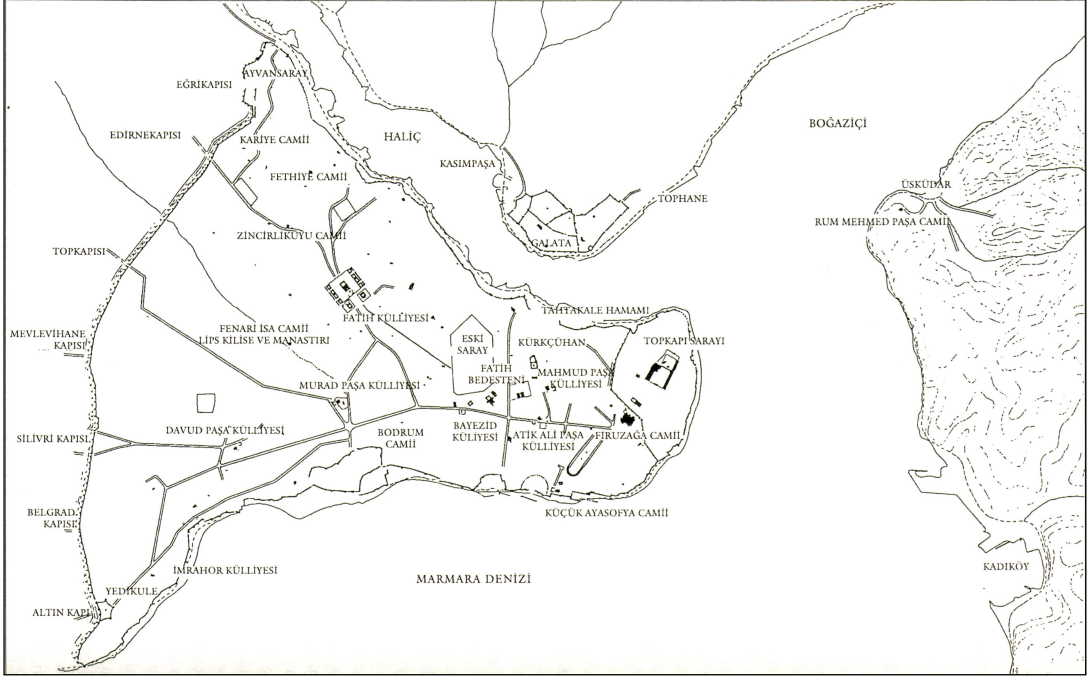
5.4.2.4 Osmanlı Dönemi

Fetihten sonra kentin hem fiziksel hem de toplumsal olarak hızla eski haline dönmesi için kentte yeni bir iskan hareketi başlatılmıştır. İlk olarak yeni başkentin nüfusunun artması için İmparatorluğun her yanından getirilen insanlar yoğun olarak sur içine, Haliç kıyılarına ve yamaçlarına yerleştirilmiştir. Fethi izleyen ilk 25 yılda şehre sonradan yerleşenlerin sayısı 60.000-80.000 kişiye ulaşmıştır.

İstanbul'un fethi ile ilk olarak şehrin en büyük kilisesi Ayasofya Fatih Sultan Mehmet Vakfı olarak camiye çevrilmiş ayrıca bazı büyük manastırlar da ilk ihtiyaçları karşılamak üzere barınak olarak kullanılmıştır. Şehirdeki en önemli değişikliklerden biri de ilk imparatorların mezarlarının bulunduğu Havariler Kilisesinin harabesinin ortadan kaldırılarak, burada şehre vurulan ilk Türk damgasını teşkil eden Fatih Külliyesinin 1463–1470 yılları arasında yapılması olmuştur. Fatih surları tamir ettirilerek Altıncıkapı'nın iç tarafına eklenen burçlu bir duvarla bu bölge bir iç kale (Yedikule Hisarı) biçimine sokulmuştur. Aynı dönemde yeni saray inşaatına başlanmıştır. Hemen gözden düşen birinci saraydan sonra ikinci saray için şehrin böyle bir yerleşmeye en uygun yeri seçilerek, Yarımada'nın ucu, Sur-u Sultani denilen bir duvarla bölünmek suretiyle ayrılmış, Yeni Saray (Saray-ı Cedid) adı verilen kompleksin temeli burada atılmıştır.

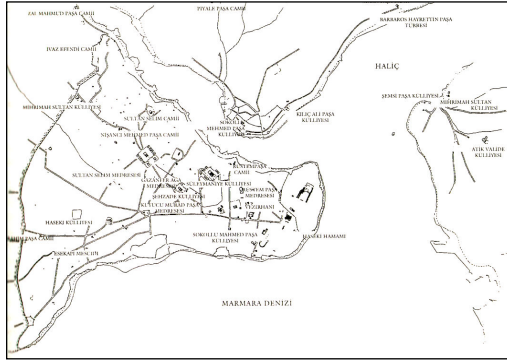
II. Mehmet Döneminde Türk hayatı içinde önemli bir yeri olan hamamlar, çarşılar, hanlar ile 15 büyük ve 8 küçük kubbeli bir bedesten yapılmıştır. İç kale şeklinde

düşünülen bedesten, o dönemde bütün ticaret bölgesinin merkezini oluşturmaktadır. Zamanla bedestenin içinde yer alan sokaklar çeşitli dükkanlarla dolmuş ve bugünkü Kapalıçarşı oluşmuştur.

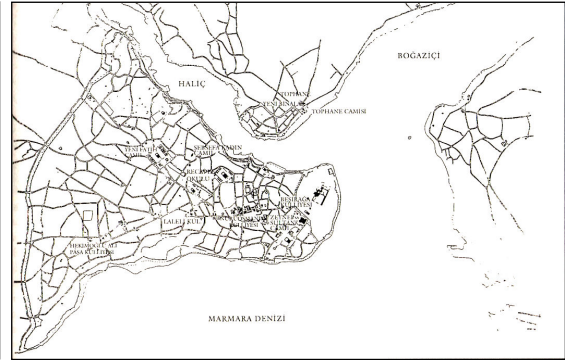

Şekil.5.10: Fetih Sonrası Yarımada Planı 1453 – 1520 (Kuban, 1996)

Kanuni Sultan Süleyman döneminde ise Mimar Sinan tarafından 1520–1566 yılları arasında tamamlanan Süleymaniye Camii ve Külliyesi şehir hayatı için önemli bir sosyal ve kültürel tesis olmuştur.

Şekil 5.11: 1520 – 1603 Arası (1996)

Şekil 5.12: 1730 – 1789 Arası (Kuban, 1996)

Şehrin Theodosius surlarından taşması ve Beyoğlu taraflarına yayılması Haliç üzerindeki geçişin yüzyıllardır olduğu gibi artık kayıklarla yapılamayacağını belli

etmiş, ilk köprü Azapkapı ile Unkapanı arasında II. Mahmut devrinde kurularak 1836'da açılmıştır. Karaköy-Eminönü arasında da 1845'de Bezm-i Alem Valide Sultan tarafından Valide veya Cısr-i Cedid denilen köprü açılmıştır. Sonraları her iki köprü de defalarca yenilenmiştir.

19. yüzyıl boyunca kentin fiziksel dokusunun değişimine en büyük etkenlerden biri de yangınlar olmuştur. Çıkan yangınlar zamanla kentin ahşap mimarisini yok etmeye, yol dokusunu değiştirmeye başlamıştır. Ahşap binalar yerini kagir binalara bırakırken, topografyaya uyumlu sokak dokusu, ızgara sistemine dönmeye başlamıştır (Kuban,1996).

5.4.2.5 Cumhuriyet Dönemi

2500 yıldan fazla ayakta kalan kent, Kurtuluş Savaşı sonrası tarihsel konumunu yitirmiş ve I. Ve II. Dünya Savaşları arası bekleme dönemine girmişti. Bu dönemde İstanbul'un bütünüyle çökmemesinin sebepleri başında ise liman olarak uluslararası ticaretteki öneminin yanında kültür ve uygarlık merkezi olması gösterilmektedir.

Kuban, İstanbul' un tarihsel gelişiminde Cumhuriyet Dönemini II. Dünya Savaşı Öncesi ve sonrası olarak iki dönemde incelemektedir ve Cumhuriyet' in kuruluşundan II. Dünya Savaşı'na kadar geçen evreyi 'Kuruluş Evresi' olarak nitelendirmektedir. Bu dönemde 1930'lara kadar yapılan tüm çalışmalar sokakların iyileştirilmesi, küçük parkların yapılması ve tramvay yollarının iyileştirilmesi olarak özetlenmektedir.

1930'lara gelindiğinde planlama girişimlerinin başladığı görülmektedir. İlk olarak yapılan plan olan Elgötz Planı'nın önerileri kentin sonraki gelişiminde etkili olmuştur. Elgötz'ün geleceğe dönük düşünceleri kısıtlı olmasına karşın kentin tarihsel kısımları ile ilgili aldığı kararlar oldukça önemli olarak nitelendirilmektedir. Elgötz Raporunda Tarihi Yarımada içinde bir takım kararlar alınmış, endüstrinin sur içinden çıkarılması önerilmiştir.

Daha sonra 1936' da İstanbul'a davet edilen Fransız mimar Henri Prost'un İstanbul Planının yaklaşık 20 yıl kadar gündemde kalmıştır. Prost'un özellikle Tarihi Yarımada ile ilgili aldığı kararlardan bazıları günümüze kadar ulaşmıştır. Prost' da Elgötz gibi kentin tarihsel geçmişini korumaya çalışmıştır. Bu anlamda Antik ve Bizans dönemlerini ön plana çıkarmış ve Ayasofya-Büyük Sara –Hipodrom bölgesini Arkeolojik Sit Alanı olarak belirlemiştir. Prost' un aldığı önemli kararlardan biri de sur içinde kat sınırlaması getirerek kentin silüetini büyük ölçüde korumuş olmasıdır. Prost' un kararlarının en olumsuzunu ise şehri işlevsel bölgelere ayırıp, ağır

sanayiye Haliç'te toplama önerisi olarak gösterilmektedir. Bu öneri Haliç' in kirlenmesine ve eski kentin zarar görmesine yol açmıştır.

Prost planında da görülen İstanbul' un gelişmesinde hala daha tarihsel kent sınırları içine ağırlık verilmiş olması ve geleceğe dönük önemli kararlar alınamamış olmasıdır (Kuban,1996).

Şekil 5.13: 1923 – 1950 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996)

5.4.2.6 1950 sonrası

1900'lerin başında 1 milyon olan nüfus, 1927'de 690.000'e düşmüştür, 1935'de 740.000 ve 1945'de tekrar 900.000'e ulaşmıştır. 1950'li yıllarda kentleşmenin hızlanması ve büyük kentlere göçle yeni bir dönem başlamıştır. Bu dönemde şehirleşme de gecekondular ön plana çıkmaktadır. Aynı tarihte Menderes yönetiminin İstanbul'a büyük önem vermesi sonucunda, şehirde yoğun imar çalışmaları başlamıştır. Bu çalışmalar sırasında alınan yanlış kararlarla, şehrin diğer tarihi alanlarının yanında Tarihi Yarımada da büyük hasar görmüştür.

1963'ten itibaren planlı kalkınma döneminde dengeli kentleşmeyi gerçekleştirmek için dengeli yatırımları sağlamak, plan ilkesi olarak kabul edilmiştir. 1970–80 döneminde Merkezi İş Alanı (MİA) Eminönü'nde ve Aksaray'da Vatan ve Millet Caddeleri'nin üzerinde gelişmiştir. 1970'li yıllarda İstanbul'un geleneksel merkezinde tarihi doku içindeki dar sokakların, lastik taşıt trafiğinin getirdiği yüklü taşımaya elverişli olmaması, otopark yetersizliği yeni kurulan firmalar için önemli bir sorun olmuştur. Buna ek olarak kolay ve ucuz arazi bulabilme imkanı da MİA' nın alansal olarak yayılmasında oldukça etkili olmuştur. Geleneksel MİA' ya erişebilirliğin

giderek azalması merkezden belli uzaklıktaki alışveriş merkezlerinin kullanılmaya başlanmasına neden olmuştur.

1963–83 döneminde Tarihi Yarımada da merkez gelişiminin sürmesi, konut alanlarına baskı yapması, imalathane ve toptan ticaret gibi birimlerin Tarihi Yarımada’da ağırlıklı olarak yer alması, Yarımada içindeki konut alanlarında yaşayanların, merkeze dönüşüm sıkıntılarından etkilenmeleri ve yeni prestijli konut alanlarını tercih etmeleri ile birleşince, boşalan konut alanları iş bulmak için kente gelenlerin yerleşmek için tercih ettikleri bölgelere dönüşmüştür. Bu süreçte, Cankurtaran, Süleymaniye gibi konut alanları fonksiyonlarını sürdürmekle birlikte konut kullanıcısının profili değişmiş ve zamanla konut bölgeleri köhnemeye başlamıştır.

1984–1989 yıllarında Haliç uygulamasında, Yemiş İskelesi ve çevresi tamamen ortadan kaldırılmış, Zindan Han, Ahi Çelebi Cami, Değirmen Hanı ve küçük bir sur parçası dışında bütün kıyı yeşil alana dönüştürülmüştür (Kuban, 1996).

Günümüzde, Tarihi Yarımada toptan ticaret, perakende ticaret, kamu hizmetleri, bürolar, eğitim hizmetleri ve imalat fonksiyonunun yoğunluk kazandığı bir bölgedir. Yukarıda değinildiği gibi, mali ve finans yönetim birimlerinin yeni merkezlerinde yer alması ile bu fonksiyonun zaman içinde önemi azalmış bulunmaktadır. Bunların yanı sıra, sahip olduğu tarihi eserler ile arkeolojik kalıntılar ve doğal değerleri nedeniyle turizm merkezi niteliğindedir. Bu nedenle bu fonksiyonla ilgili, acenteler, otel, pansiyon gibi konaklama tesislerinin ve hizmet birimlerinin de özellikle Eminönü bölgesinde ağırlık kazandığı görülmektedir. Tarihi Yarımada, merkezi konumda bulunması, ulaşım kolaylıkları, tarihten gelen altyapı ve merkezi fonksiyonların burada yoğunluk kazanmış olması nedeniyle, İstanbul metropolünde halen tartışılmayacak kadar önemli bir merkezdir.

Şekil 5.14: 1950 – 1960 Arası Yarımada Planı (Kuban, 1996)

5.4.3 Alanda Yapılmış Planlama Çalışmaları

İstanbul'un planlama süreci Moltke tarafından 1836 – 1837 yıllarında, üzerinde çeşitli imar kararlarının da bulunduğu bir haritanın yapılması ile başlamıştır. Molke Planı'nı aşağıdaki planlar takip etmiştir:

Marie De Lavnay (1864),

Carl Ch.Lörcher (1922-1928),

Herman Elgötz (1933),

Alfred Agache (1933),

Jack H.Lambert (1933),

Henri Prost (1936),

Martin Wagner (1938),

Piccinato (1960)

1960 sonrasında yeni bir sürece girilmiştir. Bu tarihten sonra Türk plancıları tarafından yapılmış planlama çalışmaları görülmektedir.

1964 Tasdik Tarihli 1/5000 Ölçekli Sur İçi Nazım İmar Planı

Bu planda, Tarihi Yarımada'nın içinde bulunduğu ve daha önceden tasdikli bulunan mevzii imar planlarının birleştirilerek tek bir plan altında uygulanması ve konut alanlarının belirtilmesi amaçlanmıştır. Planda konut alanları, eski dokusunu muhafaza eden az yoğunluklu konut alanları ve yüksek yoğunlukta gelişen konut alanları olarak ikiye ayrılmıştır.

Planda, Haliç ve Marmara Sahil Şeridi protokol alanı olarak düzenlenmiş, Vatan ve Millet Caddelerinin etrafı gelişme alanları olarak gösterilmiş, ulaşım açısından ise yeni bir öneri getirilmemiştir. Mevcut doku korunarak, ulaşım ııııısal olarak Vatan ve Millet Caddeleri üzerinden sağlanmıştır.

Planda eski eserler için fonksiyonel kullanıma yönelik bir öneri getirilmemiş, ancak eserlerin aynen korunacağı belirtilmiştir.

1990 Tasdik Tarihli Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı ve Sonrası

Planın Amacı; "Tarihi Yarımada'nın eşsiz tarihi, kültürel ve doğal değerlerinin korunması ve yaşayan bir kentsel alan olarak, gelecekteki gelişmesinin, tarihi ve kültürel yönden var olan potansiyelini olumsuz yönde etkilemeyecek biçimde düzenlenerek, bu eşsiz yerin, İstanbul, Türkiye hatta dünya insanının yararına sunulması" olarak belirlenmiştir.

Plan, bu amacı genel olarak ortaya koyarken sorunun yalnızca "koruma" olmadığını, Tarihi Yarımada'nın yaşayan bir alan olarak da ele alınması ve buna göre düzenlenmesini gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca amaç ve koruma-geliştirme sürekliliğine ilişkin görüş çerçevesinde, Tarihi Yarımada için, içinde yer aldığı geniş çevre de gözetilerek, kentsel fonksiyonlar, ulaşım, görsel yapı-mekan düzenine ilişkin olarak bir dizi hedef saptanmıştır.

Buna göre Tarihi Yarımada bir merkezi iş alanı (MİA) olmaktan kurtarılarak, belirli bir yerleşik nüfus ile bütünleşen bir tarih, kültür, turizm, ticaret ve rekreasyon alanı olarak gelişmesi planlanmıştır.

1990 TT Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Mimarlar Odası ve bir grup İTÜ öğretim üyesinin plana itiraz dilekçesi vermesi ile iptal sürecine girmiştir.

1994 yılında alınan iptal kararından sonra, 1995 yılında İBB'nin karara tirazı sonucu iptal kararı bozulmuştur. Bu kararın devamında aynı yıl Tarihi Yarımada'nın tamamının sit alanı ilan edilmesi ile yürürlükteki planlar iptal olmuştur.

1995 yılının sonunda Geçiş Dönemi Yapılanma Koşulları belirlenmiş ve 1998 yılında İBB Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanan 1/5000 ölçekli teklif plan İBB Meclisine iletilmiştir. Teklif planı İmar Komisyonunda değerlendirme aşamasında iken yaşanan 17 Ağustos Marmara Depremi ile birlikte Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın genelgeleri doğrultusunda gözden geçirilen plan 2000 yılında tekrar meclise sunulmuştur.

2001 yılında Meclis teklif planı 1/1000 ve 1/5000 ölçekli planların birlikte hazırlanarak getirilmesi kararı ile PİM'ne tekrar iade etmiştir. Bu kararın ardından Fatih ve Eminönü Belediye Meclisleri 1/1000 ölçekli planların yapım işini İBB'ne devretme kararı almışlardır.

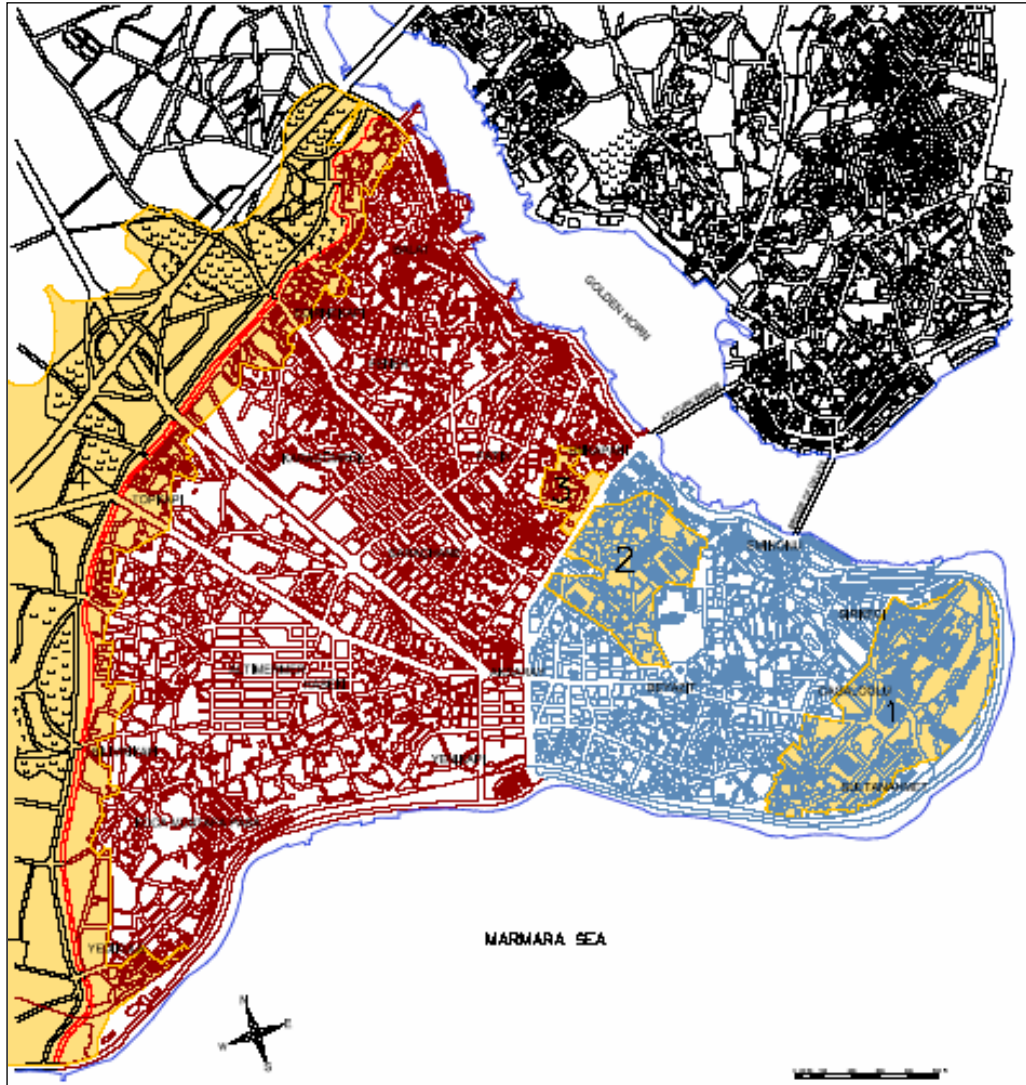
Son olarak 2002 yılında tamamlanan plan, yapılan itirazlar sonucu hala daha yürürlüğe girmemiştir. Planlama kararları açısından temel sakıncalar: ulaşım sistemi, katlı otoparklar ve yeraltı otoparkları, yeraltı yapı ve kalıntıları, konaklama tesisleri, Unkapanı Manifaturacılar Çarşısı, Topkapı İETT garajı alanı, metropoliten ölçekte hizmet veren fonksiyonlar, kamu kullanımı alanlarında yeni yapılaşmalar, yeni yapılarda irtifa, korunacak eski eserlerle ilgili uygulamalar, plan, proje ve yapılanma koşullarında taklitçi yaklaşım ve kayıp eski eser ihyası başlıkları altında toplanmaktadır.

5.4.4 Alanın Mevcut Koruma Statüsü

UNESCO'nun 17 Ekim – 21 Kasım 1972 tarihinde Paris'te gerçekleştirilen 16. Genel Konferansı, "Bütün insanlığın ortak mirası olarak kabul edilen evrensel değerlere sahip kültürel ve doğal sitleri dünyaya tanıtmak, toplumda söz konusu evrensel mirasa sahip çıkacak bilinci oluşturmak ve çeşitli sebeplerle bozulan, yok olan kültürel ve doğal değerlerin yaşatılması için gerekli işbirliğini sağlamak" amacı ile toplanmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda uluslararası bir sözleşme yapılmasına karar verilmiş ve 16 Kasım 1972'de "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Günümüze UNESCO Dünya Mirası Listesinde 138 ülkeden 644 kültürel, 162 doğal ve 24 karma alan bulunmaktadır (UNESCO, 2007).

Türkiye, bu sözleşmeyi 23 Mayıs 1982 tarihinde onaylamış ve 1983 yılında da Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla yürürlüğe girmiştir. Tarihi Yarımada ise 4 farklı bölge ile 12 Haziran 1985 UNESCO Dünya Miras Listesine girmiştir. Bu bölgeler:

- Sultanahmet Arkeolojik Park (1.Derece Arkeolojik Sit Alanı ve Kentsel Arkeolojik Sit Alanı) [Şekil No:1];
- Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı [Şekil No:2];
- Zeyrek Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı [Şekil No:3];
- İstanbul Kara Surları [Şekil No:4].

▪ **Şekil 5.15:** İstanbul Tarihi Yarımada Dünya Mirası Alanları
(<http://whc.unesco.org/en/list/>)

“Operational Guidelines”da Dünya Mirası listesine alınacak kültürel alanlar için altı tane kriter belirlenmiştir (UNESCO Dünya Mirası Merkezi, 2005). Kültürel varlığın belirlenen kriterlerden en az birine uyması ve özgün olması beklenirken, Tarih Yarımada bu kriterlerin 4 tanesini aynı anda sağlamaktadır. Bu kriterler ve Tarihi Yarımada için yapılan değerlendirmeler aşağıda görülmektedir (<http://whc.unesco.org>):

- “Yaratıcı insan dehasının ürünü olması”

Arkeolojik Park’da yer alan anıtlar, Ayasofya ve Sultan Ahmet Camii ayrı ayrı Bizans ve Osmanlı Klasik Dönemi dini mimarisinin doruk noktasını sunmaktadır. Topkapı Sarayı Osmanlı İmparatorluğu’nun sosyal düzenini yansıtan bireysel yapılarının mimari kalitesinin yanı sıra, onların bir araya gelişleriyle de eşsiz olan dört yüzyılı aşkın zaman önce inşa edilmiş muazzam yapılar topluluğudur. Pantokrator Manastırı Kiliseleri ve Chora, Bizans mimarisinin gelişmelerine tanıklık etmiş ve sonraki dönemlerde Bizans Rönesans’ı olarak adlandırılan fresk ve mozaik başyapıtlarına ev sahipliği yapmıştır. 16. yüzyılda Mimar Sinan tarafından inşa edilen ve Dünya Mirası Listesine Aday gösterilen alanlar arasına alınmış kompleks ve camiler; Osmanlı mimarisini Sinan’ın İstanbul’daki başyapıtı olan Süleymaniye Cami tarafından baskın şekilde öne çıkan Klasik Dönem’e taşıyan Kubbeli boşluklarla ilgili deneyleri olduğu kadar gelişmişlik düzeyini de yansıtmaktadır. Kara Surları estetik çekiciliği fonksiyonellikle birleştirilerek savunma mimarisinin üstün örneklerinden birini oluşturmaktadır.

- “Belli bir zaman diliminde veya kültürel mekanda, mimarının veya teknolojinin, anıtsal sanatların gelişiminde, şehirlerin planlanmasında veya peyzaj alanlarının yaratılmasında insani değerler arasındaki önemli etkileşimi göstermesi”

Değişik imparatorluklara başkentlik yapan İstanbul’da inşa edilen Bizans Kiliseleri ve Osmanlı Camileri her tür yapının evrimini gözler önüne sermektedir. Her iki başyapıt da başka yerlerde benzer mimari eserlerin örneklerini oluşturmuştur.

- “Kültürel bir gelenek veya yaşayan ya da kayıp bir uygarlığın tek veya en azından istisnai tanıklığını yapması”

Üç büyük imparatorluğun başkenti, üç dinin dönüşümünün tanığı ve sayısız uygarlığın üst üste çakıştığı İstanbul tarihi şehri bu sebepten dolayı başlı başına eşsizdir.

- “İnsanlık tarihinin bir veya birden fazla anlamlı dönemini temsil eden yapı tipinin ya da mimari veya peyzaj topluluğunun değerli bir örneğini sunması”

Süleymaniye, Zeyrek ve Kadırga'daki ahşap evlerin geleneksel mahalleleri 19. yy. İstanbul'unu karakterize eden ve hızla kaybolan bölgesel mimarinin örnekleridir., Geleneksel mimari stili, yapım metodu veya doğal çevrenin etkisi ya da geri dönüşü olmayan sosyo-kültürel ve ekonomik değişikliklerin etkisi, bu alanların var oluşlarını devam ettirebilmelerine yönelik tehditler oluşturmaktadır.

Sultanahmet Arkeolojik Parkı

Arkeolojik Park içinde yer alan anıtlar, Ayasofya ve Sultanahmet Cami, Bizans ve Osmanlı Dönemi dini mimarisinin başyapıtlarıdır.

Arkeolojik Park içinde yer alan anıtların başında yer alan Ayasofya, Bizans sanatının en büyük eseri olarak kabul edilir. Ayasofya'nın iç süslemelerinin ihtişamı, mimari ölçülerin bir kilise için alışılmamış büyüklükte oluşu ve hepsinin üstünde, orta mekanına hakim olan kubbenin yüksekliği ve çapının genişliği yapıldığı yıllardan itibaren hayranlık uyandırmıştır (İstanbul Ansiklopedisi, c.1, 1994).

Alanda yer alan Sultanahmet Külliyesi, 17. yy'ın başında Hipodrom'un güney ve doğu yönündeki alan üzerine inşa edilmiştir. Külliye cami ve hünkar kasrı, türbe, darülhadis medresesi, darülkurra, sıbyan mektebi, çeşme ve sebiller, darüşşifa, imaret, dükkanlar, hamam, kira odaları, evler ve mahzen olarak geniş bir programlanmıştır.

Alanda yer alan Topkapı Sarayı ise çeşitli dönemlerde, değişik sultanların emirleriyle yapılan ek yapılar ve yenilenmelerle görkemli bir boyut ve işlev çeşitliliği kazanmış ve bu görünümüyle Osmanlı devlet kurumlaşmasının da bir yansıması olmuştur. Osmanlı saray protokol ve hiyerarşisinin zamanla kazandığı görkem ve çok ünitelilik Topkapı Sarayı mimarisine de yansımıştır

Sultanahmet Cami'nin batısında kalan ve Divanyolu Caddesi'ne açılan uzun yeşil alan yapımına 196 yılında başlanan ve 324-337 yılları arasında bittiği kabul edilen Hipodrom meydanıdır. Hipodrom meydanı Roma döneminde başlayan özelliği ile kentin günlük yaşamında en görkemli ve hareketli mekanlardan biri olarak büyük önemi vardı. Bizans döneminde araba yarışları büyük önem kazanınca Hipodrom ve çevresinin önemi daha da artmıştır. Bizans Döneminde Büyük Saray'ın önemini yitmesi ve Blahernai Sarayı'nın ön plana çıkması ile Hipodrom Meydanı da eski önemini yitirmiştir. 1453 yılında kentin Osmanlı egemenliğine geçmesi ile Hipodrom ve çevresi Atmeydanı olarak anılmaya başladı ve önceki işlevine paralel saray düğünlerine, büyük merasimlere, ayaklanmalara ve kanlı olaylara sahne olmuştur

(İstanbul Ansiklopedisi, 1994). Şekil 5.16'da Sultanahmet Arkeolojik Park alanından bir görünüş yer almaktadır.

Şekil 5.16: Sultanahmet Arkeolojik Park Alanı (<http://praha.astro.cz/turecko>)

Süleymaniye Camii ve Çevresi Koruma Alanı

Süleymaniye Cami ve Külliyesi etrafında yer alan semt İstanbul'un üçüncü tepesi üzerine kurulmuş, 16. yy'ın ortalarından itibaren 1557 yılında tamamlanan Süleymaniye Külliyesinin adı ile anılmaya başlanmıştır. Semte adını ve özelliğini kazandıran yapılar kompleksi cami, mektepler, medreseler, darülhadis, darüşşifa, darülkurra, imaret, hamam, kervansaray-tabhane, arasta çarşı'dan oluşan Süleymaniye Külliyesidir. Türkler için Süleymaniye bir cam olmaktan çok kurumlaşmış bir sosyal düşünce, bütün bir tarihi özümseyen imge halini almıştır (İstanbul Ansiklopedisi,c.7, 1994).

20.yy'da, çevresindeki diğer semtler gibi giderek yoksullaşan semt eski görkemini yitirmiştir, ancak eğitim ve sağlık işlevlerinin yenilenerek sürdürülmesi ile şehirselleşen dokusu olarak 1950'lere kadar geleneksel yapısını koruyabilmiştir.

Eskiden tüccar evlerinin ve konaklarının yer aldığı semtin Haliç'e inen yamaçları günümüzde İstanbul'un en yoksul evlerinin ve sokaklarının bulunduğu alanlara dönüşmüştür. Süleymaniye Cami ve kompleksi şekil 5.17'de görülmektedir.

Şekil 5.17: Süleymaniye Camii (www.mkutup.gov.tr/osmanli)

Zeyrek Camii (Pantokrator) ve Çevresi Koruma Alanı

Fatih ilçesi'nde, şehrin dördüncü tepesi üzerinde ve eteklerinde yer alan Zeyrek semti adını Fatih Sultan Mehmet tarafından burada kurulan medresenin başmüderrisi Mola Zeyrek'ten almıştır.

Bizans'ın ilk dönemlerinde manastırların yer aldığı bir bölge olarak bilinen Zeyrek, denizden uzak konumu ve yamaç yerleşimi olması sebebi ile tarih boyunca konut yerleşim alanı ağırlıklı bir bölge olmuştur. Semtin merkezinde Haliç'e ve diğer kent dokusuna hakim bir tepede, setler üzerine inşa edilen Pantokrator Manastırı Kilisesi yer almaktadır. Orta Bizans döneminin sonlarında yapıldığı bilinen kilise birbirine bitişik üç yapıdan meydana gelmiştir. 1462-1470 yılları arasında Fatih Külliyesinin yapılması ile Pantokrator Kilisesi'de camiye dönüştürülmüştür (İstanbul Ansiklopedisi,c.7, 1994).

Alanın en önemli özelliği geleneksel mimari karakterini bugüne kadar korumuş olmasıdır. Çoğunlukla ahşap yapılardan oluşan mimari strüktürde yer alan konutların çoğu 1800-1840 yılları arasında inşa edilmiş olan sıra evlerdir. 1930'lu yıllardan sonra ahşap malzeme azlığı ve yangınlar sebebi ile kagir yapıların inşa edilmeye

başlanmıştır. Bu dönemden sonra inşa edilen konutların plan şemaları ve formları, malzeme ve yapım yöntemlerinin değişmesine rağmen 1940'lı yılların sonuna kadar orijinalliğini ve diğer ahşap dokuya uyumunu korumuştur. Şekil 5.18'de Zeyrek Cami görülürken, şekil 5.19'da Zeyrek'te yer alan ahşap sivil mimari örneklerinden biri yer almaktadır.

Şekil 5.18: Zeyrek Camii (Pantokrator)
(<http://www.ou.edu/class/ahi4263/byzslides>)

Şekil 5.19: Zeyrek'te Ahşap Mimari
(<http://k41.pbbase.com>)

İstanbul Kara Surları

Kara Surlarının inşaatına II Theodosios' un hükümdarlığının (408-450) ilk yıllarında yoğun bir hazırlık döneminden sonra başlanmıştır. İstanbul'u batıdan kuşatan ve günümüzde de ayakta olan kara surları üzerindeki anayolların şehir dışına çıkış noktalarına göre düzenlenen kapılar yer almaktadır. Esas sur, yaklaşık 4,80 m genişliğinde ve 11-14 m yüksekliğinde olup, 50-75 m aralıklarla dizilmiş burçlarla donatılmıştır (İstanbul Ansiklopedisi,c.7, 1994).

Geç antik dönemin en gelişmiş savunma yapısı olan kara surlarının, yaklaşık 1000 yıl boyunca kuşatmalara başarılı bir direnç gösterebilmesinin, Helenistik dönemden beri biriken askeri mimari bilgileri özümleyen mimar ve yapı adamları sayesinde olduğu söylenmektedir. Kara surları Şekil 5.20'de görülmektedir.

Şekil 5.20: İstanbul Kara Surları (<http://www.turkeytravelplanner.com>)

5.4.5 Tarihi Yarımada'da Yer Alan Değerlerin Belirlenmesi

Alanın kültürel değer ve öneminin belirlenmesi için en önemli aşama alandaki mevcut değerlerin eksiksiz olarak saptanmasıdır. Elde bir envanter olmadan Yönetim Planı hazırlanması mümkün değildir. Alanın bütünüyle ilgili mevcut envanter çalışması 2003 yılında Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Çalışmada Fatih ve Emimönü ilçelerinde yer alan tüm tescilli anıt eserler dönemlerine göre saptanmıştır.

Bu dağılım Tarihi Yarımada'nın geçirdiği dönemlere göre alanda yer alan kültürel değerler hakkında bilgi verici olması sebebi ile önemlidir.

5.4.6 Tarihi Yarımada ile İlgili Doğal, Fiziksel ve Sosyo-Ekonomik Yapı Analizleri

Alanla ilgili fiziksel, doğal ve sosyal yapı analizlerinin yapılması alanın mevcut durumunun ortaya konulması açısından önemli ve gereklidir. Alanın sağlıklı bir değerlendirmesinin yapılabilmesi ve hedeflerin doğru bir biçimde belirlenebilmesi için alanın bütünü ile ilgili ayrıntılı analizlere ihtiyaç vardır. Tarihi Yarımada Yönetim Planı Önerisi hazırlanırken, 2003 yılında Planlama ve İmar Müdürlüğü tarafından hazırlanmış olan Tarihi Yarımada 1/5000 Ölçekli Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı Raporu'nda yer alan analizlerden yararlanılmıştır.

5.4.6.1 Doğal Yapı Analizleri

Tarihi Yarımada' nın Doğal Yapı Analizleri;

- Topoğrafik Yapı Analizi,
- Jeolojik Yapı Ve Depremsellik Analizi,
- İklim Analizi,
- Bitki Örtüsü Analizi başlıkları altında toplanmıştır (PİM,2003)

Topoğrafik Yapı Analizi:

Tarihi Yarımada'nın Topoğrafik Yapısı incelenirken Eğim Analizi , Eş Yükselti Analizi ve Yöneliş Analizi yapılmıştır (PİM,2003).

Topografyanın yükselirken teras yaptığı veya tepe oluşturduğu bölümler incelendiğinde, bu yerlerin şehrin gelişme sürecine bağlı olarak son derece güzel anıt eserlerle süslendiğini görülür. Bu eserlerin konumları incelendiğinde Tarihi Yarımada'nın silüetinin oluşturulmasında arazideki yüksekliklerden yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Tarihi Yarımada'nın gelişme sürecinde söz sahibi olan kültürler tarafından topografyanın bu özelliklerinden faydalanılarak, forumlar, kamu ve dini yapılar yaparak günümüze ulaşan silüetin oluşmasına katkıda bulunmuşlardır.

Yöneliş analizi ile tarihi süreçteki kentin gelişmesi karşılaştırıldığında ters bir sonuç elde edilmektedir. Bunun sebebini ise her mevsimde gemilerin ve sandalların güvenli olarak yolcu ve mal taşımacılığı yapabildiği doğal bir liman görevi gören Haliç'in kuzeyinde Beyoğlu ilçesinin oluşturduğu set, Haliç'i ve buraya bakan yamaçları Yıldız ve Poyraz rüzgarlarının etkisinden koruması olarak açıklanabilir (PİM, 2003).

Jeolojik Yapı ve Depremsellik Analizi:

Tarihi Yarımada Koruma Amaçlı Nazım İmar Planı kapsamında Eminönü ve Fatih İlçeleri'nin jeoloji-jeomorfoloji ve depremsellik yönünden yerleşime uygunluk değerlendirmesi yapılmıştır. Bu çalışmada bölgenin yeri ile topografik, jeomorfolojik, jeolojik, jeoteknik, klimatolojik ve depremsellik özellikleri ortaya konularak, yerleşim açısından çeşitli sorun veya risk taşıyabilecek alanların belirlenmesi ve bu çerçevede genel arazi kullanımı açısından temel kriter ve bölgeleşmelerin ortaya konması amaçlanmıştır.

Çalışma'da gözleme dayalı saha çalışmaları yapılarak ilçenin 1/5000 ölçekli jeolojik haritaları hazırlanmıştır.

İklim Analizi:

İstanbul il bütünüünün yer aldığı alanda, belirgin bir iklim tipi bulunmamaktadır. Coğrafi konumu ve fiziki coğrafya özellikleri nedeniyle aynı enlemde yer alan birçok yerleşmenin ikliminden daha farklı iklim özelliklerine sahiptir.

Bitki Örtüsü Analizi:

İstanbul’ da doğal bahçeler ve mesire yerleri genelde manzaraya göre Boğaz sırtlarında veya Haliç’e açılan vadilerdedir. Bu geniş alanlarda ağaç grupları veya tek anıtsal ağaçlarla, doğal ve yapay su elemanlarıyla ve taş ya da çemen sofalar, köşkler, mihrap ve nişan taşlarıyla özel noktalar yaratılmıştır. Lale, nergis, sümbül ve çiğdem ise en gözde çiçekler olmuştur (PİM, 2003)

5.4.6.2 Fiziksel Yapı Analizleri

İlk olarak alandaki tek yapı analizleri yapılmıştır. Bu analizler sonucunda yaklaşık 50.000 yapıya ait ayrıntılı bilgi toplanmıştır (PİM, 2003). Yapı analizleri kapsamında;

- Kullanım Analizi,
- Kat Yüksekliği Analizi,
- Bina Yapım Cinsi Analizi,
- Bina Durumu Analizi yapılmıştır.

Kullanım analizlerinde sadece yapının zemin katları değil üst katlarının da kullanımları belirlenmiştir. Çalışma sonunda Tarihi Yarımada bütünüünde konut kullanımının büyük bir yer kapladığı ve onu ticaret kullanımının takip ettiği görülmektedir.

Kat yüksekliği analizi Fatih ve Eminönü İlçeleri’nde, normal katlar haricinde bodrum katlar ile çekme katlar için de değerlendirilmiştir. Fatih İlçesi’nde 4 ve 5 katlı yapılar çoğunlukta, Eminönü İlçesi’nde 3 ve 4 katlı yapılar çoğunluğu oluşturmaktadır.

Yapım Cinsi Analizi’nde Eminönü ve Fatih İlçeleri’nin her ikisinde de Betonarme ve yığma binaların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Yapı durumları ‘iyi’, ‘orta’, ‘kötü’, ‘harap’ ve ‘yıkık’ şeklinde belirlenirken, her iki ilçede de orta durumdaki yapıların çoğunlukta olduğu görülmüştür.

Fiziksel Yapı Analizleri tamamlandıktan sonra bölgelemeler yapılmış ve Tarihi Yarımada genelinde konut, ticaret, turizm, imalat, depolama, konut+ticaret,

konut+konaklama, ticaret+konaklama, ticaret+imalat alanları ile tüm sosyal ve teknik altyapı alanları çıkarılmıştır (PİM, 2003).

Daha sonra Tarihi Yarımada genelinde Doku Analizleri yapılmış ve mevcut yoğunluk, Taks ve Kaks değerleri belirlenmiştir.

Yönetim Planı için önemli analizlerden biri olan Mülkiyet Analizi yapıldıktan sonra Tarihi Yarımada'nın Ulaşım Analizleri yapılmıştır. Ulaşım Analizleri kapsamında İstanbul ve Tarihi Yarımada'da Ulaşımın Tarihsel Gelişimi incelenmiş ve Bölgenin Mevcut Ulaşım Sistemleri Açısından Değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu değerlendirme;

- Karayolu Ulaşımı;
- Raylı Sistemler,
- Denizyolu Ulaşımı,
- Terminal ve Aktarma Yerleri,
- Otopark Alanları için yapılmıştır.

5.4.6.3 Sosyo-Ekonomik Yapı Analizleri

Son olarak alanın sosyal ve ekonomik durumunun ortaya koyulması için aşağıdaki anket çalışmaları yapılmıştır:

- Hane Halkı Anket Çalışması
- Müşteri Anket Çalışması
- Ticaret Erbabı Anket Çalışması

5.5 Değerlendirme ve Koruma Politikalarının Belirlenmesi

Tarihi Yarımada Yönetim Planı taslağının hazırlanması sürecinde İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından, bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacı ile toplantılar yapılması gerekir (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik). İlgili tarafların katıldığı toplantıların plan taslağının hazırlanmasından önce başlar ve uygulamla aşamasına kadar devam eder. Alanın tanımlanması, kültürel değerinin belirlenmesi ve alanla ilgili analizlerin yapılması olarak belirlenen 1.evrenin tamamlanmasından sonra, temsilcilerin katılımı ile bir toplantı daha düzenlenmelidir. Bu toplantıların katılımcıları yerel halk ile birlikte:

- İstanbul Büyükşehir Belediyesi Temsilcisi
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Temsilcisi
- Fatih Belediyesi Temsilcisi
- Eminönü Belediyesi Temsilcisi
- Valilik Temsilcisi
- Türk Eēitim Vakfı ve Eēitim Gönüllüleri Vakfı gibi STK'ları
- ICOMOS Türkiye Temsilcisi
- TMMOB Mimarlar Odası Temsilcisi
- TMMOB Şehir Plancıları Odası Temsilcisi
- İT , YTÜ, M  Şehir ve Bölge Planlama ve Mimarlık Bölümü Temsilcileri
- Tarihi Yarımada içinde yer alan diēer üniversitelerin temsilcileri
- Gerekli görülecek özel sektör temsilcileri;
- Alanda mülkiyet hakkı bulunanlar olmalıdır.

Toplantılar sonucunda Tarihi Yarımada ile ilgili toplanan bilgilerin deēerlendirilmesi yapılmalı ve bu süreci yönlendiren birimler arasında “Alan Başkanı” ve “Yönetim Ekibi”nin yanında “Danışma Kurulu” da yer almalıdır.

5.5.1 Deēerlendirme

Yapılan toplantılar sonucunda mevcut durum analizleri de deēerlendirilerek Tarihi Yarımada'nın güçlü ve zayıf yönleri ve alanın sahip olduēu fırsatlar ve tehditler belirlenir.

Tablo 5.2: Alanın Güçlü ve Zayıf Yönlerinin, Fırsatlar ve Tehditlerinin Deēerlendirilmesi

	POZİTİF	NEGATİF
İÇSEL	GÜÇLÜ YÖNLER	ZAYIF YÖNLER
DIŐSAL	FIRSATLAR	TEHDİTLER

Tarihi Yarımada'nın ‘GÜÇLÜ YÖNLERİ’:

- UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alması
- Alanda çok sayıda tarihi deēer olması
- DeēiŐik dönemlere ait deēerlerin bulunması
- Alanın kültürel turizm niteliēinin olması

- Şehrin merkezinde yer alması
- Alana erişimin yüksek olması
- Alanın MİA' ya yakın olması
- Ticaret aktivitelerinin yoğun olması
- Boş alanların toplumsal aktiviteler ve yeşil alan amaçlı kullanılabilir olması
- Binaların yeniden kullanılıyor oluşu/terk edilmemişlik
- Farklı kültürleri barındırması
- Tarihi Yarımada'nın özellikle bazı bölgelerinde yoğunlaşan işsiz nüfusun yeni gelişen sektörlerde çalışmaya hazır olması
- Genç nüfusun fazla olması
- Halkın eğitime açık olması
- Koruma projelerini gerçekleştirecek bilimsel potansiyelin bulunması

Tarihi Yarımada'nın 'ZAYIF YÖNLERİ':

- Kontrol mekanizmasının işlemeyişi
- Toplumun korumaya duyarsız oluşu ve toplumsal destek sağlanamayışı
- Yerel halkın koruma konusunda yeterli derecede bilgisinin olmayışı
- Zamanla yerli nüfusun Tarihi Yarımada'yı terk ederek yerini göçle gelen nüfusa bırakması;
- Tarihi Yarımada'nın birçok mahallesinde düşük gelir grubunun ikamet etmesi
- Alanda eğitim seviyesinin düşük olması
- İşsizliğin yüksek oluşu
- Alana talebin az oluşu
- Tescilli yapıların bakımsızlık sonucu yıkılması
- Boş arazilerin güvenlik sorunu oluşturması
- Eminönü bölgesinde konut alanlarının az olmasından doğan güvenlik sorunu
- Fatih bölgesinde konut alanlarının yoğun olması sebebiyle alandaki donatıların yetersiz kalması;

- Tarihi Yarımada'nın özellikle bazı mahallelerinde görülen fiziksel ve sosyal köhneme sonucunda tarihi dokunun tehdit altında olması;
- İlk kullanımların değişmesi
- Alanda yapılan yeni binalarda görsel uyum olmayışı
- Bina yaşlarının yüksek oluşu
- Artan kat yükseklikleri
- Düşük yaşam koşulları
- Sur duvarlarına bitişik yerleşimler
- Açık alanların azlığı
- Fiziksel ve sosyal köhneme görülen alanlarda yer alan tarihi ve kültürel değerlerin korunamaması
- Alanın özel yatırımlar açısından cazip olmaması
- Tescilli yapıların yıkılıp otopark alanı olarak kullanılması
- Tescilli yapıların bakım maliyetinin yüksek oluşu

Tarihi Yarımada için 'FIRSATLAR':

- Diğer tarihi alanlarda başlayan koruma ve yenileme projeleri
- Uluslararası kuruluşların alandaki projelere destek vermesi
- Sivil Toplum Kuruluşları'nın (STK) eğitimi destekleyici çalışmaları

Tarihi Yarımada için 'TEHDİTLER':

- Ülkenin gelişmemiş bölgelerinden göç alması
- Alandaki kamusal ve ticari faaliyetlerin yüksek olması nedeniyle özellikle işgünlerinde aşırı yoğunluk yaşanması
- Önemli bağlantı yollarının Tarihi Yarımada içinden geçmesi sonucunda alan içindeki yaya ve taşıt yoğunluğunun artması.
- Alan içinde devam eden metro inşaatı
- Turizm Bakanlığının alanla ilgili aldığı olumsuz kararlar
- Alanın dışındaki yüksek binaların Tarihi Yarımada'nın silüetini bozulması

- Özel yatırımların olmayışı
- Miras korumaya yeterli kaynak aktarılamayışı

Tarihi Yarımada'nın "iç faktörler"i alanın güçlü ve zayıf yönleri oluşturur. Tarihi Yarımada için fırsatlar ve tehditler ise "çevresel faktörler"den kaynaklanır. Değerlendirme sonucunda Yönetim Hedefleri belirlenirken güçlü yönler fırsatlardan yararlanacak şekilde kullanılır ve zayıflıkları güçlü yönlere dönüştürecek stratejiler geliştirilmesi gerekir. Tehditlerin ise belirlenen stratejilerle güçlü yanlar ile bütünleştirilebilecek fırsatlara dönüştürülmesi sağlanmalıdır.

Koruma Politikalarının Belirlenmesi

Tarihi Yarımada Yönetim Planı hazırlık sürecinde "Değerlendirme" aşamasından sonra Alan Başkanı ve Yönetim Ekibi'nin başkanlığında, değerlendirme aşamasında yer alan temsilcilerin katılımı ile bir toplantı daha düzenlenir ve toplantılar sonucu "Koruma Politikaları" belirlenir. Koruma Politikaları'nın belirlenme sürecinde de Danışma Kurulu aktif olarak rol almalıdır.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda yapılan analizler değerlendirilerek, amaç ve hedefler doğrultusunda belirlenen Koruma Politikaları:

- Yönetim;
- Koruma;
- Alanın Algılanmasının Artırılması, Eğitim ve Araştırma;
- Ziyaretçi Yönetimi;
- Fiziksel Erişim.

Belirlenen ana başlıklar altında Yönetim Hedefleri aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

Yönetim Hedefleri

1. Tarihi Yarımada'nın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması.
2. Tarihi Yarımada içindeki değerlerin belirlenmesi ve alanın genişletilmesi.
3. Tarihi Yarımada'nın korunması ve tanıtımı için yönetim tarafından fon sağlanması.
4. Yönetim planındaki göstergeler doğrultusunda, Tarihi Yarımada'nın düzenli olarak izlenmesi ve yönetim planının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.
5. Alandaki risklerin izlenmesi ve risk izleme sürecinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.

Koruma Hedefleri

6. Alanın çöküntü bölgesi görüntüsünden kurtarılması.
7. Tarihi Yarımada'nın yönetimi ve korunmasında, mülk sahiplerinin desteklenmesinin sağlanması.
8. Tarihi Yarımada'nın arkeolojik ve mimari değerinin en iyi şekilde korunması ve geliştirilmesi.
9. Tarihi Yarımada'da yer alan değerlerin korunması ve alan içindeki tüm koruma projelerinde karaktere uygun malzeme, stil ve tekniklerin kullanılması.
10. Tarihi Yarımada'nın tarihi çevre peyzajı ve açık alanlarının tarihi karakterinin korunması ve iyileştirilmesi.
11. Tarihi Yarımada'nın soyut değerlerinin araştırılması belgelenmesi ve korunması.
12. Tarihi Yarımada'daki geleneksel el sanatlarının desteklenmesi.
13. Tarihi Yarımada'nın görsel bütünlüğünü olumsuz yönde etkileyen yapılaşmanın önlenmesi.
14. Tarihi Yarımada'nın kimliği ile uyuşmayan kullanımların alandan çıkarılması.
15. Tarihi Yarımada'da bina yüksekliklerinin denetlenmesi.
16. Tarihi Yarımada'nın tarihten gelen peyzaj özelliklerinin canlandırılarak, yeşil alanların artırılması.

Alanın Algılanmasının Arttırılması, Eğitim ve Araştırma Hedefleri

17. Alan yöneticileri ve halk arasında koruma bilincinin oluşturulması.
18. Alanının yönetimi ve algılanmasını arttıracak yüksek nitelikli araştırmaların desteklenmesi.
19. Ziyaretçilerin ve yaşayanların alanı algılamasına yardımcı olacak destek projelerin geliştirilmesi.
20. Alanda korumanın teşvik edilmesi
21. Alan içinde tarihten gelen su öğelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması.

Fiziksel Erişim Hedefleri

22. Tarihi Yarımada içinde yaya erişimin geliştirilmesi.
23. Otobüs, tren, tramvay ve metro istasyonları ile Tarihi Yarımada arasındaki ilişkisinin geliştirilmesi.
24. Alana giriş çıkış yapan ziyaretçi otobüslerinin denetiminin sağlanması.
25. Tarihi Yarımada'daki değerleri etkilemeyecek şekilde ziyaretçi otobüslerinin olanaklarının artırılması.
26. Alandaki araç kullanımının izlenmesi ve değerlendirilmesi.

27. Alana erişim için fiziksel ve sosyal engellerin tespit edilmesi ve mümkünse uzaklaştırılması.

Ziyaretçi Yönetimi Hedefleri

28. Sürdürülebilir turizm gelişimi için temel oluşturacak bir yönetim planlamasının geliştirilmesi.

29. Ziyaretçi memnuniyetini arttırmak amacıyla eğitim verilmesi.

30. Yeterli ve uygun altyapı ve donanıyla sürdürülebilir ziyaretçi akışının geliştirilmesi.

31. Tarihi Yarımada'da yer alan yeri doldurulamaz evrensel değerleri olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde düzenli, yüksek kaliteli ve sürdürülebilir ziyaretlerinin sağlanması.

32. Alanın sürdürülebilir ve uygun kullanımları dikkate alınarak ziyaretçiler için çekim merkezi haline getirilmesi ve ziyaretçilerin bölgeye olan yararlarının maksimuma çıkarılması.

33. Sürdürülebilir ziyaretçi memnuniyetinin geliştirilmesinde aktif katılımın sağlanması.

5.6 Uygulama, İzleme ve Gözden Geçirme

Tarihi Yarımada Yönetim Planı uygulama, izleme ve gözden geçirilme aşamasından "Tarihi Yarımada Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu" ile "Denetim Birimi" sorumludur.

5.6.1 Uygulama

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nda Koruma Politikaları ve hedefler belirlendikten sonra Yönetim Planı hazırlanmasında son aşama olan uygulama evresi yer alır. Eylem programı yapılırken hedeflere bağlı eylemler ve eylemlerin koordineli bir şekilde uygulanması için de temsilciler ve süreç belirlenmelidir. Eylemlerin uygulanmasından tek bir temsilci sorumlu olabildiği gibi, birden fazla kurum ve kuruluş da sorumlu olabilmektedir. Uygulamanın başarılı olabilmesi için en önemli konu uygulama sürecinde yer alan temsilciler arasındaki sıkı koordinasyonun ve uyumun sağlanmasıdır. Bu koordinasyonun sağlanması Alan Başkanı ve Yönetim Ekibi sorumluluğundadır.

Konu başlıklarına göre Eylemler Programları Tablo 5.4'de yer almaktadır Eylem programının tamamlanma süresi dört zaman dilimine ayrılmıştır

- Kısa vadeli: 2 yıla kadar
- Orta vadeli: 2 –6 yıl arası
- Uzun vadeli: 6 – 10 yıl arası
- Devam eden: Sürekli devam eden

Tarihi Yarımada Yönetim Planı önerisinde yer alan eylemler:

Yönetim Eylemleri

1. Tarihi Yarımada Koordinasyon Komitesi oluşturulacak.
2. Koruma planı ihtiyacı duyulan alanlar tespit edilecek ve koruma planı hazırlanacak.
3. Alan Haliç'i içine alacak şekilde genişletilecek ve UNESCO Dünya Merkezi'ne sunulacak.
4. Mevcut yönetim tarafından sağlanan fon arttırılacak.
5. Koruma çalışmalarının kalitesi düzenli olarak denetlenecek ve Yönetim Planı İzleme sistemiyle birleştirilecek.
6. Yıkılma riskinde olan tüm tarihi varlıklar tespit edilecek
7. Tarihi çevrenin mülk sahipleri ve kullanıcıları için gerekli olan rehberlik hazırlanacak ve uygun bir dille metin haline getirilecek.

Koruma Eylemleri

8. Alandaki en iyi koruma uygulamaları seçilerek ödüllendirilecek.
9. Koruma veya yönetim planı ihtiyacı duyulan alanlar tespit edilecek.
10. Yıkılma riskinde olan tüm tarihi varlıklar tespit edilecek, onarımları teşvik edilecek ve gelecekteki muhafaza ve korumalarının sağlanması için uygun şekilde yeniden kullanımları sağlanacak.
11. Yapılar için sürekli bakım teşviki için stratejiler hazırlanacak ve uygulanacak
12. Tarihi çevrenin mülk sahipleri ve kullanıcıları için gerekli olan rehberlik hazırlanacak ve uygun bir dille metin haline getirilecek.
13. Tarihi binaların onarımı ve peyzajın geliştirilmesi için ödenekler tespit ve teşvik edilecek.
14. Yarım kalan koruma planlarının tümü tamamlanacak
15. Anıtsal yapıların onarımı, hatasız ve detaylı araştırmalarla bitirilecek
16. Alan için önemli bir eleman olan peyzaj kalitesi yükseltilecek.
17. Yeşil alanları arttırmanın yolları araştırılacak

18. Bakım ve korumaya ihtiyacı duyulan parklar ve bahçeler tespit edilecek.
19. Alan içindeki kemer ve sarnıçların yönetimi ve geliştirilmesi için strateji geliştirilecek ve uygulanacak
20. Arkeolojik alan için Kentsel Arkeolojik Strateji geliştirilecek ve uygulanacak.
21. Arkeolojik alanlarının algılanması arttırılacak ve Arkeolojik artefakta ve bilgiye erişim geliştirilecek.
22. Tarihi yapıların onarım bakım ve korunmasının öneminin algılanması ve arttırılması sağlanacak.
23. Arkeolojik bilgiye ve objelere erişimin sağlanması için olanaklar ve metodoloji çalışmaları arttırılacak.
24. Alandaki kamusal işlerin yapılması için malzeme tasarım işçilik ve bakım programları için standartlar belirlenecek ve yol gösterilecek
25. Kamu hizmetlerinin yönetimi programı gözden geçirilecek.
26. Alanın altyapısının tarihi çevreyle uyumu sağlanacak.
27. Alan için aydınlatma stratejisi (projeör aydınlatmalar, otopark aydınlatmaları, reklam ve ilan panoları ve sokak aydınlatmaları için) hazırlanacak.
28. Alan içinde iyileştirmeye ihtiyaç duyulan alanlar tespit edilecek ve gelişme programları hazırlanacak.
29. Umumi tuvaletlerin sayısı arttırılacak ve sürekli bakımı sağlanacak.
30. Sokak ve caddelerin temizlik programları revize edilecek.
31. Alan kullanıcıları, özellikle mülk sahipleri ve kiracılar, caddeler ve açık alanların bakımına yardımcı olmaları için teşvik edilecek.
32. Alandaki tarihi doku ve görsel uyum üzerinde, kamusal donanımın olumlu etkileri geliştirilecek.
33. Haliç efsaneleri üzerine toplantılar düzenlenecek
34. Tarihi Yarımada'nın geçmişi ile ilgili hikayelerin yer aldığı yayınlar basılacak
35. Tarihi Yarımada içinde yaşayan yerel halk ve ziyaretçiler için geleneksel el sanatları kursları açılacak.
36. Geleneksel el sanatları merkezleri için ulusal fondan kaynak sağlanacak.
37. Boş arazilere yapılan yeni yapılar koruma planları ile denetime alınacak.
38. İmalat sanayi alandan çıkarılacak.
39. Yapılan analizler ve alan içinde sokak silüetlerinin oluşturulması ile yapı kat yükseklikleri belirlenecek ve denetlenecek.

Alanın Algılanmasının Arttırılması, Eğitim ve Araştırma Eylemleri

40. Tarihi Yarımada içinde sunuma ihtiyacı olan alanlar ve öğeler belirlenecek.
41. Alanın internet ortamında tanıtımı geliştirilecek.
42. IT noktaları tasarlanacak ve sokak tanıtımları yapılacak.
43. İnceleme/sergi/araştırma/arşiv alanlarının Tarihi Yarımada içinde uygulanabilirliği ve gereksinimi araştırılacak.
44. Tarihi Yarımada alanının okullarda ve diğer eğitim kurumlarında eğitim aracı olarak tanıtımı için olanaklar araştırılacak.
45. Okullarda UNESCO' nun 'DM Eğitim Paketi' nin kullanımı yaygınlaştırılacak.
46. Okullar ve diğer eğitim kurumları için, yerel, ulusal ve uluslararası miras programlarının gerekliliği teşvik edilecek.
47. Yerel toplumun, DMA'nın kullanımıyla ilgili bilgilendirilmesi için olanaklar belirlenecek ve uygulanacak.
48. Dünya Mirası'nın bir eğitim aracı olarak kullanımı için öğretmenlerin eğitimi ile ilgili gereksinimler belirlenecek.
49. Tarihi Yarımada'nın idaresinde yer alan Belediye Meclisi personelinin eğitimi ve bilinçlendirilmesi için programlar hazırlanacak ve uygulanacak.
50. Toplumda var olan becerilerin ortaya çıkarılması için eğitim programları teşvik edilecek.
51. Tarihi Yarımada içinde eğitim amaçlı kullanılacak alanlar tespit edilecek.
52. Alanın ve özellikle alandaki evrensel değerlerin algılanmalarıyla ilgili araştırmalar yapılması sağlanacak
53. Araştırma ajandası hazırlanacak ve teşvik edilecek
54. Tarihi Yarımada ile ilgili yapılan araştırmaların izlenmesi, yayınlanması ve bu yayınlara geniş kitlelerin ulaşmasının teşvik edilmesi için yöntem geliştirilecek.
55. Tarih, miras ve arkeolojiyi içeren organizasyonlar ve bireyler için bilgi değişimi ihtiyaçları araştırılacak.
56. Şehir arşivlerinin durumunun iyileştirilmesine devam edilecek.
57. Tarihi yapıların onarım, bakım ve korunmasının öneminin algılanması ve artırılması sağlanacak

Fiziksel Erişim Eylemleri

58. Ağır taşıtların alana girişine kısıtlama getirilecek.
59. Tarihi Yarımada'daki nakliye saatlerine kısıtlama getirilecek.
60. Alan içindeki nakliye işlemleriyle ilgili sistem oluşturulacak.

61. Sürdürülebilir ulaşım seçeneklerinin yaygınlaştırılması ve alan için gerekliliğinin açıklanması sağlanacak.
62. Toplu taşıma seçeneklerinin bütünleştirilmesine çalışılacak.
63. Sirkeci tren istasyonunun fiziksel koşulları iyileştirilecek ve kullanılması teşvik edilecek.
64. Tur otobüsleri, alandaki olumsuz fiziksel ve görsel etkilerinin azaltılması için, kontrol altında tutulacak.
65. Çevreci ulaşım sistemlerinin üretilmesi ve uygulanması teşvik edilecek.
66. Yaya yolları yönlendiren işaret, tabela ve sinyalizasyon sistemlerinin gözden geçirilecek.
67. Ana yaya güzergâhları belirlenecek ve gereksinimler doğrultusunda geliştirilmesi veya yeni güzergâhların oluşturulması sağlanacak.
68. Farklı mobilita ihtiyaçları için, alana erişimin geliştirilme yolları belirlenecek.
69. Tarihi Yarımada'nın değerlerine saygılı olacak şekilde, tarihi yapılara erişimin artırılması için en iyi uygulama ve rehberlik imkanları belirlenecek.
70. Tur otobüsleri için özel güzergâh ve otoparklar belirlenecek.

Ziyaretçi Yönetimi Eylemleri

71. Sürdürülebilir ulaşım seçenekleri vurgulanarak DMA' na erişim teşvik edilecek.
72. Ziyaretçiler için gerekli olan donatılarının mevcut durumu değerlendirilecek ve gerekli iyileştirmeler için plan hazırlanacak ve uygulanacak.
73. Alanın bütün olarak algılanmasını geliştirmek için Tarihi Yarımada çevresinde ziyaretçilerin daha geniş alana yayılmasını teşvik etmek.
74. İstanbul'un tanıtımında, Tarihi Yarımada'nın Dünya Mirası Alanı statüsünde olmasının getirdiği sorumluluklara bağlı kalınması sağlanacak.
75. Turizm konaklamalarını teşvik edecek fırsatlar tanımlanacak ve desteklenecek.
76. Ziyaretçilerin Tarihi Yarımada Dünya Miras Alanı'nın korunması ve yönetimine finansal olarak katkıda bulunması için programlar araştırılacak.
77. Yerel halk için turizm konulu paneller düzenlenecek.

Eylem Programı hedeflere bağlı olarak belirlenen zaman dilimi içinde tamamlanacak eylemelere yer verir. Her eylemin karşısında, o eylemden sorumlu olan temsilci yer almalıdır. Eylemlerde yer alan temsilciler bir ya da birden fazla olabilir.

Eylemlerde yer alacak temsilciler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- Alan Yönetimi Koordinatörü (AYK)
- Alan Yönetimi Ekibi (AYE)
- Danışman Kurulu (DK)
- Eşğüdüm ve Denetleme Kurulu (EDK)
- Denetim Birimi (DB)
- İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB)
- Fatih Belediyesi (FB)
- Eminönü Belediyesi (EB)
- Kùltür ve Turizm Bakanlığı (KTB)
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)
- Valilik
- Sivil Toplum Kuruluşları (STK)
- Üniversiteler (ÜNV)

Tablo 5.3:Tarihi Yarımada Yönetim Planı Önerisi Eylem Programı

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
YÖNETİM	Hedef 1: Tarihi Yarımada'nın sürdürülebilir yönetiminin sağlanması.	Eylem 1: Tarihi Yarımada Koordinasyon Komitesi oluşturulacak.	İBB	Kısa-vadeli
	Hedef 2: Tarihi Yarımada içindeki değerlerin belirlenmesi ve alanın genişletilmesi.	Eylem 2: Koruma planı ihtiyacı duyulan alanlar tespit edilecek ve koruma planı hazırlanacak.	AYE İBB	Kısa-vadeli
		Eylem 3: Alan Haliç'i içine alacak şekilde genişletilecek ve UNESCO Dünya Merkezi'ne sunulacak.	AYE KTB İBB	Orta-vadeli
	Hedef 3: Tarihi Yarımada'nın korunması ve tanıtımı için kaynak sağlanması.	Eylem 4: Mevcut yönetim tarafından sağlanan fon arttırılacak.	İBB KTB	Orta-vadeli
	Hedef 4: Yönetim planındaki göstergeler doğrultusunda, Tarihi Yarımada Tarihi Yarımada'nın düzenli olarak izlenmesi ve yönetim planının belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.	Eylem 5: Koruma çalışmalarının kalitesi düzenli olarak denetlenecek ve Yönetim Planı İzleme sistemiyle birleştirilecek.	EDK DB	Devam eden
	Hedef 5: Alandaki risklerin izlenmesi ve risk izleme sürecinin belirli aralıklarla gözden geçirilmesi.	Eylem 6: Yıkılma riskinde olan tüm tarihi varlıklar tespit edilecek	İBB KTB	Devam eden
	Hedef 6: Tarihi Yarımada'nın yönetimi ve korunması sürecinde, mal sahiplerinin ve kiracılarının bilgilendirilmesi.	Eylem 7: Tarihi çevrenin mülk sahipleri ve kullanıcıları için gerekli olan rehberlik hazırlanacak ve uygun bir dille metin haline getirilecek.	AYE İBB	Kısa-vadeli/Orta-vadeli

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
KORUMA	Hedef 7: Alanın çöküntü bölgesi görüntüsünden kurtarılması.	Eylem 11: Yapıların sürekli bakımının teşviki için stratejiler hazırlanacak ve uygulanacak.	AYE İBB	Orta-vadeli
	Hedef 8: Tarihi Yarımada'nın arkeolojik ve mimari değerinin en iyi şekilde korunması ve geliştirilmesi.	Eylem 23: Arkeolojik bilgiye ve objelere erişimin sağlanması için olanaklar ve metodoloji çalışmaları arttırılacak.	AYE KTB İBB	Orta-vadeli Uzun-vadeli
		Eylem 21: Arkeolojik alanlarının algılanması arttırılacak ve arkeolojik artefakta ve bilgiye erişim geliştirilecek.	AYE KTB	Orta-vadeli
		Eylem 20: Arkeolojik alan için Kentsel Arkeolojik Strateji geliştirilecek ve uygulanacak.	AYE KTB	Kısa-vadeli
	Hedef 9: Tarihi Yarımada'daki değerlerin korunması ve alan içindeki tüm koruma projelerinde karaktere uygun malzeme, stil ve tekniklerin kullanılması.	Eylem 14: Yarım kalan koruma planlarının tümü tamamlanacak.	İBB	Orta-vadeli
		Eylem 15: Anıtsal yapıların onarımı, hatasız ve detaylı araştırmalarla tamamlanacak.	İBB	Kısa-vadeli
	Hedef 10: Tarihi Yarımada'nın tarihi çevre peyzajı ve açık alanlarının tarihi karakterinin korunması ve iyileştirilmesi.	Eylem 16: Alan için önemli bir eleman olan peyzaj kalitesi yükseltilecek.	AYE İBB	Orta-vadeli
		Eylem 13: Tarihi binaların onarımı ve peyzajın geliştirilmesi için ödenekler tespit ve teşvik edilecek.	AYE İBB	Devam eden
	Hedef 11: Tarihi Yarımada'nın soyut değerlerinin araştırılması belgelenmesi ve korunması.	Eylem 33: Haliç efsaneleri üzerine toplantılar düzenlenecek Eylem 34: Tarihi Yarımada'nın geçmişten gelen hikayelerinin yer aldığı yayınlar basılacak.	İBB STK UNV KTB STK	Devam Eden/ Orta-vade Devam Eden/orta-vade

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
KORUMA	Hedef 12: Tarihi Yarımada'daki geleneksel el sanatlarının desteklenmesi.	Eylem 35: Tarihi yarımada içinde yaşayan yerel halk ve ziyaretçiler için geleneksel el sanatları kursları açılacak. Eylem 36: Geleneksel el sanatları kurs merkezleri için ulusal fonlardan kaynak sağlanacak.	İBB KTB STK KTB	Orta-vadeli Orta-vadeli
	Hedef 13: Tarihi Yarımada'nın görsel bütünlüğünü olumsuz yönde etkileyen yapılaşmanın önlenmesi.	Eylem 37: Boş arazilere yapılan yeni yapılar koruma planlarıyla denetime alınacak.	İBB	Orta-vadeli
	Hedef 14: Tarihi Yarımada'nın kimliği ile uyuşmayan kullanımların alandan çıkarılması.	Eylem 38: İmalat sanayi alandan çıkarılacak.	İBB	Orta-vadeli
	Hedef 15: Tarihi Yarımada'da bina yüksekliklerinin denetlenmesi.	Eylem 39: Yapılan analizler ve alan içinde sokak silüetlerinin oluşturulmasıyla yapı kat yükseklikleri belirlenecek ve denetlenecek.	AYE İBB FB EB	Orta-vadeli / Devam eden
	Hedef 16: Tarihi Yarımada'nın tarihten gelen peyzaj özelliklerinin canlandırılarak, yeşil alanların artırılması.	Eylem 17: Yeşil alanları artırmanın yolları araştırılacak. Eylem 18: Bakım ve koruma ihtiyaç duyulan parklar ve bahçeler tespit edilecek.	AYE İBB İBB FB EB	Orta-vadeli Orta-vadeli Uzun-vadeli
	Hedef 17: Alanda korumanın teşvik edilmesi	Eylem 8: Alandaki en iyi koruma uygulamaları seçilerek ödüllendirilecek.	AYE	Orta vadeli
	Hedef 18: Alan içinde tarihten gelen su öğelerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması	Eylem 19: Alan içindeki kemer ve sarnıçların yönetimi ve geliştirilmesi için strateji geliştirilecek ve uygulanacak	İBB	Kısa-vadeli

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
ALANIN ALGILANMA SININ ARTTIRILMASI, EĞİTİM VE ARAŞTIRMA	Hedef 19: Alan yöneticileri ve halk arasında koruma bilincinin oluşturulması.	Eylem 44: DMA'nın okullarda ve diğer eğitim kurumlarında eğitim aracı olarak tanıtımı için olanaklar araştırılacak. Eylem 45: Okullarda UNESCO' nun 'DM Eğitim Paketi' nin kullanımı yaygınlaştırılacak. Eylem 46: Okullar ve diğer eğitim kurumları için, yerel, ulusal ve uluslararası miras programlarının gerekliliği teşvik edilecek.	MEB KTB AYE MEB MEB KTB	Orta-vadeli Devam eden Devam eden Devam eden
	Hedef 20: Alanının yönetimi ve algılanmasını arttıracak yüksek nitelikli araştırmaların desteklenmesi.	Eylem 40: Tarihi Yarımada içinde sunuma ihtiyacı olan alanlar ve öğeler belirlenecek. Eylem 41: Alanın internet ortamında tanıtımı geliştirilecek. Eylem 49: DM meclis personelinin eğitimi ve bilinçlendirilmesi için programlar hazırlanacak ve uygulanacak. Eylem 43: İnceleme/ sergi/ araştırma/arşiv alanlarının Tarihi Yarımada içinde uygulanabilirliği ve gereksinimi araştırılacak. Eylem 48: DM nın bir eğitim aracı olarak kullanımı için öğretmenlerin eğitimi ile ilgili gereksinimler belirlenecek. Eylem 52: Alanın ve özellikle alandaki evrensel değerlerin algılanmalarıyla ilgili araştırmalar yapılması sağlanacak Eylem 54: DMA ile ilgili yapılan araştırmaların izlenmesi, yayınlanması ve bu yayınlara geniş kitlelerin ulaşmasının teşvik edilmesi için yöntem geliştirilecek. Eylem 55: Tarih, miras ve arkeolojiyi içeren organizasyonlar ve bireyler için bilgi değişimi ihtiyaçları araştırılacak.	AYE İBB İBB KTB İBB AYE AYE MEB AYE AYE KTB AYE	Devam eden Kısa-vadeli Orta-vadeli Devam eden Uzunvadeli Orta-vadeli Orta-vadeli Uzunvadeli Orta-vadeli

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
ALANIN ALGILANMA SININ ARTTIRILMASI, EĞİTİM VE ARAŞTIRMA	Hedef 21: Ziyaretçilerin ve yaşayanların alanı algılamasına yardımcı olacak destek projelerin geliştirilmesi.	Eylem 42: IT noktaları tasarlanacak ve sokak tanıtımları yapılacaktır.	AYE İBB FB/EB	Kısa-vadeli
		Eylem 47: Yerel toplumun, DMA'nın kullanımıyla ilgili bilgilendirilmesi için olanaklar belirlenecek ve uygulanacaktır.	KTB	Orta-vadeli
		Eylem 53: Araştırma ajandası hazırlanacak ve teşvik edilecek	İBB	Orta-vadeli
		Eylem 56: Şehir arşivlerinin durumunun iyileştirilmesine devam edilecek.	İBB KTB	Orta-vadeli
		Eylem 57: Tarihi yapıların onarım bakım ve korunmasının öneminin algılanması ve artırılması sağlanacaktır.	AYE STK İBB UNV	Devam eden,
FİZİKSEL ERİŞİM	Hedef 22: Tarihi Yarımada içinde yaya erişimin geliştirilmesi.	Eylem 67: Ana yaya güzergahları belirlenecek ve gereksinimler doğrultusunda geliştirilmesi veya yeni güzergahların oluşturulması sağlanacaktır.	İBB	Devam eden
		Eylem 66: Yayaları yönlendiren işaret, tabela ve sinyalizasyon sistemlerinin gözden geçirilecek.	İBB	Kısa-vadeli
	Hedef 23: Otobüs, tren, tramvay ve metro istasyonları ile alan arasındaki ilişkinin geliştirilmesi.	Eylem 61: Sürdürülebilir ulaşım seçeneklerinin yaygınlaştırılması ve alan için gerekliliğinin açıklanması sağlanacaktır.	İBB	Devam eden
		Eylem 62: Toplum taşıma seçeneklerinin bütünleştirilmesine çalışılacaktır.	İBB	Uzun-vadeli
		Eylem 63: Sirkeci tren istasyonunun fiziksel koşulları iyileştirilecek ve kullanılması teşvik edilecek.	İBB	Uzun-vadeli Orta-vadeli
		Eylem 65: Çevreci ulaşım sistemlerinin üretilmesi ve uygulanması teşvik edilecek.	İBB	Orta-vadeli
		Eylem 68: Farklı mobilite ihtiyaçları için, alana erişimi geliştirme yolları belirlenecek.	İBB	Orta-vadeli

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
FİZİKSEL ERİŞİM	Hedef 24: Alana giriş çıkış yapan tur otobüslerinin denetiminin sağlanması	Eylem 64: Tur otobüsleri, alandaki olumsuz fiziksel ve görsel etkilerinin azaltılması için, kontrol altında tutulacak.	İBB	Kısa-vadeli
	Hedef 25: Tarihi Yarımada'daki değerleri etkilemeyecek şekilde ziyaretçi otobüslerinin olanaklarının artırılması.	Eylem 70: Tur otobüsleri için özel güzergah ve otoparklar belirlenecek.	İBB	Uzun-vadeli Orta-vadeli
	Hedef 26: Alandaki araç kullanımının izlenmesi ve değerlendirilmesi.	Eylem 58: Ağır taşıtların alana girişine kısıtlama getirilecek.	İBB	Devam eden
		Eylem 59: Tarihi Yarımada içindeki nakliye saatlerine kısıtlama getirilecek.	İBB	Orta-vadeli
		Eylem 60: Alan içindeki nakliye işlemleriyle ilgili sistem oluşturulacak.	AYE İBB	Orta-vadeli/Uzun-vadeli
	Hedef 27: Alana erişim için fiziksel ve sosyal engellerin tespit edilmesi ve mümkünse uzaklaştırılması.	Eylem 69: Tarihi Yarımada'nın değerlerine saygılı olacak şekilde, tarihi yapılara erişimin artırılması için en iyi uygulama ve rehberlik imkanları belirlenecek.	AYE İBB KTB	Orta-vadeli
ZİYARETÇİ YÖNETİMİ	Hedef 28: Sürdürülebilir turizm gelişimi için temel oluşturacak bir yönetim planlamasının geliştirilmesi.	Eylem 71: Sürdürülebilir ulaşım seçenekleri vurgulanarak DMA na erişim teşvik edilecek.	İBB	Devam eden
	Hedef 29: Ziyaretçi memnuniyetini arttırmak amacıyla eğitim verilmesi.	Eylem 77: Yerel halk için turizm konulu paneller düzenlenecek	İBB STK UNV	Devam eden

KONU	HEDEFLER	EYLEMLER	TEMSİLCİ	SÜRE
ZİYARETÇİ YÖNETİMİ	Hedef 30: Yeterli ve uygun altyapı ve donanım ile sürdürülebilir ziyaretçi akışının geliştirilmesi.	Eylem 75: Turizm konaklamalarını teşvik edecek fırsatlar tanımlanacak ve desteklenecek. Eylem 72: Ziyaretçiler için gerekli olan donatıların mevcut durumu değerlendirilecek ve gerekli iyileştirmeler için plan hazırlanacak ve uygulanacak.	KTB İBB	Orta-vadeli Kısa-vadeli
	Hedef 31: Tarihi Yarımada'da yer alan doldurulamaz evrensel değerleri olumsuz etkilemeyecek şekilde düzenli, yüksek kaliteli ve sürdürülebilir ziyaretlerinin sağlanması.	Eylem 73: Alanın bütün olarak algılanmasını geliştirmek için tarihi Yarımada çevresinde ziyaretçilerin daha geniş alana yayılması teşvik edilecek. Eylem 74: İstanbul'un tanıtımında, Tarihi Yarımada'nın Dünya Mirası Alanı statüsünde olmasının getirdiği sorumluluklara bağlı kalınması sağlanacak.	İBB KTB İBB KTB	Orta-vadeli Kısa-vadeli / Devam eden
	Hedef 32: Alanın sürdürülebilir ve uygun kullanımları dikkate alınarak ziyaretçiler için çekim merkezi haline getirilmesi ve ziyaretçilerin bölgeye olan yararlarının maksimuma çıkarılması.	Eylem 76: Ziyaretçilerin Tarihi Yarımada Dünya Miras Alanı'nın korunması ve yönetimine finansal olarak katkıda bulunması için programlar araştırılacak	KTB	Devam eden

5.6.2 İzleme ve Gözden Geçirme

“Denetim Birimi” tarafından periyodik olarak yapılacak olan izleme aşamasında Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığı, belirlenen hedeflere bağlı kalınıp kalınmadığı ve eylem programlarının doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği kontrol edilir. Ayrıca alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmeleri ve bir sonraki yılın çalışma programı

da Denetim Birimi tarafından bu aşamada hazırlanır (26006 Yayın Sayılı Yönetmelik).

İzleme ve gözden geçirme aşamaları için belirlenen uzmanlarla Yönetim Ekibi birlikte çalışma yürütüp her periyodun sonunda sunulan raporlarla gözlemlerini iletmelidir.

İzleme ve gözden geçirme sonucunda hazırlanan aylık, üç aylık ve yıllık raporlarda eylem programlarında belirlenen tüm işlemler değerlendirilir ve sunulur.

Bunların haricinde beş, yedi veya on yıllık denetimlerle Yönetim Planı'nı tekrar gözden geçirilip, genel revizyonu yapılmalıdır.

6. DEĞERLENDİRME

Dünyada koruma alanlarının öneminin ve değerinin anlaşılması sonucu, korumaya olan ilgi de gittikçe artmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan sonra uluslararası kuruluşların yoğun çabası ile artan çalışmalar, çağdaş koruma yaklaşımına gelinmesinde önemli bir aşama olmuştur. Bu gelişmelerle birlikte koruma sadece fiziksel boyutu ile değil aynı zamanda ekonomik ve sosyal boyutu ile de değerlendirilmeye başlanmış; koruma ve gelişmenin birbirinin karşıtı değil bütünleyicisi olduğu anlaşılmış; koruma da süreklilik ve katılım kavramları önem kazanmıştır. Çağdaş koruma yaklaşımının getirdiğı yeniliklerden biri olan alan yönetimi kavramı ise koruma alanlarının sürdürülebilir yönetimi için gereksinim halini almıştır.

Tüm bunlara eş zamanlı olarak, UNESCO Dünya Mirası Komitesi’nin doğal ve kültürel miras ile ilgili çalışmaları sonucunda “Dünya Mirası” kavramı gelişmiş ve yayınlanan Dünya Mirası Listeleri ile doğal ve kültürel değerlerin korunmasına katkıda bulunulmuştur. Dünya Mirası Listesinde yer alma kriterleri arasında, koruma alanları için yönetim planı hazırlanması koşulu gelmesiyle yönetim planlarına olan ihtiyaç da artmıştır.

Türkiye’de Dünya Mirası Listesinde yer alan alanlardan Tarihi Yarımada için yönetim planı talep edilmesi ile birlikte yeni bir sürece girilmiş ve yönetim planı kavramlarının yasal bir zemine oturtulması için çabalar başlamıştır.

Tüm bu gelişmeler sonucu Türkiye’de de alan yönetimi ve yönetim planı kavramları önem kazanmış ve 2004 yılında hazırlanan 5226 sayılı kanunla ilk yasal düzenleme başlamıştır. Kanun çerçevesinde tanımlanan kavramlar, 2005 yılında 26006 yayın sayısı ile yayınlanan yönetmelikle birlikte genişletilmiş, yönetim planı hazırlama süreci, yönetim planı sürecinde yer alacak birimler, katılımcılar gibi konulara açıklanmıştır.

Buna rağmen yönetmelikle belirlenen konuların yeterince açıklayıcı olmayışı ve olaya merkezi ve yerel yönetimler boyutunda yeterince ilgi gösterilmemiş oluşu sonucunda ülkemizde yönetim planı konusu karmaşıklığını korumaktadır.

Tarihi Yarımada Yönetim Planı'nın ilk raporunun UNESCO' nu belirlediği süre olan Şubat 2008 tarihine kadar tamamlanması gerekirken, sürecin oldukça yavaş ilerlediği görülmektedir. Konu meslek odaları ve üniversitelerin katılımı ile düzenlenen toplantılar çerçevesinde gelişmekte, yöneticilerin beklenen ilgi ve destek görülmemektedir. Kültür Bakanlığı yetkililerinin UNESCO' nun incelemeleri sonucu talep ettiği gibi, Kültür Bakanlığı bünyesinde UNESCO birimi kurulduğu, İstanbul İzleme Komitesi oluşturulduğu, Alan Yönetimi Başkanının İBB tarafından atandığı, koruma ve uygulama denetleme birimi olan KUDEB'in İBB bünyesinde kurulduğunu ve alan yönetimi planının hazırlanmaya başlandığını belirtmesine rağmen, halihazırda üzerinde tartışılan bir plan hala daha ortaya çıkmamıştır.

Günümüzde yönetim planları koruma alanı yöneticilerine alanın korunması, geliştirilmesi ve devam ettirilmesi için rehberlik eden dokümanlar durumundadır. Bu anlamda hazırlanan tez çalışması "Yönetim Planı Hazırlama" sürecine rehberlik etmek ve Türkiye için yönetim planı kavramı ile ilgili olan karmaşayı giderip konuya katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Z., 2007, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul, Yapı – Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Ahunbay, Z., 2005, Tarihi Çevre Yönetimi ve Yönetim Planları, *Tarihi Kentlerin Yönetimi Paneli*, İstanbul, TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi Yayınları, 3 Şubat, s.35-50.

Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, Yayın Tarihi:27.11.2005, sayı:26006, <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24515.html> (11.01.07).

Athens Conference,1931, Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments, http://www.icomos.org/athens_charter.html (04.02.07).

Avrupa Konseyi, 1992, Avrupa Kentli Hakları Deklarasyonu, Granada, 3 Ekim 1985; Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Yapı Malzemeleri Katalogu, İstanbul, 1997, s.2-19.

Avrupa Konseyi, 1985, Avrupa Mimarlık Mirasının Korunması için Sözleşme, Granada, 3 Ekim 1985; Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi, Yapı Malzemeleri Katalogu, İstanbul, 1997, s.53-53.

Bath North & East Somerset Council, 2004, City of Bath World Heritage Site ManagementPlan, <http://www.bathnes.gov.uk/worldheritage/1.Introduction.htm>, (05.02.07).

British Standards Institute, 1998, Guide to the Principles of the Conservation of Historical Buildings, BSI, London, **BS 7913:1998**

CIAM, 1933, Athens Charter, http://www.open2.net/modernity/4_2.htm (26.03.07)

Department of the Environment, Department of National Heritage, 1994, Planning Policy Guidance Note 15 Planning and the Historic Environment, UK

Erder, C., 1975, Tarihi Çevre Bilinci, ODTÜ, Ankara.

Eurosite, 1999, Toolkit: Management Planning. Eurosite, Lille, France.

- Feilden, B. and Jokilehto, J.**, 1993, Management Guidelines for World Cultural Heritage Sites, ICCROM, Roma
- Fitch, J.M.**, 1982, Historic Preservation: Cultural Management of the Built World, New York: Mc. Graw Hill Book Company.
- Gürkan, M.**, 2007, *İstanbul'un UNESCO Dünya Mirası Sorumluluğu Toplantıları II: UNESCO Süreci*, 17 Nisan, Pera Müzesi, İstanbul.
- Gürlek, B.**, 2002, SWOT Analizi, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, www.tubitak.gov.tr/etkinlikler/bilgilendirme (21.02.07).
- ICOMOS Australia**, 1999, Burra Charter for Places of Cultural Significance, <http://www.icomos.org/australia/burrasig.html> (10.04.07).
- ICOMOS**, 1964, II.International Congress of Architects and Technicians of Historical Monuments, Venice Charter, http://www.icomos.org/venice_charter.html (07.01.07).
- ICOMOS**, 1987, Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas Washington Charter, http://www.international.icomos.org/charters/towns_e.htm, (22.04.07).
- ICOMOS**, 1990, Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage, www.international.icomos.org/e_archae.htm, (23.04.07).
- ICOMOS**, 1993, Guidelines on Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites, www.icomos.org/guidelines_for_education.html, (11.03.07).
- ICOMOS**, 1994, Nara Document on Authenticity, www.international.icomos.org/naradoc_eng.htm, (11.03.07).
- ICOMOS**, 1995, ICOMOS Nouvelles, 1995-1, s.10; Koruma Etiği, ICOMOS Uluslararası Eğitim Komitesi, *Uluslararası Koruma Eğitimi Sempozyumu*, Soumenlina-Finlandiya, 12-17 Haziran.
- ICOMOS**, 1996, Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites, www.international.icomos.org/recording.htm, (12.03.07).
- ICOMOS**, 1998, Stockholm Declaration, www.international.icomos.org/charters/stocdec_e.htm, (11.03.07).

ICOMOS, 2003, Charter – Principles for the analysis, conservation and structural restoration of architectural heritage, www.international.icomos.org/charters/structures, (15.04.07).

ICOMOS, 2003, Principles for the preservation and conservation/restoration of wall paintings, www.international.icomos.org/charters/wallpaintings, (21.03.07).

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Planlama ve İmar Müdürlüğü, 2003, Tarihi Yarımada (Eminönü-Fatih) 1/5000 ölçekli koruma amaçlı nazım imar planı raporu, İstanbul.

Jokilehto, J., 1999, A History of Architectural Conservation, University of York, Butterworth-Heinemann, England.

Keleş, R., Kentbilim Terimleri Sözlüğü, 1980, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kuban, D., 1996, İstanbul Bir Kent Tarihi: Bizantion, Konstantinopolis, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.

Kuban, D., 2000, Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Kanun No: 2863, Kabul Tarihi: 21.7.1983, Yayın Tarihi: 23.7.1983, www.mugla-turizm.gov.tr.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu İle Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, Kanun No: 5226, Yayın Tarihi: 27.7.2004, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/Eskiler/2004/07/20040727.htm>

Lodge, B. and Terrace, H., 2006, Durham Riverbanks Management Plan, Durham City Council, www.durhamcity.gov.uk/Pid/5142 - 26k, (30.03.07).

Madran, E., 2003, Kültürel Miras, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Bülteni, Sayı: 08, s.2-4.

Madran, E., 2005, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Mevzuatındaki Son Düzenlemeler, *Korumada 50 Yıl*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 17-18 Kasım, s.245-252.

- Ndosi, O.M.**,1992, Preparing Management Plans for Protected Areas. Parks Canada, 1978
- One North East**, 2006, Durham Cathedral and Castle WHS Management Plan, www.durhamcity.gov.uk/Pid/5142 - 26k, (30.03.07).
- Orbaşı, A.**, 2007, İstanbul UNESCO Dünya Mirası Toplantıları I: Tarihi Yarımada'nın Alan Yönetimi
- Ramazanoğulları Turgut, S.**, 2004, İstanbul'un Yönetimi: Bir Kent Planlama Yönetimi Denemesi, Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- Sezgin, H.**, 2002, Avrupa Ortak Kültür Mirası Ve Türkiye - Kültürel Sorunlar ve Ortaklık Koşulları, *10. Kentsel Koruma Yenileme ve Uygulamalar Kolokiyumu*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 25 Nisan.
- Stovel, H.**, 1998, Risk Preparedness: A Management Manual For World Cultural Heritage, Rome, ICCROM.
- Şahin Güçhan, N. ve Kurul, E.**, 2005, 2003-2005 Döneminde Gerçekleştirilen Yeni Yasal Düzenlemeler ve Koruma Alanına Etkileri: Bir Ön Değerlendirme, *Korumada 50 Yıl*, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul, 17-18 Kasım, s.159-167.
- Tekeli, İ.**, 1987, Kentsel Korumada Değişik Yaklaşımlar Üzerine Düşünceler, *Türkiye 11. Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu: Tarihi Kentlerde Planlama/Düzenleme Sorunları*, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Thomas, L., Middleton, J. and Phillips, A.**, 2003, Guidelines for Management Planning of Protected Areas, World Commission on Protected Areas (WCPA), www.iucn.org/themes/wcpa/pubs/guidelines.htm, (21.02.07).
- Thorsell, J.**, 1995, A Practical Approach to the Preparation of Management Plans for Natural Heritage Sites.
- Town and Country Planning**, 1990, Planning Regulations: Listed Buildings And Conservation Areas, England and Wales
- Turgut, S.**, 2004, İstanbul'un yönetimi : bir kent planlama yönetimi denemesi, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul.

UNESCO, 1972, Paris, The Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage, whc.unesco.org/en/conventiontext, (22.04.07).

UNESCO World Heritage Centre, 2003, Management and Monitoring Challenges, World Heritage reports 12: The State of World Heritage in the Asia-Pacific Region, Department of Environmental Services, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).

UNESCO World Heritage Centre, 2005, Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).

UNESCO World Heritage Centre, 2007, World Heritage – Challenges for the Millenium, whc.unesco.org/opgutoc.htm, (15.03.07).

Warshaw, J., Levrant, S. and Grover, P., 2000, Conservation of the Historical Environment – A Good Practice Guide For Planners, Royal Town Planning Institute.

Young, C. and Young, B., 1993, Park Planning: A Training Manual (Instructors Guide).

Zeren Gülersoy, N., 1981, Kentsel Alanlarda Alınan Koruma Kararlarının Uygulanabilirliği, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi

Zeren Gülersoy, N., 1984, Tarihsel ve Kültürel Çevre Korunması, Türkiye’ de Tarihsel Mimari Değer Koruma Anlayışının Gelişimi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

Zeren Gülersoy, N., 2003, Sit Koruma Ders Notları, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü.

www.bathnes.gov.uk

www.bbc.co.uk

www.cityofbath.co.uk

www.great-britain.co.uk/

www.icomos.org

www.istanbul.gov.tr

www.kultur.gov.tr

www.mkutup.gov.tr/osmanli

www.ou.edu/class/ahi4263/byzslides

www.tdk.gov.tr

www.turksatonline.com

www.whc.unesco.org

ÖZGEÇMİŞ

İrem Ayrancı 1980 yılında İzmir’de doğdu. Ortaokul ve lise eğitimini Bahçelivler Adnan Menderes Anadolu Lisesi’nde tamamladı. 1999 yılında girdiği İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü’nden 2004 yılında mezun oldu. Aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir Planlama Yüksek Lisans Programına başladı. Yüksek lisans eğitiminin ikinci yılında Erasmus Değişim Programı ile Brüksel Sint-Lucas Sanat ve Mimarlık okulunda 1 yıl süresince eğitim gördü. 2007 yılında yüksek lisans eğitimini tamamlayarak yüksek şehir plancısı ünvanını aldı. Lisans ve yüksek lisans eğitimi döneminde, 3 yıl boyunca İ.T.Ü. Çevre ve Şehircilik Uygulama Araştırma Merkezi’nde öğrenci asistanlık görevini üstlendi. 2007 yılından itibaren İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Şehircilik Anabilim Dalı’nda Araştırma Görevlisi olarak çalışmaktadır.